

Engin ERKİNER

Küresel İç Savaş ve Türkiye

Küresel İç Savaş ve Türkiye

Engin ERKİNER

TDAS Yayınları

Küresel İç Savaş ve Türkiye - Engin ERKİNER - 1

İÇİNDEKİLER

İnternet Baskısına Önsöz	5
Yazar Hakkında	7
Giriş	9
Birinci Bölüm: Türk Yüzyılı Rüyası	12
Boru Hatları Projesi	16
Türk Milliyetçiliğinde Değişim	18
Askeri Modernleşme	20
Balkanlar ve Bizim Dış Türkler	23
Tarihsel Emperyalizm	26
Alt Emperyalizm	31
İmparatorluk Özlemi	38
Yeni İç Savaş	43
İkinci Bölüm: Türkiye Modeli – Yükseliş ve Düşüş	51
Arap Bahanı	53
Hegemonyadan Savaş ve İşgale	63

Silahlı Cihat Ve İslam Devleti	69
Suriye’de Yeni İç Savaş	72
Kürtler	78
Ordu, Silahlanma, Savaş	82
Üçüncü Bölüm: Devletin Genişlemesi ve Avrupa Örgütlenmesi	92
Dördüncü Bölüm: Dış Ticaret, Sermaye İhracı ve Ekonomik Kriz	100
ABD - Türkiye - Rusya Federasyonu	110
Türkiye Sadece Bölgesel Güç Müdür?	115
İmparatorluk Bilinci	120
Sonuç Yerine... ..	123
Kaynaklar	135

İNTERNET BASKISINA ÖNSÖZ

Küresel İç Savaş ve Türkiye 2019'da yayınlandı. 2000 yılında yayınlanan Alt Emperyalizm ve Türkiye kitabının devamı özelliği taşımakta, Türkiye alt emperyalizminin ikinci dönemini anlatmaktadır. Önsözün amacı geride kalan yaklaşık 2,5 yıldaki gelişmeleri açıklamak ve kitaptaki tezlerde değişiklik bulunup bulunmadığını belirlemektir.

Türkiye ile Rusya Federasyonu arasındaki yakınlık, sürtüşme içinde birliktelik olarak sürüyor. S-400 füzeleri ABD'nin tepkisi sonucu aktif hale getirilmemiş olmakla birlikte, füze parçalarının Türkiye'de üretilmesi için iki ülke arasında anlaşmaya varıldı.

Rusya Federasyonu, Türkiye ile Ukrayna arasında gelişen askeri işbirliğinden rahatsız olduğunu birkaç kere açıkladı. Türkiye bu ülkeye SİHA satıyor ve kullanılması eğitimini veriyor.

Polonya da SİHA satılacak ve kullanılması eğitimi verecek bir diğer ülkedir.

Alt Emperyalizm ve Türkiye kitabında Türkiye'nin 1990'lı yıllarda Nijerya ordusuna askeri eğitim verdiği anlatılmıştı. İki ülke arasındaki ilişki sürdü ve yeni olarak Türkiye bu ülkeye İHA satılacağını açıkladı. Bu satış muhtemelen SİHA'yı da kapsayacaktır.

Nijerya ordusu ile Boko Haram arasındaki savaş 12 yıldır sürmektedir ve yaklaşık 40.000 kişinin hayatına mal olmuştur. Bu yılın Eylül ayında yapılan açıklamaya göre örgüt militanlarının bir bölümü orduya teslim olmakla birlikte örgütün varlığı sürmektedir.

Türk inşaat firmaları yıllardan beri Nijerya'da önemli projeler almışlardır.

Nijerya 206 milyon nüfusuyla büyük bir ülkedir.

Türkiye yakın geçmişte Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki savaşa aktif olarak katılmış ve SİHA'larını kullanmıştır. Karşılığında bu ülkeye silah satışının yanı sıra daha da büyük inşaat projeleri almıştır.

Ordu, Türkiye'nin özellikle inşaat konusunda sermaye ihracının yolunu açan önemli bir faktördür. Bunu Suriye, Irak, Nijerya ve Azerbaycan'da görebiliyoruz.

Kitapta da belirtildiği gibi Katar'dan ülkeye sürekli akan paranın temelinde bu ülkede Türkiye'nin büyük askeri üssü bulunmasının önemli payı vardır.

Türkiye deniz savaş araçları konusunda yıllardan beri zayıftı. Bu durum özellikle Almanya'dan alınan küçük savaş gemileriyle değişmiş durumdadır. Türkiye ek olarak tersanelerinde de aynı alanda üretim yapmaktadır. Gelecek yıl küçük bir uçak gemisinin denize indirileceği açıklanmıştır.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Yunanistan'ın yanı sıra bu ülkenin yanında yer alan Fransa ile de gerginlik yaşaması, bu gerginlik tırmanmasa bile bunu göze alabilmesi ancak ülkenin deniz savaş gücünün gelişmesi temelinde değerlendirilebilir.

Afganistan'a yeni asker gönderilmesi ve bu alandaki yatırımlar konusu şimdilik konuşma düzeyinde kalmıştır.

Türkiye PKK ve YPG'ye karşı SİHA kullanarak nokta operasyonları yapmaktadır. Yakın geçmişte ABD ve İsrail'in kullandığı ve öncelikle istihbarat bilgisine dayanan bu yöntem Türkiye tarafından da hayata geçirilmektedir.

Kitabın yayınlanmasından sonra geçen yaklaşık 2,5 yılda Türkiye alt emperyalizmi sürekli yeni alanlara girmeye çalışarak, öncelikle askeri gücünü ve bunun yanı sıra sermaye ihracını artırarak geliştirmektedir.

Ülkedeki yönetim değişse bile, bu politika büyük oranda değişmeyecektir.

Alt emperyalizm ülkenin yapısal özelliği durumundadır.

YAZAR HAKKINDA

Engin ERKİNER 1950’de doğdu. ODTÜ’yü bitirdikten sonra aynı üniversitede yüksek lisans yaptı.

1971’de Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu’nun yayın organı İleri’nin 6. ve son sayısının yazı işleri sorumluluğunu üstlendi. Bir süre cezaevinde kaldı, 1980 sonunda ülke dışına çıktı. Almanya’da 26 yıl Yazın Dergisi’nin genel yayın yönetmenliğini yaptı. 2006’da Frankfurt’taki Goethe Üniversitesi Politik Bilim Bölümü’nü bitirdi. Elinizdeki kitapla birlikte birisi Almanca 18 kitabı yayımlanmıştır. Birkaç tanesi şöyle sıralanabilir:

- Avrupa Birliği ve Türkiye / Soldan Bir Bakış
(Öteki Yayınevi, 1998, 1999)
- Alt Emperyalizm ve Türkiye
(Pencere Yayınları, 2000)
- 1989 Berlin Duvarı
(İmge Kitabevi, 2005)
- Yazın’dan Seçmeler
(Ütopya Yayınları, 2005)
- 40 Yıl Sonra TDAS (Türkiye Devriminin Acil Sorunları)
(TDAS Yayınları, 2015)
- Mülteciler Göçmenler
(TDAS Yayınları, 2016)
- Geleceğe Dönüş
(TDAS Yayınları, 2016)
- Che Guevara - Kısa Uzun Bir Hayat
(TDAS Yayınları, 2017)
- 68’den Ne Kaldı?
(TDAS Yayınları, 2018)

GİRİŞ

Bu kitap 2000 yılında yayımlanan “Alt Emperyalizm ve Türkiye” kitabının devamıdır, buna dönüşümlü devamı demek yerinde olur. Türkiye alt emperyalizmi değişti. 1990’dan günümüze kadar yaşanan ve başlıca iki evreye ayrılan bu süreç incelenmeden sadece alt emperyalizm belirlemesi yeterince açıklayıcı değildir. Kitabın amacı 2002 yılından sonraki süreci geçmişle karşılaştırarak anlatmaktır. Kitabın ilk bölümünde “Alt Emperyalizm ve Türkiye”nin kısa özeti yer alıyor, ardından ikinci dönemin açıklanması gelecektir.

Türkiye alt emperyalizmi temel alan ve ön plandaki ideoloji olarak değişmiş, bu çerçevede başlıca rakipleri ve dostları da değişmiştir.

1990-2002 yıllarını kapsayan ilk evrede esas rakip Rusya Federasyonu (RF) idi. Amaç ABD’nin desteğiyle 1991 yılında dağılan SSCB’nin ardından ortaya çıkan Kafkasya ve Orta Asya’daki büyük boşluğu doldurmaktı. Bu geniş bölge büyük enerji kaynaklarına sahip olmasının yanı sıra Asya’nın denetimi için önemliydi. Türkiye daha önce arlık Rusyası ardından da SSCB bünyesinde yer alan, dağılmanın ardından bağımsızlıklarını kazanan Türki Cumhuriyetler üzerinde etkinlik kurmak için ideal ülke olarak değerlendiriliyordu. Amaç RF’nun bu geniş bölgede etkinlik kurmasını engellemekti.

Türkiye alt emperyalizminin bu dönemdeki önde gelen ideolojisi Türkçülük, asıl alanı da Kafkasya ve Orta Asya idi. Türkiye, zamanın Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın deyimiyile “Adriyatik’ten Çin Seddi’ne kadar 200 milyonluk Türk Dünyası”nın lideri olmayı amaçlıyordu.

“Alt Emperyalizm ve Türkiye” kitabında ayrıntılarıyla anlatıldığı gibi bu dönem başarısızlıkla sonuçlandı, RF’nun bu geniş alanda etkinlik kurması engellenemedi. Buradan “Türkiye hiçbir şey yapamadı” sonucu çıkarılmamalıdır. Türkiye “esir Türkler” söylemiyle Cumhuriyet tarihi öncesinden beri hedeflediği, Enver Paşa’nın sonuçsuz kalan girişimiyle Türk olarak gördüğü bütün halkları birleştirmeye çalıştığı bu alana nihayet girebildi ve bazı ilişkiler kurdu ama hedeflerinin oldukça gerisinde kaldı.

Türkiye alt emperyalizminin ikinci döneminde bu alanın önemi geriye düşecek, yerini Ortadoğu alacaktır. Alanın yanı sıra ön plandaki ideoloji de değişecek, Türkçülüğün yerini İslamcılık alacaktır. Önceki dönemin temel rakibi RF ile zikzaklı da olsa dostluk geliştirilecek, İsrail ile olan yakın ilişkinin yerini ise –en azından söylem düzeyinde- düşmanlık alacaktır. Bu dönemde ABD ile olan ilişki de eskisi kadar pürüzsüz değildir hatta sorunludur.

Türkiye alt emperyalizmi önemli değişiklikler içeren bir sürekliliğe sahiptir. Kitapta değişikliklerin yanı sıra süreklilik gösteren özellikler de açıklanacaktır.

Son olarak kitabın adının üzerinde durulması gerekir. İç savaş, klasik tanımıyla, devletler arasında değil, bir ülkenin halkının iki ya da daha fazla grup halinde birbiriyle savaşması demektir. Bu savaş politik bir aktörün ülkenin devletiyle savaşı biçiminde yürüyebileceği gibi, farklı gruplar hem birbirleriyle ve hem de devletle –o da ne kadar varsa artık- savaşı olarak da yürüyebilir. Ülke dışındaki politik aktörlerin karışmadığı bir iç savaş artık yoktur. Başka bir deyişle dış müdahale şu veya bu oranda mutlaka vardır. Bu anlamda iç savaşlar küreselleşmiştir. Her iç savaşta dünya çapındaki büyük güçler değişik oranlarda karşı karşıya gelmektedir. Bunun yanıımızdaki bilinen örneği

Suriye ise, az bilinen başka bir örneği de Kongo'dur.

Türkiye, Suriye'deki küresel iç savaşın önemli aktörlerinden birisi olmuştur. İç savaşın bu değişen özelliği bizi doğrudan ilgilendirdiği için kitabın adında "küresel iç savaş" yer almaktadır.

Bundan sonraki bölümde Alt Emperyalizm ve Türkiye'nin geniş özetine başlayabiliriz. Geniş özetten kastedilen uzun özet değil, 1990'lı yıllarda başlayan ama 2000'li yıllarda tamamlanan bazı süreçlerin birlikte değerlendirilmesidir. Örnekleme gerekirse, Türkiye'nin Orta Asya ülkelerinin petrol ve doğal gazını Avrupa ülkelerine nakletmekte geçiş hattı olması projesi 1990'lı yıllarda başlamış ve ancak on yıldan fazla zaman geçmesinin ardından yapılamayacağı anlaşılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM:

TÜRK YÜZYILI RÜYASI

NATO'nun güneydoğu kanadındaki bir üye olmaktan kurtulmak, Ortadoğu'dan Balkanlara ve Orta Asya'ya kadar yayılan geniş bir coğrafyada etkili bir güç olmak, başka bir deyişle yeniden tarih sahnesine çıkmak Türklerin 1918'de Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasından beri süren rüyasıydı. Bu rüyanın temel motifi geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Türklerin Anadolu Türkleri önderliğinde toplanmasıydı. Buna farklı bir imparatorluk özlemi de denilebilir. Osmanlı'nın son döneminde imparatorluğu bir arada tutmak için savunulan Osmanlıcılık kimliği tutmamış, ardından imparatorluktaki Müslümanları (Türkler, Kürtler, Araplar) birleştirmeyi amaçlayan panislamizm de sonuçsuz kalınca Türklükte karar kılınmıştı.

Türklerin doğum yeri Orta Asya idi. Yıllarca Türkistan olarak bilinen bu bölge daha sonra Çarlık Rusya'sı tarafından sömürgeleştirilmiş, 1917 Ekim devriminin ardından da SSCB'nin parçası olmuştu. Bu alanda hepsi Türk olduğuna inanılan halkların birleştirilmesi ve büyük ülkü olan Turan'a ulaşılmasının önde gelen son militanı Bolşeviklerle savaşırken hayatını kaybeden Enver Paşa'dır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra Türkçülük devlet sınırları içinde yaşayanların tamamını Türkleştirmek temelinde uygulanmış ama SSCB'ye karşı izlenen politikada belirleyici olmamıştır. SSCB'nin sınırlarının ilerisinde Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki Uygurlara kadar uzanan Türkçülük anlayışı, içerdeki Turancı grupların kuşaktan kuşağa devredilen özlemi olmayı aşamayacaktı.

1980'li yılların sonlarında dünyada beklenmedik gelişmeler oldu. 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla simgelenen reel sosyalist ülkelerdeki çöküş 1991'de SSCB'ye de sıçrayacak ve dünyanın altıda birini kaplayan bu büyük ülke çok sayıda devlete ayrılarak parçalanacaktı.

1990'lı yıllarda çok sayıda yeni devlet ortaya çıktı: Rusya Federasyonu, Estonya, Letonya, Litvanya, Azerbaycan, Özbekistan, Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Moğolistan, Gürcistan, Ukrayna... Benzer bir durum Yugoslavya'nın parçalanmasından sonra da yaşanacak ve bu birleşik ülke farklı devletlere bölünerek sona erecekti.

1990'lı yıllarda azalan tek ülke Almanya'dır. Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nin (DAC) Federal Almanya Cumhuriyeti'ne (FAC) katılmasıyla iki Almanya tekleşecekti. Reel sosyalist ülkelerin parçalanmasıyla çok sayıda yeni devlet ortaya çıkarırken, DAC'nin ömrü sosyalizmle sınırlı kalacaktı.

1990'lı yıllarda Türkiye'nin önünde büyük bir "Türk dünyası" açıldı. O yılların Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın "Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar 200 milyonluk Türk dünyası" belirlemesi de bunu ifade ediyor ve 21. yüzyılın "Türk yüzyılı" olacağına inanılıyordu.

"Türk dünyası" rüyası ABD ve Avrupa Birliği (AB) tarafından desteklenmeseydi, bu konuda önemli girişim yapılamazdı. SSCB ile Doğu ve Orta Avrupa'daki reel sosyalist iktidarların yıkılması sonucu ortaya çıkan boşluğun büyük hızla doldurulması gerekiyordu. Parçalanarak çok sayıda devlete ayrılan SSCB'nin yerini alan RF'nun geniş bir alanda yeniden etkin olmasının, SSCB'nin yerini olabildiğince doldurmasının engellenmesi gerekiyordu. İlk adım olarak AB genişledi. 2004'te Birlik'e alınan on yeni üyenin sekizi eski sosyalist ya da parçalanma sonucu

ortaya çıkmış ülkelerdi: Estonya, Letonya, Litvanya, Polonya, Slovakya, Slovenya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan. Sonraki yıllarda Bulgaristan ve Romanya da AB üyesi olacaktı. Bu ülkeler daha sonra NATO üyesi de oldular, sadece Estonya, Letonya ve Litvanya talep etmelerine rağmen RF'nun şiddetli tepkisi nedeniyle üye olamayacaklardı.

RF, ABD ve AB tarafından çevrildiğini görüyordu ama reel sosyalizmden kapitalizme geçişte yaşanan ekonomik ve politik çalkantı nedeniyle gösterdiği tepki de sınırlı kalıyordu. Baltık ülkelerinin üyeliğine şiddetle itiraz ederek NATO'nun yanı başına kadar gelmesini engellemiştir ama Yugoslavya'nın parçalanması ve 1990'da Irak'ın bir bölümünün ABD tarafından işgal edilmesi sonucu buradaki önemli müttefiklerini kaybetmiştir.

RF'nun Kafkasya ve Orta Asya üzerinden de çevrilmesi gerekiyordu ve bu alanda Rusların egemenliği Çarlık Rusya'sı dönemine kadar uzandığı için daha güçlüydü. Bu alana girebilecek ve RF'nun yeniden egemenlik kurmasını engelleyebilecek tek ülke Türkiye gibi görünüyordu. Orta Asya ve Kafkasya'da zengin petrol ve doğal gaz kaynaklarının bulunması bu alanın önemini daha da artırıyordu.

Türkiye ile öncelikle ABD ve ardından da AB arasında RF'nun çevrilmesi konusunda tam bir çıkar birliği vardı. SSCB ile ABD soğuk savaş sırasında -ikisi de nükleer güç olduğu içindöğrudan çatışmaya girmemeye dikkat etmişler ve başka devletler ya da güçler üzerinden birbirleriyle mücadele etmişlerdi. ABD-Vietnam savaşında SSCB Vietnam'ı desteklerken, SSCB ile Afganistan'daki Mücahitler arasındaki savaşta da ABD bu güce büyük destek sağlamıştı. ABD ile RF arasında Kafkasya ve Orta Asya'da etkinlik kurma mücadelesi bu kez Türkiye üzerinden yürüyecekti ve bu alanda Türkiye'nin ABD'ninkilere ters düşmeyen kendi çıkarları da vardı.

Türkiye RF ile girdiği mücadeleyi kaybetti. 2000-2010 yılları arasında bu kayıp artık açık olarak görülebiliyordu. Bu konuda başlıca üç neden sayılabilir.

Birincisi: “Türki cumhuriyetler” olarak da adlandırılan ülkelerin pazanı doğrudan yatırımlar için açılmıştı ama Türkiye büyük yatırım yapabilecek sermayeye sahip değildi. İnşaat ve telekomünikasyonda bazı ihaleler alındı, bu ülkelerle yapılan ticaret arttı ama büyük miktarlara ulaşamadı.

İkincisi: Bölgenin eski reel sosyalist ülkelerinde iktidarda olan komünist partilerinin adları değişmiş ama kadroları neredeyse aynı kalmıştı. Rusya’da da eski komünist kadrolar bu kez başka sıfatlarla değişik alanlarda ön plandaydılar ve Türki cumhuriyetlerdeki sorumlularla eskiden beri yakın ilişkileri vardı. Ek olarak 1990’lı yıllarda Azerbaycan ve Ermenistan’da yaşananlar bu bölgede RF ile zıtlaşarak yaşanamayacağını herkese göstermişti. SSCB artık yoktu ama RF Türki cumhuriyetlere göre oldukça güçlüydü.

1992’de Azerbaycan’da Türkçü aday Elçibey devlet başkanlığı seçimini kazandı ve RF’nunu ülke petrolleriyle ilgili yapılacak uluslararası anlaşmadan dışlamaya yöneldi. 1993’te darbeyle cumhurbaşkanlığından uzaklaştırıldı, yerine eski SBKP Politbüro üyesi Haydar Aliyev geçti. 1995 yılında Demirel Cumhurbaşkanı ve Çiller Başbakan iken Türkiye Aliyev’e karşı darbe düzenledi ama başarılı olamadı. Türkiye büyükelçisi “istenmeyen kişi” ilan edildi ve ülkeden ayrılmak zorunda kaldı.

Aliyev eski Politbüro’da KGB’den sorumluydu.

Türkiye bölgede kiminle dans ettiğini ABD ile yakınlaşmadan söz eden Ermenistan hükümeti örneğinde de görecekti. 1999’da ABD Dışişleri Bakanı yardımcısının ziyaretinden kısa

süre önce Ermenistan Parlamentosu silahlı bir grup tarafından basılacak, meclis başkanı, başbakan ve altı kişi öldürülecekti. Eylemin arkasında kimin olduğu ortaya çıkmadı ama hangi ülkenin çıkarına hizmet ettiği ve kime nasıl bir mesaj iletildiği de açıktı.

Üçüncüsü: Türkiye “soydaş” olarak gördüğü ve liderliklerine oynadığı Türki halklar karşısında büyük hayal kırıklığı yaşadı. Azerice, Özbekçe, Kazakça, Kırgızca ile Anadolu Türkçesi arasında benzerliklerden hareketle yıllardır bağlantıları bulunmayan halklarla önemli ortak noktaları bulunduğunu sananlar aradıklarını bulamadılar. “Hepimiz Türküz” belirlemesinin birleştirici olmadığı görüldü. Cumhuriyet’in kuruluşu öncesinden başlayarak ulaşılması gereken ideal olarak belirlenen Turan’ın artık bulunmadığı, “Türk Yurdu” adlı bir bölgenin olmadığı acıyla anlaşıldı ve yaklaşık yüz yıllık hayal sona erdi.

Türkiye yıllardan beri propaganda düzeyinde kendine yakın gördüğü ama ilişkisinin hemen hiç bulunmadığı halklarla tanıştı, o ülkelerde bazı yatırımlar yaptı, Türk Dil Kurultay’ı topladı ama bölgedeki etkinliği amaçlarının oldukça gerisinde kaldı.

BORU HATLARI PROJESİ

Kafkasya ve Orta Asya’da özellikle de Hazar Denizi çevresindeki ülkelerde zengin petrol ve doğal gaz kaynakları vardı. Eskiden bunlar SSCB içindeydi ve RF’nun aynı kaynaklar üzerinde etkinlik kurmaması önemliydi. Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan’da Türkiye’nin etkinlik kurabileceği ve zengin yer altı kaynaklarının kullanımı konusunda belirleyici olabileceği düşünülüyordu. Türkiye’nin Orta Asya ve Kafkasya’nın

doğal gaz ve petrolünü boru hatlarıyla Akdeniz'deki bir limana ve Avrupa ülkelerine taşıması planı bu temelde şekillendi. Bu ülkeler doğal gaz ve petrolü RF değil Türkiye üzerinden satmalıydılar. Bu büyük projenin ilk adımı Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattıydı.

1990'lı yıllarda büyük petrol şirketlerinin önemli ekonomik katkısıyla anlaşma imzalandı, hat yapıldı ve 2006'da tam kapasiteyle olmasa da çalışmaya başladı. Azerbaycan tam kapasite için gerekli petrolü vermiyordu ve aralarındaki anlaşma gereği RF'una da petrol ihraç etmesi gerekiyordu. RF boş durmamış, Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan'dan Rusya limanlarına kadar yeni petrol ve doğal gaz boru hatları yapmıştı.

Ardından Nabucco gündeme geldi.

Hazar Denizi çevresindeki ülkelerin petrol ve doğal gazını Türkiye üzerinden yaklaşık 3300 kilometrelik bir hatla Avusturya'ya kadar taşımayı planlayan bu projenin gerçekleşmesi için 2009'da anlaşmaya varıldı ama yapılmasına bile başlanamadı. RF adı geçen üç ülkeyle yeni anlaşmalar yaparak projeyi engelledi. Nabucco gerçekleşebilseydi, bu durum RF'nun enerji kaynakları üzerindeki egemenliğine büyük darbe indirecekti. Nabucco'yu doldurabilecek miktarda doğal gaz bulunamadı. Türkmenistan doğal gazını RF üzerinden dünya pazarına ulaştırmayı tercih edince Nabucco'ya yüksek sermaye yatırmayı planlayan büyük şirketler geri çekildiler.

Türkiye tam kapasite çalışmayan Bakü-Ceyhan boru hattıyla yetinmek zorunda kaldı. RF'nun Hazar Denizi çevresindeki enerji kaynaklarının boru hatlarıyla dünya piyasasına ihracı üzerinde denetim kurması engellenemedi.

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNDE DEĞİŞİM

Bu milliyetçiliğin “Atatürk milliyetçiliği”, “Türk-İslam sentezi” ve “MHP milliyetçiliği” gibi değişik çeşitleri vardır ve bunlar politik şartlara göre değişen oranlarda iç içedir. “MHP milliyetçiliği”nin belirgin bir “dış Türkler” bileşeni bulunur ve bu bileşen diğer milliyetçilik çeşitlerinde geri plandadır.

1991’de SSCB’nin dağılmasıyla Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan’ın bağımsız cumhuriyetler olması, Türkiye’nin yıllardan beri çok az ilişkisi bulunduğu bu ülke halklarıyla bağlantı kurması ve sonrasındaki gelişmeler “dış Türkler milliyetçiliği”nin sonu oldu. MHP’nin kökleri Cumhuriyet öncesi döneme kadar uzanan özgün milliyetçiliği sona erdi.

Özal’ın “büyük Türk dünyası” rüyasıyla birlikte “esir Türklerin kurtarılması” anlayışı da sona erecekti.

Bu milliyetçilik anlayışına göre Orta Asya’da geniş bir coğrafyayı kaplayan alanın adı Türkistan idi. Çarlık Rusyası tarafından sömürgeleştirilen bu geniş alan daha sonra SSCB sınırları içinde kalacak ve değişik devletlere bölünecekti. 20. yüzyıl başlarında Enver Paşa’nın Bolşeviklere karşı etkisiz savaşıyla birleştirilmeye çalışılan bu halkların kurtarılması, MHP’nin özgün milliyetçiliğinin önemli bileşeni olacaktı.

Türkiye alt emperyalizminin ilk döneminde, 1990’lı yıllarda bu tür milliyetçilik belirleyicidir, MHP’nin sınırlarını aşarak Türkiye Cumhuriyeti’nin belirleyici çizgisi haline gelmiştir. MHP’liler ve onlara katılan diğer milliyetçiler neredeyse yüz yıldır bekledikleri günün geldiğini düşündüler, Türkiye’nin önderliğinde büyük bir Türk dünyası kurulacağını zannettiler ve büyük hayal kırıklığı yaşadılar.

Çin'deki Uygurlar dışında “esir Türk” kalmadığını ve özgürleşen Türklerin de belediklerinden farklı özelliklere sahip olduğunu acıyla öğrendiler.

Türk olduklarına inanılan halklarla dil birliğini sağlamak amacıyla çok dilli (Anadolu Türkçesi, Azerice, Özbekçe, Kazakça) sözlükler hazırlandı ve birbirine yakın dilleri konuşmanın doğal yakınlaşma sağlayacağı düşünöldü; sonuçsuz kaldı.

Arapların tamamının aynı dili konuşmasına rağmen 1960'lı yıllardan beri Arap halkının olmadığı, Arapların devletlere bölündüğü ve bunun yerleştiğı, Arap milliyetçiliğı denilince “hangisi” diye sorulması gerektiğı düşünölmüdü. Aynı dili konuşmanın ve büyük oranda aynı dinden olmanın düşmanlıkları ve savaşları engellemediğı de görölmüdü.

MHP'yi diğer partilerden ayıran özgün milliyetçilik anlayışı (dış Türkler) sona erdi.

Türkistan yoktu, bu alanda kurulmuş farklı devletler vardı, bunların birleşme çabası da bulunmuyordu. Turan rüyası sona erdi, sonraki yıllarda kimse Turan'dan söz etmez oldu. Turan'a ulaşma ölküsü de bitti; ölkücülük halen var ama neyin ölküsü olduğu belirsizdir.

Bu milliyetçilik anlayışı Uygurlar'ı savunmanın, içerde ve komşu ölkelerdeki Kürtleri sürekli hedef almanın içinde sıkışıp kaldı. Bu çerçevede MHP'nin önceki yıllardaki milliyetçi de olsa özgün duruşu kalmayacak, ideolojideki çöküş partiyi politik yalpalamalara daha açık duruma getirecekti.

“Türk soydaşların” işbirliğı konusunda Türkiye'den çok RF'nu tercih etmesi ölkücöleri özellikle şaşkırtmış olsa gerektir. Türklüğü tarih dışında değerlendiren, Çarlık sömürgeciliğinin

ve SSCB içinde yaşamının bu halkları nasıl etkilediğini düşünmeyen anlayış “esir Türkler”i ararken hiç hoşuna gitmeyen başkalarını bulacaktı.

Türk milliyetçiliği ortadan kalkmadı ama dış Türkler bileşeninin neredeyse kaybolmasıyla 2000’li yıllarda değişim geçirmek zorunda kaldı.

ASKERİ MODERNLEŞME

Başlıktan anlaşılması gereken “asgari modernleşme”dir çünkü askeri modernleşmenin sonu yoktur. Ne kadar modern silahlara sahip olursanız olun, uzun sayılmayacak bir süre sonra yenileri çıkar, eskileri neredeyse işe yaramaz duruma gelir, değiştirilmeleri gerekir.

Türkiye 1990’daki Irak savaşına Cumhurbaşkanı Özal’ın ısrarına rağmen katılmadı, Genelkurmay Başkanı istifa etti. Gece savaşı o yılların modern savaşıydı ve Türk ordusu gece savaşı yürütebilecek durumda değildi, karanlıkta görmüyordu. Savaş uçakları gece görüşü sağlayan elektronik donanıma sahip olmayınca karanlıkta rastgele ve etkisiz bombardıman yapıyordu.

Türkiye’nin asgari askeri modernleşmesi 1996’da İsrail ile yapılan “Askeri Eğitim ve İşbirliği Anlaşması” ile başlar. İsrail ilk adım olarak Türkiye’nin 54 adet F-4 uçağının modernizasyonu üstlenir ve pilotların eğitimi de buna dahildir.

İsrail’in hava sahası dar olduğu için savaş uçakları uzun eğitim uçuşları yapamamaktadır, bu eksiklerini Konya ovasında uçuş izni alarak tamamlayacaklardır.

Türkiye'nin 1996'da başlayan hızlı askeri modernleşmesi sonraki yirmi yılda da sürecek, başlangıçta İsrail'in desteğiyle daha sonra bu destek olmadan silah sanayisini geliştirecek, obüs ve ağır silahlar üretip ihraç etmeye yönelecektir.

Türkiye'nin başlangıçta İsrail'in desteğiyle askeri modernleşmeye yönelmesinin temelinde 1990'daki Irak savaşıyla modern savaşın gerisinde kaldığının anlaşılması yatmaktadır. Modern savaş, elektronik savaştır. Türkiye-İsrail askeri işbirliği savaş uçaklarının modernizasyonu ile sınırlı kalmayacak, insansız hava aracı ve uçaklarda kullanılabilecek kısa menzilli füzeler alınmasını da içerecektir.

Türkiye, o zamanki belirlemeyle, "2,5 düşmana karşı savaşabilecek durumda değildi". Türkiye yıllardan beri PKK'nin Suriye'de üslendiğini biliyor ama bu ülkeye karşı açık tavır geliştiremiyordu. Yunanistan'ın Ege'de fırsat kolladığına inanılıyor ve Türk ordusu Suriye-Yunanistan ve içerde PKK ile aynı anda savaşacak kapasiteye sahip bulunmuyordu. Türkiye'nin Suriye'yi açıkça tehdit etmesi ancak askeri modernleşme sürecinde bazı adımlar atılmasının ardından 1998 sonlarında mümkün olmuştur.

Askeri modernleşme ve "yeni ordu" anlayışını elektronik savaşla sınırlı görmemek gerekir. Sonraki yirmi yılda ordunun yapısı da büyük oranda değişecek, savaşan ordudan çok fonksiyonlu ordu anlayışına geçilecektir. G. Özcan, En Uzun On Yıl kitabında yer alan "Doksanlı Yıllarda Türkiye'nin Değişen Güvenlik Ortamı" yazısında (s. 16) bunu şöyle ifade etmekteydi.

"Bu gelişmelerin ortak sonuçları (...) askerlik mesleğinin yeniden tanımlanması, orduların yeniden yapılanması gibi eksenlerde de izlenmektedir. (...) John Chipman, orduların yeni stratejik ortamda, 'iki, üç hatta dört şapka giymeleri gerektiğine'

işaret ederek, askeri birliklerin farklı operasyon türlerini birlikte yürütebilecek eşanlı müdahale yeteneği kazanmasını temel bir gereksinim olarak tanımlamaktadır.”

Türkiye'nin Suriye, Kuzey Irak ve içerde PKK'ye karşı aynı anda yürüttüğü operasyonların yanı sıra Yunanistan'ı da arada bir tehdit etmesi, Alt Emperyalizm ve Türkiye kitabınının 59. sayfasında uzun bölümü yer alan alıntının ifade edilmesinden yaklaşık yirmi yıl sonra nereden nereye geldiğini de göstermektedir.

Bu süreç içinde sadece silahlar ve savaş anlayışı değil ordunun yapısı da değişmiş, ordu subay veya değil büyük oranda profesyonel askerlerden oluşmaya başlamıştır. Dönemin savaş anlayışında başka türlü olması da mümkün değildir. Elektronik savaşı yürütebilmek bu konuda eğitim görmeyi gerektirir. Bu ise 18 ay askerlik yapıp sonra terhis olan erlerle yapılamaz. Tecrübe birikiminin gerçekleşmemesinin yanı sıra askeri aletler sürekli değişerek daha da modernleştiği için sürekli eğitim zorunludur. Uzman çavuş ve uzman erlerin sayısının büyük oranda artması bu gerekliliğin sonucudur. Ek olarak PKK'ye karşı yürütülen savaş da tecrübe birikimini gerekli kılmaktadır. Bu ise bir dönem savaşın ardından terhis olan insanlarla yürütülemez. Yeni gelenler her şeyi baştan öğrenmek zorundadır ve bu da savaşta kaçınılmaz olarak yüksek oranda kayıp verilmesini gerektirir.

İlerideki bölümlerde de görüleceği gibi silah sanayisinin kurulması, yeni silahlar alınması, elektronik savaşa büyük önem verilmesine paralel ve zorunlu olarak ordunun yapısı da değişmiştir.

BALKANLAR VE BİZİM DIŞ TÜRKLER

1990'lı yıllarda Türkiye'nin amacı Balkan ülkelerinde olabildiğince kalıcı yer edinmeye çalışmaktı. Sonraki yıllarda bu ülkelerin büyük bölümü Avrupa Birliğı üyesi olduğı için "kalıcı yer" isteğı de sınırlı kaldı. Yunanistan ile zıtlaşması nedeniyle Makedonya, Arnavutluk, Hırvatistan ve Bulgaristan ile ilişkiler özellikle gelişti.

Asıl önemli gelişme ise Türkiye'nin "bizim dış Türkler"i keşfetmesiydi. Bunlar özellikle işçi göçü nedeniyle Avrupa ülkelerine gitmiş ve birkaç kuşaktır orada yaşayan TC vatandaşlarıydı, bir bölümü de yaşadığı ülkenin vatandaşı olmuştu.

Alt Emperyalizm ve Türkiye'de Avrupa Türkleri olarak da tanımlanan, yarıdan fazlası Almanya'da yaşayan yaklaşık dört milyonluk kitlenin öneminin anlaşılması ve yaşadıkları ülkelerde kalıcı olduklarının kabul edilmesi, TC'nin yurtdışındaki kadrolarının büyük oranda yenilenmesi ayrıntılı olarak açıklanır. Bu gelişme sonraki yaklaşık yirmi yılda da sürdü ve Türkiye'nin Avrupa'daki örgütlenmesi -bir deyimle- aşama atladı. İlerdeki bölümlerde açıklanacak bu gelişmeyle ilgili olarak önemli bir terrik belirleme üzerinde durulması gerekiyor: Küresel Ulus.

Küresel Ulus sorunlu bir terimdir, sosyolojide kullanılmasıyla ortadan kalkması neredeyse aynı zamanda gerçekleşmiştir denilebilir. Sorunlu olmakla birlikte fikir veren, açıklayıcı bir terimdir ve bu bağlamda kullanılacaktır.

Küresel Ulus değışik nedenlerden kaynaklanan göç nedeniyle çok sayıda ülkeye dağılan ama yıllar sonra bile ülkeleriyle bağlantı içinde bulunan insanlar için kullanılır. Küresel Ulusun en bilinen örneğı İrlandalılardır. 19. yüzyılın ikinci yarısında yaşanan kıtlık nedeniyle çok sayıda İrlandalı başta ABD olmak

üzere başka ülkelere göçmek zorunda kaldı. ABD'deki İrlandalılar aradan kuşaklar geçmiş olmasına rağmen 1980'li yıllarda İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nu (IRA) aktif olarak desteklediler. Dönemin İngiltere Başbakanı Thatcher'in ABD Başkanı Reagan'dan sayısız kereler istekte bulunmasına rağmen büyük ekonomik destek engellenemedi. Bu insanlar ABD vatandaşıydılar ve aradan yıllar geçmiş olmasına rağmen durum böyleydi.

Küresel Ulusun ikinci örneği olarak Türkler gösterilir. Türk olarak söz edilenler arasında Kürtler de bulunmakla birlikte Kürtlerin yoğun dış göçü esas olarak 1990'lı yıllarda başlamıştır. 1960'lı yıllarda sözleşmeli işçi göçü olarak başlayan bu göç daha sonra aile birleşmesi ve politik güç olarak iyice artmış, ağırlıklı Avrupa'da olmakla birlikte Avustralya'dan Arjantin'e kadar çok sayıda ülkede Türkiye'den gelenler yerleşik duruma gelmiştir.

Türkiye 1990'lı yıllardan başlayarak bu insanların önemini anladı ve "Nerede Türk varsa oraya gidilmesi gerekir" anlayışıyla "bizim dış Türkler"e yönelik politikasını büyük oranda değiştirdi. 1990'lı yıllarda günlük hayata giren iletişim devrimiyle –uydu televizyonlar, cep telefonları, internet- klasik asimilasyon sona erdi. Asimilasyonun önde gelen şartı gelinen ülkeyle bağlantının kesilmesi ya da iyice azalmasıdır. Türkiye'den ilk büyük göçün gerçekleştiği Almanya'da 1960-1990 arasında böyle olmuştur. Türkçe gazeteler bir gün gecikmeyle de olsa geliyordu, Köln radyosu olarak bilinen günde bir saat Türkçe yayın da vardı ama fazla etkili oldukları söylenemezdi. İletişim devrimiyle durum değişecek ve Türkiye dünyanın neresinde yaşarlarsa yaşasınlar "bizim dış Türkler"i doğrudan etkileme olanağı bulacaktı.

İletişim devrimi yerelin küresel örgütlenmesini de mümkün kılar. Bir ilçe, diyelim Elbistan ülke dışına yoğun dış göç vermiştir. Elbistanlılar yaşadıkları ülkelerde Elbistan dernekleri

kurarlar, birbirleriyle sürekli iletişimleri vardır, Elbistan geceleri yaparlar ve geldikleri yerle bağları yoğun olarak devam eder. Bu bağ aynı zamanda Türkiye ile bağlantı demektir.

Sonuç Türkiye devleti ve hükümetlerinin ülke dışında yaşayan Türkiyeliler üzerinde artan etkisidir. lke dışında yaşayan TC vatandaşlarının Türkiye seçimlerinde oy kullanabilmesinin sağlanmasıyla birlikte bu etki daha da artmış ve ölçülebilir duruma gelmiştir.

Konuyla ilgili bir başka önemli kavram devletin uluslararasılaşmasıdır. Bu kavram emperyalist ülkelerin yanı sıra Türkiye gibi alt emperyalist ülkeler için de önemlidir. Devlet o ülke kökenli insanların yaşadığı her yerde sadece elçilik ve konsolosluklarıyla değil, kendisinin uzantısı olan sivil kuruluşlarla da mevcuttur. Bir devletin başka lkelerdeki varlığını sadece onun ordusuyla sınırlandırmamak gerekir. Küresel Ulus ile devletin uluslararasılaşması birbiriyle yakından ilgilidir.

Emperyalizm ve alt emperyalizm kavramlarının açımlanması kitabın bütününün anlaşılması bakımından önemlidir. Emperyalizm kavramının tarihsel gelişimi içinde değerlendirilmemesi ve dar çerçevede ele alınması günümüz dünyasının kavranılmasında önemli bir sorundur. Emperyalizm anlayışının sınırlılığı alt emperyalizm kavramını da etkilemektedir.

TARİHSEL EMPERYALİZM

Her iki kavram da kendi içinde çeşitlilik barındırır ya da tek çeşit emperyalizm olmadığı gibi alt emperyalizm de çoğuldur, alt emperyalizmler vardır.

Alt Emperyalizm ve Türkiye 2000 yılında yayımlandığında bu kavram genellikle garip karşılandı ve bunun temel nedeni de önemli sermaye ihracı bulunmayan bir ülkenin şu veya bu şekilde emperyalizmle birlikte anılmasının doğru olmadığıydı. Aradan yıllar geçti ve bu kavram yaygınlaştı, bunun temel nedeni de teorideki gelişme değil pratikte yaşananlardır. Türkiye komşularının (Suriye ve Irak) topraklarına girip çıkmanın ötesinde orada kalıcı duruma gelirken değişik ülkelere sermaye ihracı konusunda da önemli adımlar attı. Ek olarak tek kutupluluktan çok kutupluluğa değişen dünyada Türkiye, RF ve ABD gibi büyük güçler arasında çıkarları doğrultusunda iyi oynamaya başladı. Bunun için öncelikle oynayabilecek kapasite gereklidir; acemilikler ve hatalara karşın bunun da bulunduğu görülüyor.

Alt emperyalizm hakkında açıklamalarda bulunmadan önce emperyalizm konusunun bazı yönleriyle incelenmesi gerekir.

Emperyalizm tarihsel olarak değerlendirilmiyor ve 20. yüzyılın başında başladığı sanılıyor. Gerçekte ise emperyalizm milattan önceki zamandan beri bulunmaktadır ve 20. yüzyılın başında başlayan tekelci kapitalist dönemin emperyalizmidir.

Emperyalizmde yıllarca süren klasik yöntem açık işgaldir. Emperyalist ülke başka ülkeyi veya değişik toplulukların yaşadığı geniş bir alanı işgal eder, zenginliklerini talan eder, bir bölümünü kendi ülkesine götürür. Milattan önceki yıllarda Anado-

lu'yu işgal eden ve bu işgali şimdiki Yunanistan'a kadar uzatan Persler böyle yapardı. Antik Yunan'da Atinalılar da benzerini yapardı ama hiç birisi bu konuda Roma İmparatorluğu'nun düzeyine ulaşamaz.

Osmanlı emperyalist bir imparatorluktu. İşgal ettiği ülkeleri vergiye bağlar ve özellikle Balkan ülkelerinden Yeniçeri ordusu için küçük erkek çocuklarını zorla ailelerinden koparıp alırdı.

Çarlık Rusya'sının sermaye ihracı azdı ama bütün Orta Asya'yı işgal etmişti. Bu işgaller ve bunun için gerekli katliamlar zenginliklerin merkez ülkeye aktarılması için yapılır.

Engels 20.1.1848'de İngiltere'de yayınlanan Northern Star adlı gazetede "In Defence of the Progressive French Imperialism in Algeria" (Cezayir'de İlerici Fransız Emperyalizminin Savunulması) başlıklı yazıyı yazar. Engels sömürgeciliği eleştirmekte ama ülkedeki eski rejimden daha iyi olduğunu savunmaktadır. (Konuyla ilgili olarak Geleceğe Dönüş kitabına bakınız.) Konumuz açısından önemli olan Engels'in sermaye ihracının geri planda rol oynadığı 1848'de Fransa'nın Cezayir'i işgalini emperyalizm olarak nitelendirmesidir. Marx ve Engels sömürgecilik ve emperyalizmi birlikte kullanırlar.

Benzer durum döneminin en büyük sömürge imparatorluğuna sahip olan İngiltere'nin Hindistan'ı işgal etmesi ve yıllarca zenginliklerini talan etmesi için de geçerlidir.

Emperyalizm uzun geçmişi olan ve tarihsel olarak değerlendirilmesi gereken bir kavramdır, 20. yüzyılın başında başlamıştır.

Burada emperyalizm konusunda genellikle tek referans

olarak alınan Lenin'in Emperyalizm kitabı üzerinde durmak gerekir.

Tekelci kapitalist dönemin emperyalizminde sermaye ihracı önem kazanmıştır ama Lenin'in bu kitabı yazdığı yıllarda dünyanın büyük bölümünde halen klasik sömürgecilik ya da yıllardan beri süren açık işgale dayalı emperyalizm hakimdir. Sermaye ihracının ön planda olduğu emperyalizmde eski sömürge ülkeler şeklen de olsa bağımsızlıklarına kavuşmuştur ama ekonomik olarak değişik emperyalist ülkelere bağımlıdır. Lenin'in döneminde bu özellik sadece Güney ve Orta Amerika ülkeleri için geçerliydi. Bu ülkeler –Brezilya dışında- İspanya sömürgeciliğinden kurtulmuşlar ve bağımsız devletler kurmuşlardı. Dünyanın geriye kalan bölümünde ise klasik sömürgecilik yaygındı; İngiltere ile Fransa iki büyük sömürge imparatorluğuna sahiptiler. Almanya, Hollanda, Belçika, Portekiz ve değişik birkaç ülkenin de daha az sayıda sömürgesi bulunuyordu.

Klasik sömürgeciliğin çökmesi, ulusal kurtuluş savaşlarıyla sömürgecilerin yenilgiye uğratılması ve eski sömürgeelerde bağımsız devletler kurulması için 1945-1975 dönemini beklemek gerekecektir. Sermaye ihracına dayanan sömürgeciliğin ya da yeni sömürgeciliğin egemenliği ancak 1945 sonrasındaki yıllarda kurulacaktır.

Buradan hemen çıkarılması gereken sonuç, sömürgeciliğin ya da emperyalizmin klasik ve 20. yüzyıla özgü modern çeşitlerinin bir arada bulunabileceği, yeni sömürgecilik zamanla hakim duruma gelse bile bunun klasik sömürgeciliği ve bunun temeli olan açık işgali dışlamadığıdır.

ABD'nin Güney Vietnam'ı işgali, Grenada'ya asker çıkarılması, 1990'daki birinci Irak savaşı, sonrasındaki ikinci Irak savaşı, Afganistan'ın işgal edilmesi bu konudaki örneklerden ba-

zılandır.

Lenin'in emperyalizm analizinin önemli eksiği devlete merkezi önem vermemesidir. Klasik ya da modern emperyalizm güçlü devlet olmadan gerçekleşemez. Başka ülkelerin işgal edilmesi, zenginliklerin talanı, sömürge ülke halkına karşı ve bazı durumlarda başka ülkelerle de savaş yürütülmesi güçlü bir ordu, silah sanayisi ve bu bağlamda güçlü bir devlet olmadan gerçekleşemez.

Tekelci kapitalist emperyalizmde dünyanın paylaşımı tamamlanmıştır, yeni sömürge kalmamıştır; bu durumda ancak yeniden paylaşım olabilir ve 20. yüzyılın ortalarına kadar bunun da yolu savaştır. Bu savaş güçlü ulusal devletlerin varlığını gerektirir.

Emperyalizm günümüze kadar temelde ulusal olarak kalmıştır. Değişik devletler arasında ittifaklar olabilir, keza NATO gibi ortak askeri örgütler de kurulabilir ama sonuçta emperyalizmle ulusal devlet arasındaki yakın bağ ortadan kalkmamıştır. Bu bağlamda "Avrupa Birliği emperyalizmi" belirlemesi Birlik'in devleti bulunmadığı için zayıf kalmakta, ulusal devletlerin işlevi sınırlı ortak askeri müdahale gücü oluşturulmasının ilerisine gitmemektedir.

1997-2001 yılları arasında ABD Dışişleri Bakanı olan Madeleine Albright'ın yardımcısının belirlemesi orduyla emperyalizm ve genel olarak tekelci kapitalizm arasındaki ilişkiyi açık olarak göstermektedir: "Piyasanın görünmeyen eli ancak görünen bir yumruğun varlığında işlevini yerine getirebilir. Bu yumruk ABD ordusudur."

"Görünmeyen el" teorisi kapitalizmin önemli yasalarından bir tanesidir ve bu inanışa göre kapitalist ekonomiye dış

müdahale gerekmez; o kendini düzeltir ve bu düzelticiye “görünmeyen el” adı verilir. Dünyanın her tarafına yayılmış çok sayıda askeri üssü, donanması, uzaydaki uydularıyla ABD tekelci kapitalist sistemin dünya çapındaki bekçisidir. Sadece bu sistemi tehdit eden muhalif hareketlere değil gerektiğinde devletler arasındaki çatışmalara da açık veya dolaylı olarak müdahale eder. İngiltere, Fransa ve RF’nun da değişik ülkelerde üsleri bulunmakla birlikte bunların toplam etkinliği bile ABD’nin oldukça gerisindedir.

Orduların sürekli modernleştirilmesi devletlerin en azından buldukları bölgede çıkarlarını korumaları, fırsatını bulduklarında yayılmaları için zorunludur.

Almanya gibi bazı ülkelerde tarihsel nedenlerle bu bağlantı doğrudan değildir. Almanya ekonomik olarak İngiltere ve Fransa’dan güçlü olmasına karşın askeri olarak bu ülkelerin gerisindedir. Almanya nükleer güç de değildir. Buna karşılık Almanya sermayesinin dünya çapındaki yoğunluğu ve yaygınlığı İngiltere ve Fransa’dan ileridedir. Almanya yıllardan beri emperyalist ülkelerin ortak askeri operasyonlarına katılarak, Afganistan’da olduğu gibi işgal gücü içinde yer alarak ama sürekli geri planda kalarak, Türkiye’nin de içinde bulunduğu ülkelere yoğun silah ihracatı yaparak ihracat şampiyonluğunu ve dünya ekonomisindeki ağırlığını sürdürmektedir. Almanya özellikle 1990’daki Irak savaşında görüldüğü gibi savaşa katılmaz ama ABD’nin askeri masraflarının önemli bölümünü karşılar, topraklarındaki ABD üslerinin kullanılmasını onaylar.

Nazi dönemini hatırlatmaması için Almanya’nın geri planda durması önemli bir silah ihracatçısı olmasını ve özellikle savaşlarda ABD’ye sağladığı ekonomik desteği ortadan kaldırmıyor. Almanya yıllardan beri dünya çapındaki etkinliğini ABD’nin sağladığı genel güvenlik şemsiyesi altında yürütüyor

ve bu nedenle de Trump tarafından genel savunma masraflarına daha fazla katılmaya zorlanıyor.

Sadece açık işgale değil ağırlıkla sermaye ihracına dayanan emperyalizm de güçlü devletler ve orduları olmadan mümkün değildir.

Buradan alt emperyalizm konusuna geçebiliriz.

ALT EMPERYALİZM

Alt emperyalizm belirlemesi ne Türkiye'ye özgüdür ne de yenidir. Kavramın tarihsel geçmişine kısaca göz atmakta yarar bulunuyor.

Monthly Review dergisinin Şubat 1972 sayısında “Brasilien Subimperialism” başlıklı yazı yer alır. Brezilya’da sınıf mücadelesinin yükselmesi ve silahlı mücadelenin başlamasının ardından faşist bir cunta işbaşına gelir. Cunta, ABD ile yakın işbirliği içinde çevresindeki ülkeleri baskı altına almaya yönelir. Brezilya, Latin Amerika’nın en büyük ülkesidir, büyük kaynaklara sahiptir ve ABD desteğinde bölgesel hegemonya kurmaya yönelir.

Dünya SSCB ve ABD’nin etkinlik bölgelerine ayrılmıştır ve Amerika kıtasında -Küba dışında- hakimiyet ABD’dedir. Emperyalist ve reel sosyalist blok dışında Yugoslavya ve Hindistan’ın ön planda bulunduğu Bağlantısız Ülkeler bloğu da bulunmaktadır.

Türkiye Devriminin Acil Sorunları’nda (TDAS) 1975 yılında petrol kriziyle ilgili olarak alt emperyalizm konusunda bugünkünden doğal olarak farklı ama pek de uzak olmayan bir de-

gerlendirmede bulunmuşum. Alt emperyalizm “bir ülkenin belli bir bölgede emperyalizm adına ekonomik sızma, denetim ve müdahale görevini yüklenmesidir. Bu üçlü amaç bazen Brezilya gibi tek bir ülke ile gerçekleştirilebileceği gibi, çeşitli ülkeler arasında da bölünebilir. Örneğin Ortadoğu’da ekonomik sızma aracı Türkiye iken, denetim ve müdahale aracı İran’dır” (40 Yıl Sonra TDAS, s. 254).

O yıllarda İran İslam Devrimi gerçekleşmemiştir. Türkiye de özellikle ABD’ye karşı tutumu olan ve SSCB’ye yakın Arap ülkelerine yönelik faaliyet içindeydi ama önemli sonuç alabildiği söylenemez.

O dönemde Türkiye, Şah dönemindeki İran, Suudi Arabistan ve Kuveyt’in ABD ile SSCB arasındaki alanda oynaması söz konusu değildir, bu ülkeler açık olarak ABD yanlısıdır. Bu durum petrol zengini ülkelerin bu konularını kullanarak petrol fiyatını artırmalarını ve bir dönem dünya çapında akaryakıt sorununa neden olmalarını dışlamıyor. O dönem ABD’ye değişik oranlarda bağımlı bile olsanız imkanınız olduğunda kendinizi bir şekilde dayatıyorsunuz. Bu örneği Türkiye alt emperyalizminin ikinci döneminde de göreceğiz.

Bunlar yaklaşık 40 yıl önceki eski örneklerdir ve 1990 sonrasında SSCB ve diğer reel sosyalist ülkelerin dağılmasıyla eskisinden çok farklı bir dünya oluştu.

2000 yılında yayımlanan Alt Emperyalizm ve Türkiye’de alt emperyalizmin üç özelliği sıralanır: alt emperyalist ülke bölgesinde ekonomik ve/veya askeri olarak hakimdir, bölgesel bir güçtür. Bu ülke emperyalizme bağımlı olmakla birlikte gelişmişlik düzeyi nedeniyle kendisi için önemli olan konularda isteklerini dayatabilmekte, tipik bir az gelişmiş, yeni sömürge ülkeye göre daha geniş olanaklara sahiptir. Örnek olarak da

Türkiye'nin ABD'nin aksine Irak'ın toprak bütünlüğünden yana olması ve yine ABD'ye muhalefet ederek bölgedeki herhangi bir Kürt oluşumuna kesinlikle karşı olması gösterilebilir. (Alt Emperyalizm ve Türkiye, s. 149)

Kitabın yayınlanmasından yaklaşık yirmi yıl sonra bu özelliklerin daha somutlaştırılması gerekir. Kitapta da belirtildiği gibi alt emperyalizm sürekli bir özellik değildir ya da bir ülke bu konumdan düşebilir. Bu konuda örnek olarak Güney Kore verilebilir. Bir dönem bu ülkenin elektronik ürünleri ABD pazarını bile işgal etmişti ancak bölgedeki ekonomik krizin ardından Güney Kore bu konumunu kaybetti. Güney Kore askeri değil ekonomik yönden alt emperyalist bir ülkedir.

Alt emperyalizm üzerine yazan bazı yazarlar böyle bir ülkenin yayılcı olduğundan söz ederler ama bu kavramın açılması gerekir. Yayılcılık ama nasıl?

Güney Kore esas olarak ekonomik yönden yayılcıydı, askeri olarak değildi. Benzer belirleme Brezilya için de yapılabilir. Bu ülke Güney Amerika'da değişik ülkelerde yatırım yapmasının yanı sıra, Venezüella ile Bolivya'nın IMF'ye alternatif olarak kurmaya çalıştığı uluslararası bankayı da engellemiştir. Brezilya büyük bir ülkedir, zengin doğal kaynaklara sahiptir, çevre ülkeler üzerinde egemenlik kurmaktadır ama askeri yayılcılıktan söz edilemez.

Benzer durum Türkiye için söz konusu değildir. Türkiye 1990-2002 döneminde de hem ekonomik hem de askeri olarak yayılmaya çalışmıştır. Sonraki dönemde temel alan değişmekle birlikte bu özellik daha belirginleşecektir. Kitabın sonraki bölümlerinde görülebileceği gibi Türkiye artık bölgesel güç olarak tanımlanamaz. Alt emperyalizmin ilk döneminde Türkiye geniş bir bölgede egemenlik kurmaya çalışıyordu. Ortadoğu-Balkan-

lar-Kafkaslar-Orta Asya'yı kapsayan bu alana "geniş Ortadoğu" denilebilir. Bu dönemde Türkiye'nin esas hedefi Kafkaslar ve Orta Asya idi ama sayılan diğer bölgelerde de faaliyeti bulunuyordu. İkinci dönemde bu alan genişlemiş, özellikle Almanya, Belçika ve diğer AB ülkelerini de kapsamıştır. Bu ülkelerde yerleşmiş çok sayıda Türkiye kökenli insan yaşamaktadır ve Türkiye'nin bu insanlar arasında buldukları ülkenin politikasını etkileyebilecek düzeyde örgütlenmesi bulunmaktadır. Bu yayılma türü ekonomik veya askeri yayılma kapsamında -içinde- değerlendirilemez, farklıdır.

Bölgesel güç belirlemesi Türkiye için artık dar kapsamda kalmaktadır. Türkiye global player (küresel aktör) olmaya çalışmaktadır. İlk dönemde de görülen imkanlarının üzerinde isteklerde bulunmak ve bunlara gerçekten ulaşacağına inanmak, başka bir deyişle kifayetsiz muhterislik özelliği burada da gözlemlenebiliyor. Burada önemli olan Türkiye'nin AB'den Afrika'ya, Venezüella ile ilişki kurmaktan Katar'da üs kurmaya kadar geniş bir alanda küresel aktör olmaya çalışıyor. Bölgesel güç değildir, bunun üzerindedir ama küresel aktör olmaktan da uzaktadır.

Alt emperyalizmle ilgili olarak özellikle 2010 sonrasında çoğalan ve tamamına yakını İngilizce olan makalelerde Hindistan, Brezilya ve Türkiye'nin yanı sıra Güney Afrika da alt emperyalist bir ülke olarak özellikle vurgulanmaktadır.

1,4 milyar nüfusu, dünya ticareti için son derece önemli Hint Okyanusu'na hakim konumda bulunması, nükleer güç olması ve özellikle bilgisayar yazılımı konusunda gösterdiği büyük gelişme ile Hindistan'ın alt emperyalist özelliğini anlamak zor değildir. Ek olarak bu ülke "yoksulluğun yaygın olduğu bir ülke alt emperyalist olabilir mi?" sorusuna karşı gösterilebilecek iyi bir örnektir. Ülke nüfusunun yüzde 56'sı için, durumları eski-

sine göre iyileşmiş olmakla birlikte, içecek temiz su ve elektrik konusunda önemli eksikler vardır. Ülkeye sermaye girişinde ilk kaynak dışarıdan yapılan doğrudan yatırımlar ise, ikincisi ülke dışında yaşayan ve sayıca dünyada en büyük olan 17 milyon işçinin gönderdiği dövizdir. Ülke dışarıdan gelenler için ucuz sayılabilecek sağlık hizmetleriyle de önemli döviz kazanmaktadır. (Türkiye bu konuda Hindistan'ı izliyor.) Gelir eşitsizliği, tahmin edilebileceği gibi oldukça yüksektir.

Almanya Dışişleri Bakanı son olarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne yeni ve sürekli üyeler alınması gerektiğini, Konsey'in dünyadaki yeni güçler dengesini yansıtmadığını söyledi. Alınması istenen yeni üyeler: Almanya, Brezilya ve Hindistan'dır. Almanya'nın kendisiyle birlikte bu iki ülkeyi önermesi yeterince açıklayıcıdır.

Alt emperyalizm konusunda yeni olan Güney Afrika'dır ve Türkiye ile olan benzerliği nedeniyle üzerinde durulması gerekir.

Güney Afrika kendisini Afrika kıtasının önderi olarak ve "Afrika rönesansı"nın temsilcisi olarak görüyor. Burada Afrika'yı özellikle Sahra'nın güneyindeki bölüm ya da "siyah Afrika" olarak anlamak gerekir. Sahra'nın kuzeyindeki Arap ülkeleri kıta olarak Afrika'ya ait olmakla birlikte oldukça farklı tarihe sahiptirler ve "Akdeniz dünyası" çerçevesinde değerlendirilirler.

İngiltere, Fransa, Portekiz, Belçika ve Almanya'nın da dahil olduğu çok sayıda ülke tarafından yıllarca sömürgeleştirilen ve sadece elmas, altın, petrol gibi zenginlikleri değil çok sayıda insanı da köle ticaretiyle Amerika kıtasına taşınan siyah Afrika ülkeleri zenginliklerine sahip çıkmak ve uluslararası planda önem kazanmak çabası içindedir. Siyah Afrika'ya en fazla yatırım yapan ülke Çin'dir. Türkiye de 2002 sonrasında çok sayıda

ülkede elçilik ve konsolosluk açmıştır. Türk şirketleri de kıtanın değişik ülkelerinde faaliyet göstermektedir.

1999 yılında ABD Dışişleri Bakanı Albright Güney Afrika'nın kıtadaki pozisyonunun ABD çıkarlarıyla uyum içinde olduğunu açıklamıştı. ABD Başkanı Bush da 2004 İstanbul'da yaptığı konuşmada Türkiye'deki gelişmenin Arap ülkeleri tarafından örnek alınmasını beklediğini ifade edecekti.

ABD değişik Afrika ülkelerinde asker bulundurmakta ve bu ülkelerde yıllardan beri süren iç savaşlara gerek gördüğünde müdahale etmektedir. Güney Afrika da askeri olarak güçlü bir ülkedir. Irkçı beyaz azınlığın yönetimde olduğu dönemde Angola'da MPLA ile UNITA arasında süren savaşa ABD adına ikincisini destekliyor, ülkeye silah, asker ve para gönderiyordu. MPLA ise SSCB adına Kübalı askerler tarafından destekleniyordu.

ABD'nin kıtanın her yanına müdahale etmesi mümkün olmadığı gibi çıkarına da değildir. Bu işi Güney Afrika üstlenmiş durumdadır. (Bkz. Patrick Bond: US Empire and South African Subimperialism, Socialist Register 2005, s. 218-238)

5.10.2012'de yayınlanan başka bir yazıda şu bilgiler yer alıyor: (<https://intelliconn.wordpress.com/2012/10/05/South-african-sub-imperialism-in-Africa>)

Güney Afrika'nın neredeyse bütün Afrika ülkelerinde yatırım vardır, 1994-2000 yılları arasında kıta ülkelerine yaptığı yatırım ABD ve İngiltere'nin toplam yatırımından fazladır. Güney Afrika kıtada savaşın olduğu her yerde (Kongo ve Fildişi Sahili gibi) barış görüşmelerinde yer almakta, diplomatik çaba harcamaktadır.

Türkiye'nin de Ortadoğu'da hemen her sorunda müdahil

olarak ortaya çıktığını hatırlayalım.

Güney Afrika ucuz işgücü cennetidir. Mozambik'ten çok sayıda işçi çok düşük ücretlerle değişik işlerde ve maden sanayisinde çalışmak için bu ülkede bulunmaktadır.

Türkiye'deki yabancı işçi sayısı –çok kişi kaçak çalıştığı için- bilinmiyor. 1990'lı yıllardan başlayarak eski sosyalist ülkelerden çok sayıda kişi özellikle ev işleri ve hasta bakımı için ülkeye geldi, yıllarca çalıştı. Türkiye'de en az 3,5 milyon Suriyeli, ek olarak Iraklı ve Afganistanlı bulunuyor. Bunlara siyah Afrika'dan gelenleri de eklemek gerekir. Bir ülkede işsizliğin yüksek, ücretlerin düşük olması dış göç için o ülkenin çekici olmasını engellemiyor. Suriyeliler savaştan kaçmış olmakla birlikte büyük çoğunluk burada kalacaktır.

ABD ile işbirliği içinde olmak ama kendi politikasını da izleyebilecek güce sahip olmak, sermaye ihracı, askeri güç ve kıtanın hemen her tarafında var olmak; Güney Afrika alt emperyalizmi için başka özellik gerekmiyor.

Alt Emperyalizm ve Türkiye ile elinizdeki kitap arasında Türkiye alt emperyalizminin iki dönemiyle ilgili olarak ara bir değerlendirme de yazıldı: 40 Yıl Sonra TDAS. 2015'te yayımlanan bu kitapta Türkiye alt emperyalizminin ayrıntılı olmayan özet bir tablosunu çizmeye çalıştım (s. 73-84)

Kitabın bundan sonraki bölümünde iki önemli teorik konu daha ele alınacaktır: imparatorluk özlemi ve yeni iç savaş teorisi. İlk konuda RF ile Türkiye karşılaştırılacaktır. İki ülke bu konuda birbirine oldukça benzemektedir.

İMPARATORLUK ÖZLEMİ

RF da Türkiye de imparatorluk özlemi içindedir. RF, Çarlık Rusyası ve daha sonra SSCB gibi dünya çapında bir devlet olmak isterken, Türkiye de Osmanlı İmparatorluğu'nun o zamanki dünya (Doğu ve Orta Avrupa ile Akdeniz dünyası) çapındaki etkinliğine olabildiğince ulaşmak özlemindedir.

SSCB'nin dağılmasından sonra yaşadığı büyük sarsıntının ardından RF dünya politikasına geri döndü. Kafkasya ve Orta Asya'da artık bağımsız olan cumhuriyetlerle ikili anlaşmalar imzalayarak bu alandaki zengin petrol ve doğal gaz kaynaklarını ABD ve Türkiye'nin denetimine bırakmadı. RF bu alandaki ülkeleri SSCB dönemindeki gibi kendisinin bir parçası durumuna getiremedi ama bölgede iyi bir denetim kurdu.

Baltık Ülkeleri ve Ukrayna'da ise ABD ve AB ile çatışması devam ediyor. Baltık ülkeleri AB üyesi olmakla birlikte RF'in şiddetle karşı çıkması sonucu NATO üyesi olamadılar. RF eski SSCB sınırları içinde kalan ve kendisine uzak duran ülkelerdeki (Ukrayna ve Gürcistan gibi) ayrılıkçı hareketleri desteklerken, fırsatını bulup Kırım'ı kendisine bağladı. Çeçenistan'da bağımsızlık yanlısı dinci hareketi ise büyük bir şiddet kullanarak bastırdı. (Türkiye Kafkasya'da etkinlik kurmaya çalıştığı yıllarda Çeçenleri desteklemişti.)

Ordusunu sürekli güçlendirmek ve üzerinde hak iddia ettiği alanlarda etkinlik kurmak ya da kendine bağlamak konusunda RF ile Türkiye ortaktır.

RF, İran ile ilişkisini geliştirerek ve Suriye'deki savaş aracılığıyla ABD tarafından 1990'daki Irak savaşından sonra çıkarıldığı Ortadoğu'ya geri döndü. Suriye'de İslam devleti (İD) ve El Nusra'nın bombalanması RF'nun savaş uçaklarına yıllardan

beri ara verdikleri savaş tecrübesini yeniden kazandırdı. Modern silahlara sahip olmak yetmiyor, bunları savaşta kullanabilecek tecrübeli kadro gerekiyor. Suriye savaşı RF askerlerinin eğitiminde önemli rol oynadı, ek olarak da yeni silahlar denedi.

Örnelemek gerekirse; RF bir ara Hazar Denizi'ndeki savaş gemilerinden füzeyle Suriye'deki İD hedeflerini vuruyordu. Hazar Denizi'nden atılan füze İran üzerinden geçip Suriye'deki hedefe ulaşıyordu. Suriye'de Akdeniz kıyısındaki Tartus'ta askeri üssü bulunan RF'nun neden böyle bir yol denediği sorulabilir. Cevap basittir: RF hem askeri gösteri yapmakta hem de füzelerinin isabet gücünü denemektedir.

Türkiye de Suriye içlerine girdiğinde hem savaş uçaklarını hem de obüslerini yeniden denemek fırsatı bulmuştur. Yeniden diyorum çünkü bu silahlar içerdeki savaşta yıllardan beri zaten deneniyordu.

Benzerlikler bitmedi...

Putin konuşmalarında Çarlık Rusya'sını modernleştirerek ve geniş alanları işgal ederek büyük devlet yapan Büyük Petro'ya ve Korkunç İvan'a atıflar yaparken, bizde de Erdoğan fırsat buldukça Alpaslan'dan, Kanuni'den ve Fatih'ten söz ediyor; Osmanlı'nın mirasçısı olduğumuzu her fırsatta belirtiyor. RF ile ilgili bundan sonraki belirlemeler Ulrich Schmid'in "Technologien der Seele" (Ruhların Teknolojisi) kitabından alınmıştır.

Putin "şimdilik" Stalin'e referans vermiyor ama RF basınında yapılan bu konudaki belirleme yeterlidir: "Rus imparatorluğu kuruluşunun 300 yıl sonrasında da yaşamaktadır. Taraftarları da karşıtları da bunu kabul ediyorlar." (s. 121)

On sayfa sonra "Rusya daima bir imparatorluk olarak va-

rolmuştur” belirlemesi aktarıyor ve eklemek gerekir; “SSCB bunun özel halidir.”

2014 yılında İçişleri Bakanlığına bağlı özel bir polis birliği kurulur ve adı da Felix Dzierzynski’dir. Bu kişi Bolşevik iktidarının ilk döneminde iç güvenlik örgütü ÇEKA’nın kurucusudur.

Burada sosyalizme değil kim tarafından temsil edilirse edilsin büyüklüğe, dünyadaki gelişmeleri etkileyebilen bir ülke olmaya özlem duyulmaktadır. Putin’in lakabı “Rus toprağını toplayan adam”dır. (s. 27) Rus toprağı SSCB’nin ardından dağılmıştır ve Putin bunu toplamaktadır. Gürcistan ve Ukrayna ile yaşanan sorun ve Kırım’ın RF’na bağlanması böyle değerlendirilmektedir. RF’nun başka topraklara girmesi “işgal” olarak değil, “Rus toprağının anavatana dönmesi” olarak değerlendiriliyor. Başka bir deyişle “orası zaten bizimdi...” diye değerlendiriliyor.

İmparatorluk bilinci dört temele dayanıyor.

Birincisi; din ya da Ortodoks kilisesidir. Kilise devletle tam bir işbirliği içinde bulunuyor ve imparatorluk politikasını destekliyor. Bu politika Slavların birliğinden başlayıp başka alanlara yayılıyor. (s. 10) Rusya tarihi boyunca imparatorluk olmuştur. Bu anlayışa göre Hollanda, Baltık ülkeleri ya da başka bir küçük ülke kendi çapında yaşayabilir ama Rusya yaşayamaz. Bu bağlamda asıl önemli olan halkın hayat koşullarını iyileştirmek değil, büyük bir ülke olmaktır. Rusya Stratejik Araştırmalar Enstitüsü’nün raporuna göre Rusya’nın misyonu budur. Rusya var olan ve halkının hayat koşullarını iyileştirmeye çalışan bir ülke olarak yaşayamaz. (s. 119)

İkincisi; eğitim ve kültür politikasıyla yayın (gazeteler, kitaplar, televizyonlar) politikası tümüyle bu amaca yönelmiştir.

Milliyetçi kampanyalar birbirini izlemekte ve “ulusal bilinci gelişmiş” bir nesil yetiştirmek hedeflenmektedir.

RF’unda başlıca yayın aracı televizyondur ve çok sayıda evde televizyon sürekli açık durmaktadır. Rusların tarihteki kahramanlıklarını anlatan diziler birbirini izlemektedir. Bu dizilerde Sovyet dönemi kahramanları da ihmal edilmiyor. Mesela uzaya çıkan ilk astronot olan Gagarin halkın bilincinde yüksek bir yere sahiptir.

Üçüncüsü; güçlü ordu ve savaştır. Sınırlarını genişletmek isteyen bir ülkenin şu veya bu şekilde sürekli savaş içinde olması, düşmanları tarafından sürekli kuşatılmak istenildiğine inanması kaçınılmazdır. SSCB’nin dağılmasından sonra bir süre ara verilen Kızıl Meydan’daki askeri geçit törenlerine yeniden başlanmıştır. Ordunun güçlendirilmesine ve yeni silahların üretilmesine büyük önem verilmektedir.

Dördüncüsü; kültür politikasının önemli bileşenlerinden bir tanesi Rusçadır. Moskova niversitesi’nde 21 Kasım 2013’te yaptığı konuşmada Putin RF’unda çok sayıda halkı bir arada tutabilmenin ancak ortak dil Rusça sayesinde mümkün olduğunu belirtti. (s. 17) Yerel dillerin geriliğini ve Rusçanın üstünlüğünü ise Cengiz Aytmatov örneğiyle açıkladı. Aytmatov Rusça yazdığı için dünya çapında tanınmıştı, yoksa Kırgız dilini okuyanların sayısı çok azdı.

RF’unda yerel diller serbest olmakla birlikte eğitim programı herkesin iyi Rusça ğrenmesi temelinde düzenlenmiştir.

RF’nun bu özelliklerinin sayılmasının ardından Türkiye’ye ne kadar benzediğini açıklamak herhalde gerekli değildir. şunları da eklemek gerekir; televizyonlarda sansür yoğun olarak uygulanmaktadır, televizyon dışındaki yayın araçlarında mu-

halefet yapmak nispeten daha kolaydır. RF'nunda da başkanlık sistemi vardır ve halkın "büyük başkan"a kayıtsız şartsız inanması için her türlü propaganda yapılmaktadır. Değişik mevkilere yapılan atamalarda liyakatten çok sadakat gözetilmektedir. Kişinin sadık bir eleman olması esastır, diğer özellikleri sonra gelmektedir.

Burada şu sorulmalıdır: RF ile Türkiye arasındaki büyük benzerliğe rağmen neden konuyla ilgili yayınlar Türkçede yok denilecek kadar azdır? Çok sayıda İngilizce ve başka yabancı dilleri bilen insanların bunlardan haberinin olmadığını sanmıyorum.

Bunun için iki neden sayılabilir.

Birincisi; Rusya'nın sosyalist olmadığı bilinmektedir ama bilinçaltında halen sosyalist sanılmaktadır. Rusya büyük silah ve enerji (petrol ve doğal gaz) ihracatının yanı sıra gelişmiş sermaye ürünleri de ihraç etmektedir ve bu bağlamda ilk nükleer santral Türkiye'de kurmaktadır. RF emperyalizmi ve eski sınırlarına ulaşmak için genişlemek arzusu henüz yeterince anlaşılmamıştır.

İkincisi; daha karmaşık bir sorundur. RF halkı Putin'i ve yayılcılık politikasını destekliyor. Kırım'ın RF'na katılmasından sonra Putin'in desteği yüzde 50'lerden 80'lere fırlamıştı. Putin SSCB döneminde üst düzey kadrolardan bir tanesiydi, Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nde KGB sorumlusuydu. Ön plandaki kadroların geçmişi araştırıldığında genellikle SBKP kökenli oldukları görülür. SSCB 74 yıl (1917-1991) yaşadı ya da yaklaşık üç kuşak bu dönemde yetişti. Bu halk, kadrolar ve kültürel normlar 1991 sonrasında ortaya çıkmadı, 74 yıllık reel sosyalizm döneminde –ve daha öncesinde- de belirli oranda mevcuttular. Çarlık ve sonraki SSCB döneminde "güçlü adam" ve "güçlü

yönetim” sürekli olarak vardı, Putin dönemi bunun yeni bir çeşididir. Çarlık dünya politikasında söz sahibi bir ülkeydi, diğer emperyalist ülkeler kadar güçlü değildi ama söz sahibi sayılırdı. Ardından gelen SSCB kısa sürede dünya çapında bir güç oldu. Bu bilinç, “büyüklük bilinci” RF döneminde de sürmekte ve daha da gelişmesi için çalışılmaktadır. RF ile ilgili analiz yapıldığında SSCB dönemiyle ilgili sorular da kaçınılmaz olarak öne çıkacaktır. Burjuvazi komünist partisinden nasıl çıktı, SSCB neden ve nasıl çözüldü sorularına verecek cevabınız yoksa konudan uzak durmayı tercih edersiniz ama Türkiye’nin son dönemde RF ile oldukça iyi ilişkilere sahip olması ve bazı konularda ortak hareket etmeleri konudan uzakta kalmayı oldukça zorlaştırmaktadır. (Bu konuda Geleceğe Dönüş ile Che Guevara Kısa Uzun Bir Hayat kitaplarına bakılabilir.)

Bu bölümün sonuncu teması olarak değişen iç savaş incelenecektir.

YENİ İÇ SAVAŞ

Değişen devlet anlayışı, değişen savaş ve yeni iç savaş bir-birine bağlıdır.

Max Weber’in yüz yıldan fazla zaman önce yaptığı ve klasikleşmiş tanıma göre devlet, sınırları belirli bir toprak parçası üzerinde zor kullanma tekeline sahip olan güçtür. O sınırlar içinde devletten başka güçler de zor kullanabiliyorsa ve bu durum süreklilik gösteriyorsa, buradan devletin yıprandığı ve hatta bulunmadığı sonucu çıkar.

Bu klasik tanım 20. yüzyılın ikinci yarısında ve özellikle de 1990 sonrasında artan oranda geçersizleşti. “Resmi olarak var

olan devlet” ile “gerçekte var olan devlet” arasında ayırım yapılması gerekiyor. Bu konuda en büyük örnek Kongo’dur. Kongo devleti resmi olarak vardır; Birleşmiş Milletler’e (BM) üyedir, çok sayıda ülke tarafından tanınmaktadır, bu ülkelerde büyükelçileri vardır, haritadaki sınırları bellidir, ordusu vardır...

Aynı ülkede yıllardan beri iç savaş sürmektedir. Bu iç savaşın ikiden fazla tarafı vardır, bu taraflar bazen devletle bazen da birbiriyle çatışmaktadır. Kongo’da devletin ülke içindeki egemenliği sınırlıdır.

Bu durumda resmi olarak bulunan Kongo devletinin gerçekte ne kadar var olduğunun incelenmesi gerekir.

Benzer durum bir bölümü Boko Haram’ın denetiminde olan Nijerya için de geçerlidir. Bu örgüt ülkenin hakim olduğu bölgesinde kendi yasalarını uygulamaktadır. Resmi olarak o bölge Nijerya sınırları içindedir ama orada devlet bulunmamaktadır.

Bir başka benzer örnek Afganistan için verilebilir. Taliban genişliği zaman içinde değişmekle birlikte ülkenin bir bölümünde egemendir, Afganistan devleti otoritesini ancak büyük şehirlerde gösterebilmektedir.

Yakın zamandaki en önemli örnek ise Suriye’dir. Suriye devleti resmi olarak vardır ve BM temsilcisi hemen her oturumda söz alıp ülkesindeki durumu açıklamaktadır. Suriye sınırları içinde devletin kontrolü bir dönem yüzde 15’e kadar gerilemişti. Ülkenin çok büyük bölümü İslam devleti (İD), El Nusra, PYD ve sayılabilecek başka örgütlerin denetimi altındaydı. Bu örgütler sık sık birbiriyle de savaşıyordu.

Bu örnekler temelinde resmi olarak var olan gerçekte ise

otoritesi iyice zayıflamış hatta dağılmış devletlerden söz edilebilir. Bu devletler örneğinde resmi durum ile gerçek durum birbirinden oldukça farklıdır.

Bunun tersi durum da neredeyse kaçınılmaz olarak ortaya çıkacaktır: resmi olarak bulunmayan ama pratikte devlet olma-ya oldukça yaklaşmış bölgesel güçler...

Örnek olarak Kürtlerin durumu verilebilir.

Resmi olarak Kürdistan adında devlet yoktur. Dünya haritasında Kürdistan diye bir ülke yoktur, böyle bir ülkenin başka ülkeler tarafından tanınması söz konusu değildir, doğal olarak BM üyesi de değildir. Kürtler için “devleti olmayan en kalabalık halk” denilir ve resmiyette böyle olmakla birlikte pratikteki durum değişiktir.

Kuzey Irak'ta ve Kuzey Suriye'deki Kürt oluşumları devlet olmamakla birlikte böyle olmaya oldukça yakındır. Kendi bölgelerinde zor kullanma tekeline sahiptirler ya da bu yönde sürekli mücadele içindedirler. Kendi parlamentoları ve bölgeye yönelik yasaları vardır. Eğitim dili öncelikle Kürtçedir (başka resmi diller de bulunmakla birlikte öncelik Kürtçededir). Yönetimin kendi silahlı kuvvetleri (polis ve ordu) bulunmaktadır. Para birimlerinin ne olduğu önemli değildir çünkü başta dolar olmak üzere değerli her para geçmektedir.

Bu durumda bir değil devlet olmaya yakın iki Kürt oluşumu vardır.

Sınırları içinde otoritesi neredeyse ortadan kalkmış olan bir devlet zamanla durumunu düzeltebilir. Suriye'de devletin denetlediği alan oranının yüzde 15'ten İran ve RF'nun desteğiyle yüzde 80'e ulaşması gibi... Aynı durum resmen olmasa

da devlet olmaya yaklaşan oluşumlar için de geçerlidir. Kuzey Irak'ta yapılan bağımsızlık referandumu sonrasında bölgedeki Kürt oluşumunun bazı bölgeleri ve haklarını kaybetmesi ve Türkiye'nin Kuzey Suriye'ye yönelik müdahalesi sonucu PYD'nin güç kaybetmesi gibi...

Bölgedeki güçler dengesine, kurulan ve bozulan ittifaklara göre bu tür gidiş gelişler olacaktır. Türkiye-İran-İrak ve Suriye bölgede Kürt devletine kesin olarak karşıdır. Ortadoğu'da Kürt devletinin kurulmasını sadece İsrail desteklemektedir. Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) Kürt devletini "Arap birliğinin bağrına sokulan hançer" olarak görmesiyle İsrail'in destek tutumunun geçmişte kalmış olması gerekirdi. Araplar yeterince bölünmüştür ve farklı Arap devletleri arasında savaş nedeni olabilen çelişkiler vardır. Bu nedenle muhtemel bir Kürt devletinin Arapları daha fazla bölmesi dikkate alınacak bir durum değildir.

Ek olarak, gelecekte Kürtlerin (resmi) devlet kurması durumunda, bu devlet tek değil iki tane olacaktır. Bunu şimdiden öngörmek mümkündür. Halk olarak aynı isimle anılmak, aynı dili konuşmak ve hatta aynı dine sahip olmak birleşmek için yeterli olsaydı, Arapların bunu çoktandır yapmış olması gerekirdi.

1945 öncesinde devlet ve savaş birbiriyle yakından ilişkiydi çünkü savaşlar devletler arasında gerçekleşirdi. 1945 sonrasında devletler arasındaki savaşlar azalırken devlet olmayan politik aktörlerin devletlere karşı ya da birbirleriyle olan savaşları hızla arttı. Ulusal kurtuluş savaşları bu gelişmenin ilk tipik örneği sayılır. Genellikle ulusal kurtuluş cephesi adını taşıyan örgütlerle sömürgeci devletler arasında savaş sürerken, bazı durumlarda ulusal kurtuluşçu farklı örgütler arasında da savaş yürüyordu. Devlet olarak örgütlenmiş politik aktörlerin yerini giderek devlet olmayan politik aktörler almaya başlarken, devletler arasındaki savaşların yerini de iç savaşlar alıyordu.

İngilizcede “civil war”, Almandada “Bürgerkrieg” olarak adlandırılan iç savaşlar daima “civil” veya “Bürger” ekini taşır. Burada savaş bir ülkenin vatandaşları arasındaki savaştır. İki veya daha fazla örgüt bir yandan işlevini önemli oranda kaybetmiş devletle diğer yandan da birbirleriyle savaşır. Bu savaş bazı durumlarda “vekalet savaşı” olarak da yürür. Önceden belirtilen Angola iç savaşı örneğinde olduğu gibi iç savaş örgütlerinden birisi (MPLA) SSCB desteğine sahiptir ve Küba ülkeye asker ve cephane göndererek bu örgüte destek olur. ABD ise iç savaştaki diğer örgütü (UNITA) desteklerken, Güney Afrika da bu örgüte askeri yardım yapar. Sonraki yıllarda iç savaşlar daha karmaşıklaşır. İç savaş artık bir ülkenin vatandaşları arasındaki savaşla sınırlı değildir, dünyanın neresinde olursa olsun başka güçler iç savaşa şu veya bu oranda karışırlar. İç savaşlar artık küresel özellik kazanmıştır ve dış güçlerin müdahale etmediği iç savaş kalmamıştır.

Bu nedenle, Suriye’deki iç savaşa dış müdahalenin olduğunu söylemek anlamsızdır çünkü böyle müdahalenin bulunmadığı iç savaş örnekleri geçmişte kalmıştır.

Savaşın değişmesi kapsamında değerlendirilmesi gereken yeni iç savaşta başlıca şu özellikler öne çıkar.

Birincisi; sivillerin ölümündeki artıştır. 20. yüzyılın başına kadar olan savaşlarda ölenlerin yaklaşık yüzde 90’ı askerler iken, 20. yüzyılın sonundaki yeni savaşlarda sivillerin ölüm ve yaralanma oranı yaklaşık yüzde 80 olmuştur. Bu büyük değişimin esas nedeni devletler arasındaki savaşların çok azalması, yerlerini devlet olmayan politik aktörlerin savaşlarının almasıdır. Bu savaşlarda kim asker kim sivil genellikle belli değildir. (Herfried Münkler: Die neuen Krieg, s. 28-29)

Devletler arasındaki savaşlarda açık kurallar vardır. Bunlara her zaman uyulmayabilir ama vardır ve uymayanlardan hesap sorulması da mümkündür. Esirleri öldürmenin yasak olması, sivil halka bilinçli zarar verilmemesi gibi... İ savaşlarda bu kurallar için yok denilemese bile uyan genellikle bulunmaz.

İkincisi; savaş ucuzlamıştır. Devletlerin yürüttüğü savaşlar pahalıdır, büyük masraf gerektirir; iç savaşlar ise ucuzdur, masrafları daha kolay karşılanabilir. İç savaşta uçak, tank, obüs gibi ağır silahlar değil, daha hafif silahlar kullanılır. Bunların tameri ve yenilerinin alınması zor değildir.

Savaşın finansmanı konusunda eskiden bilinmeyen yeni yollar vardır. Çok sayıda ülkeden insanlar ABD ile Kuzey ve Batı Avrupa ülkelerine çalışmak için gitmiştir ve her yıl ülkelere yüksek miktarda döviz göndermektedirler. Bazı Afrika ülkelerinde para havaleleri doğrudan iç savaşta taraf olan örgütlere gönderilmekte ve iç savaşın finansmanında önemli rol oynamaktadır.

Üçüncüsü; iç savaşlar uzun sürer. Devletler arasındaki savaşlara göre iç savaşlar daha uzun sürmekte, bazıları 10-20 yıl sonra bile sona ermemektedir. Savaşa dışarıdan müdahale de genellikle taraflardan birisinin ağır basması için desteklenmesi amacıyla yapılmakta, ardından başka bir dış güç diğer tarafı desteklemeye başladığından savaş uzadıkça uzamaktadır.

İ savaşların uzamasının önemli nedenlerinden başka bir tanesi ise, savaşın ticarileşmesidir. Savaş hayat tarzı durumuna gelmiştir. Savaşılan alanda siviller kaçırılmakta ve karşılığında fidye alınmaktadır. İç savaşta tarafların uyuşturucu kaçakçılığı yapmaları ve hakim oldukları alanda bulunan değerli madenleri ve diğer kaynakları pazarlamaları bilinen uygulamalardır.

Mary Kaldor Yugoslavya iç savaşının ardından yayınlanan “New and old wars” (Yeni ve eski savaşlar) adlı yapıtında, iç savaştaki rakip tarafların birbirlerinin kazancını gözettiğini, bu amaçla geçici olarak ateşkes yapıldığını bile yazar. Bu durumda savaşın uzaması bütün tarafların lehinedir.

Suriye’deki iç savaşta daha önce duyulmamış bir örnek yaşanmış ve aynı bölgede kullanılmaması şartıyla rakibe silah kiralanmıştır.

Afrika ülkelerinde iç savaşın tarafları hakim oldukları bölgelerdeki elmas gibi değerli madenleri uygun yollardan dışarıya satarak büyük gelir elde ederler. İslam Devleti (İD) de benzeri uygulamayı Suriye’de ele geçirdiği rafinerilerdeki petrolü satarak hayata geçirmişti. İD bunu doğrudan kendisi satamayacağı için komisyon vererek uygun alıcılar buluyordu ve bunların arasında Türkiye’nin yanı sıra savaştığı Suriye devleti de vardı.

Dördüncüsü; iç savaş bitince barış gelmiyor. Devletler arasındaki savaş sona erdiğinde barış gerçekleşir. Bu barışın şartları -1919’da Versailles Antlaşması’nda olduğu gibi- taraflardan birisine ağır gelebilir ve barış bir süre sonra bozulabilir ama her durumda savaşın bitmesi –ileride bozulacak bile olsa- barış demektir.

İç savaş sona erdiğinde ise benzerinin yaşanması oldukça zordur. İç savaşta taraflar ağır suçlar işlerler... Toplu katliamlar, kitlesel tecavüzler bunların en bilinen örnekleridir. Savaşın bitmesi bunların unutulması anlamına gelmez, yaşanan büyük vahşet yıllarca hafızada kalır. Yugoslavya’da yaşanan iç savaştan sonra tarafların bir türlü barışmamaları, çatışma olmakla birlikte karşılıklı düşmanlığın her fırsatta gösterilmesi yakın bir örnektir.

Aynısını gelecekte Suriye’de de yaşayacağız. Savaş bir gün biterse eğer, bu savaşta yaşananlar yıllarca unutulmayacak, yeneden bir arada yaşayabilmek oldukça zor olacaktır.

Beşincisi; savaşın özelleşmesidir. Eskiden ordularda sadece subaylar ve askerler savaşırdı. Ek olarak İngilizlerin Gurka birlikleri, Fransızların ise Yabancılar Lejyonu vardı. Savaşın bir bölümünün savaş firmalarına, özel profesyonel askerlere bırakılması söz konusu değildi.

İlk kez ikinci Irak savaşında ABD’li bir özel savaş firması, Blackwater görev aldı. Tahmin edilebileceği gibi bunlar hiçbir kuralı dinlemiyordu, başlıca işleri sürekli ateş açmak ve öldürmekti. Bu tür firmalar ve savaşta uzmanlaşmış özel profesyonel askerler genellikle gizli olarak değişik iç savaşlarda kullanıldı. İlişkiye geçersiniz, parasını verirsiniz ve rakip tarafta hedef gösterirsiniz. Bu operasyonlar genellikle gizlidir ama arada bir basına sızar.

Bu tür firmaların ve askerlerin Türkiye’de de bulunduğu bir ara basında yer aldı ve bu kadarla kaldı.

Clausewitz savaşı “politikanın başka araçlarla sürdürülmesi” olarak tanımlar ve bazı yazarlara göre –Münkler gibi- ise bu tanım artık geçerli değildir çünkü iç savaşlarda politika değil talan ve soygun gibi faktörler ön plandadır. Çıkarları gereği değişik iç savaş grupları kolayca saf değiştirebilmektedir.

Yeni iç savaşların karmaşık bir yapıya sahip olduğunu, görünürde politik amaçlarla yürütülen savaşın talan ve soygunla iç içe bulunduğunu belirtmek uygun olur.

Sonraki bölüm Türkiye alt emperyalizminin ikinci dönemindeki gelişmelerle ilgilidir.

İKİNCİ BÖLÜM:

TÜRKİYE MODELİ – YÜKSELİŞ VE DÜŞÜŞ

Bu bölüme Türkiye'nin Arap ülkelerinde yükselişinde önemli rol oynayan “Arap baharı” ile başlamak gerekir ama daha önce konuyla ilgili tutarsız ve hatta şaşırtıcı bir değerlendirme üzerinde durulması gerekir. Buna göre, “Arap baharı”nı düzenleyen de sonuçsuz kalmasına neden olan da emperyalizmdir (özellikle ABD kastediliyor). Bir bölüm sosyalistin de bunu savunması ancak şaşırtıcı olarak nitelendirilebilir. İslamcıların açıklayamadıkları her konuyu Allah’a bağlaması gibi burada da açıklanamayan değişimler emperyalizme bağlanmaktadır. Bölge halklarının patlamalara yol açan eylemliliğinin yanı sıra bölgesel politik aktörlerin (devletlerin) iradesi de yok sayılmaktadır. Tek merkezden yönetilen bölge anlayışı kolay açıklamalar sunar ama bunlar yanıltır. Ek olarak ABD yönetiminin yanlış saptamalar yapabileceğini, fena halde yanılabilceğini de dikkate almaz.

Bu konuda iki örnek verilebilir:

ABD 2003 yılında Irak'ı işgal ederek Saddam'ı devirdikten sonra İran'ın bu ülkedeki etkisinin büyük oranda artacağını hesaplamamıştı. Irak nüfusunun çoğunluğunun Şiilerden oluştuğunu biliyordu ama anlaşılan İran'ın bu ülkedeki örgütlenmesini küçümsemişti. Azınlıkta olan Sünnilere dayalı olan Saddam iktidarı İran'ın bu ülkedeki etkisini önemli oranda engelliyordu. ABD Saddam'ı devirerek hiç istemediği halde İran'ın güçlenmesinin yolunu açtı.

ABD'nin işgal altındaki Irak'a atadığı yönetici ilk iş olarak orduyu lağvetti, Baas partisi üyelerinin tümünü de işten çıkar-

dı. Savaş tecrübesi olan binlerce subayın yanı sıra Baas üyesi çok sayıda kişi işsiz kaldı. Yıllardan beri Saddam yönetiminin zulmünü yaşayan Şiiler de bunlara karşı özellikle dışlayıcı ve baskıcı davrandılar. Sonuçta bu kesim isyan ederken gelecekte İslam Devleti adını alacak ve hızla güçlenecek örgütün kadrolarını oluşturacaktı. Irak'ta Sünni isyanını anlamadan İD'nin kurulması ve gelişmesini anlamak mümkün değildir. ABD yöneticileri Baas partisi ve ordunun tasfiye edilmesinin sonuçlarını hesaplayamadılar. Bu örgütü ABD'nin kurmuş olmasıyla, ABD'nin uygulamaları sonucu bu örgütün hızla güçlenmesi birbirinden çok farklıdır.

Benzer bir örnek Türkiye için de verilebilir. Türkiye'nin varlığına son vermek en azından dar sınırlar içine hapsedmek için elinden geleni yaptığı Batı Kürdistan'ın (Rojava) ortaya çıkması da böyledir. Rojava ancak Suriye'deki rejimin zayıflaması sonucu ortaya çıkabilirdi. Bölgede yıllardan beri politik çalışma yürütülmesine karşın erken çıkış durumunda Suriye ordusu tarafından ezilirdi. Türkiye Suriye'deki merkezi rejimin zayıflamasına katkı yaptı ve bunun sonuçlarından birisi de Rojava oldu. Rejim büyük kentlerini daha iyi savunmak amacıyla bölgedeki silahlı gücünü büyük oranda çekince Rojava ortaya çıkacaktı.

Politik mücadelede atılan bazı adımlar hiç beklenmeyen ve hatta istenilenin tersi sonuçlara yol açabilir. Bu hem ABD hem Türkiye hem başka ülkeler ve hem de devlet olmayan politik aktörler için geçerlidir.

ARAP BAHARI

Aralık 2010'da Tunus'ta başlayan protesto gösterileri Mısır, Libya, Suriye'de de gerçekleşecekti. Gösteriler hemen her Arap ülkesinde yapıldı, İsrail'i bile etkiledi.

Arap ülkelerinde göstericilerin büyük çoğunluğu genç, iyi eğitilmiş ve işsizdi. Bu insanlar bir deyimle "kaybeden kuşak" durumundaydılar, gelecek konusunda umutları yoktu. Yıllardan beri süren işsizlik, pahalılık, yolsuzluklar, politik baskılar sonunda patlamaya yol açtı ve bu patlama değişik ülkelere yayıldı.

Mısır en önemli Arap ülkesidir. Kahire'de Tahrir Meydanı'nda günlerce gösteri yapıldı ve 30 yıldır iktidarda olan Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek Şubat 2011'de iktidarı bırakmak zorunda kaldı. Burada birkaç noktanın belirtilmesinde yarar bulunuyor.

Birincisi; Mübarek'in ABD ve İsrail ile herhangi bir sorunu bulunmuyordu. Dolayısıyla Mübarek'in iktidarı bırakmak zorunda kalmasını ABD'nin etkisine bağlamak anlamsızdır. ABD en fazla büyük kitle gösterileri karşısında Mübarek'e "ayrılmasının iyi olacağını" telkin etmiş olabilir.

İkincisi; Mısır'da asıl hakim güç ordudur. Mısır ordusu Türk ordusundan daha fazla sanayi ve ticarete girmiş, devlet içinde kendine özgü bir örgütlenme yaratmıştı. Ordu yönetimiyle ABD arasında yıllardan beri çok iyi ilişki vardı. Ordu komuta kademesi yerinde durduğu sürece cumhurbaşkanının kalması ya da gitmesi önemli değildir.

Üçüncüsü; Müslüman Kardeşler yıllardan beri yarı legal olarak iyi örgütlenmişti. Yasal çalışmalarını kısıtlıydı ve baskı

altındaydı ama özellikle sosyal alanda yıllardan beri çalışıyorlardı. Önceki devlet başkanı Enver Sedat'ın bu örgütün bir kadınının suikastıyla öldürülmesinden sonra örgüt bir dönem yasaklanmış, üyeleri hapsedilmiş, ağır cezalara çarptırılmış ama örgütsel faaliyet kesintiye uğramamıştı.

Bu durum Mısır'a özgü değildir, Tunus dahil bütün Arap ülkelerinde değişik islamcı örgütler yıllardan beri faaliyet göstermektedir. Toplum içinde örgütlü bir güç olarak gösterilerde önemli rol oynadılar. Merkezi iktidar zayıflayıp şu veya bu oranda otorite boşluğu oluştuğunda hemen ortaya çıktılar. İslamcı örgütleri “emperyalizmin piyonları” olarak görmek konuyu fazlasıyla basitleştirmektedir.

Dördüncüsü; Mısır Komünist Partisi yıllardan beri Müslüman Kardeşler ile birlikte çalışıyordu. Benzer durum Lübnan'da da vardı; Komünist Partisi ve Hizbullah birlikte çalışıyordu. Suriye'de ise üç komünist partisi de Esad iktidarını destekliyordu ama bu ülkede Müslüman Kardeşler özellikle örgütlüydü. 1982'de Hama kentindeki isyanı 40 bin kişiyi öldürerek bastıran Hafız Esad iktidarından otuz yıl sonra aynı kent yeniden isyan merkezi olacaktı.

Sol kesim (komünistler, demokratlar ve bu kesime dahil edilebilecek her çeşit politik güç) İslamcılarla girdikleri mücadeleleri sürekli olarak kaybettiler. İran'da Molla yönetimi Komünist Partisini ve diğer sol örgütleri tasfiye etti. Filistin'de Hamas, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) etkinliğini geriye itti. Filistin Halk Kurtuluş Cephesi, Filistin Komünist Partisi gibi örgütler neredeyse kalmadı. Irak'ta ABD işgalinin ardından kesilmeyen kargaşada Irak Komünist Partisi varlık gösteremedi, buna karşılık İslam Devleti büyük güç kazandı. Afganistan'da sol partiler yok sayılabilir, Taliban ve yeni örgütlenmeye başlayan İslam Devleti vardır. Bu örgüt Kaddafi'nin devrilmesinden sonra Lib-

ya'da da etkin durumdadır.

İslamcı örgütlerin ABD ve müttefikleriyle işbirliği yapmış olmasından hareketle bu örgütleri “emperyalizmin maşaları” olarak görmek konudan bir şey anlamamaktır.

İsrail FKÖ'yü bölmek için Gazze'de Hamas'ın gelişmesini destekledi. Hamas FKÖ'yü böldü ve yıllardan beri de İsrail ile savaşıyor. Bunun geçici bir işbirliği olduğu, her iki taraf da amacına ulaştıktan sonra işbirliğinin savaşa dönüştüğü görülüyor. İslamcı örgütlerin tipik taktiği böyledir ve benzeri Afganistan'da yaşanmıştır.

Mücahitler bir süre ABD tarafından Aralık 1979'da Afganistan'a giren Kızıl Ordu'ya karşı desteklendi. Bu ülke Kızıl Ordu'nun Vietnamı oldu ve dokuz yıl sonra başarı kazanamadan ülkeyi terk ettiler. Bu süre içinde Arap ülkelerinden çok sayıda kişi Afganistan'a gelip askeri eğitim gördü ve savaşa katıldı. Bunlar daha sonra Taliban'ı oluşturdular ve Al Kaida da buradan doğdu.

Al Kaida ve diğer islamcı örgütlerin bir dönem ABD tarafından desteklenmesini sonraki döneme de yaygınlaştırmak, bu örgütün ve İD'nin küresel örgütlenmesini ve eylemliliğini görmezden gelmek ve her şeyi emperyalizme bağlamak, konudan bir şey anlamamaktır.

Bunun yerine islamcı partilerin kitle çalışması yöntemlerini, sosyalistlerle girdikleri mücadelelerden sürekli galip çıkmalarının nedenlerini araştırmak daha uygun olur.

Arap baharı sadece Ortadoğu bölgesindeki önemli bir gelişme olduğu için değil “Türkiye modeli” olarak adlandırılan modelin de yükselmesi ve düşmesi yönünden önemlidir.

Bu model kısaca “islamcı liberalizm” olarak adlandırılabilir. (Cihan Tuğal: Das Scheitern des türkischen Modells, s. 17-20) Liberalizm biliniyor ama “islamcı” denilince ne anlaşılıyordu? Ülkenin yüzü batıya dönük olacaktı, seçimle iktidara gelinecekti ya da başka bir deyişle parlamentarizmin kurallarına saygı gösterilecekti ve İslam günlük hayatın görülür bir parçası durumuna gelecekti... Türk modeli İslam, ABD’ye savaş açan İran islamıyla Al Kaide’nin savaşçı cihad anlayışı arasında yer alacaktı. ABD Başkanı George W. Bush 2004 yılında İstanbul’u ziyareti sırasında yaptığı konuşmada, “Türk modeli”ni Ortadoğu ülkelerine örnek olarak göstermişti. Türkiye ekonomisi yüksek büyüme rakamlarına ulaşıyor, parlamenter demokrasinin kuralları kabul ediliyor ve İslam günlük hayatın artan oranda parçası duruma geliyordu.

Türkiye’nin Ortadoğu ülkelerinin lideri olması ve bu bağlamda Türkiye modelinin örnek alınması “Büyük Ortadoğu Projesi” olarak da adlandırılıyordu. Ortadoğu ülkeleri diktatörlüklerle yönetiliyordu. ABD ile Mısır arasında sorun yoktu ama Mübarek’in 30 yıldır iktidarda olmasının yanı sıra toplumda örgütlü olan Müslüman Kardeşler de baskı altındaydı. Benzer durum Libya, Suriye, Suudi Arabistan ve diğer Arap ülkeleri için de geçerliydi.

Türkiye’nin örnek ülke olması batı ülkelerinin gazetecileri ve akademisyenlerinin bir bölümü tarafından da desteklenen bir görüştü. AKP “Hıristiyan Demokrat” veya “islamcı kalvenist” bir parti olarak değerlendiriliyordu. Yıllarca Osmanlı İmparatorluğu’nun bünyesinde yer alan Ortadoğu ülkeleriyle Türkiye’nin tarihsel ilişkisi vardı ve bu ilişkinin yakınlaşmaya ve Türkiye’nin lider ülke olarak tanınmasına yardımcı olacağı düşünülüyordu. (Ahmet Davutoğlu, Stratejik Derinlik – Türkiye’nin Uluslararası Konumu adlı kitabında benzer görüşü savunur.)

Türkiye kendi ekonomik ve İslami modelinin örnek alınacağı konusunda hayal kurmuyordu. Arap ülkelerindeki yayınlanan gazetelerdeki bazı köşe yazarları –Mısır ve Tunus'ta olduğu gibi- “Türkiye modeli”nin kendileri için örnek olabileceğini savunuyordu. Bu anlayış 2011 ‘de başlayan “Arap baharı” ile iyice gelişecekti. Mısır’daki Müslüman Kardeşler bu fikrin önde gelen savunucusuydu. Karşı çıkanlar da yok değildi; bir anlayışa göre Türkiye bölgede Osmanlı’yı yeniden kurarak özellikle Mısır’ı denetlemeye yönelmek istiyordu. Karşı görüşler olsa da “örnek Türkiye modeli” anlayışı ağır basıyordu.

Türkiye modelinin yükselmesi ve düşmesinde bölgede belirleyici Arap ülkesi olan Mısır’daki gelişmelerin önemli rolü vardır.

Mübarek’in gösteriler sonucu çekilmek zorunda kalmasının ardından yapılan seçimi (Haziran 2012) Müslüman Kardeşler’den Mursi az farkla (52-48) kazanarak devlet başkanı oldu ama yaklaşık bir yıl sonra (Temmuz 2013) askeri darbeyle devrilecekti. Ülkenin gerçek hakimi olan ordu Mursi’ye başkanlık yaptırmadı. Mursi’nin başkanlığı sırasında İran’ı ziyaret etmesi Mısır’a sürekli ekonomik yardım yapan Suudi Arabistan’ı telaşlandırdı. Mursi ordunun gücünü azaltmaya yönelik adımlar da atınca bu kez kendisine karşı büyük gösteriler başladı, ordu da bunların arkasındaydı ve General Al-Sisi iktidara el koydu, anayasayı feshetti ve olağanüstü durum ilan etti. Bu askeri darbenin kitle desteğine sahip olması Mısır’da ordunun sivil gücünü de göstermekteydi. Mursi taraftarları karşı gösterilere başladılar ve büyük bir protesto kampı kurdular ama 6 Ağustos’ta ordunun saldırısı sonucu yaklaşık bin kişi öldü, kamp dağıtıldı. (Marc Lynch: Die neuen Kriege in der arabischen Welt, s. 260-274)

Arap ülkelerindeki her önemli gelişmeyi ABD emperyalizmine bağlayanlar için açıklanması zor bir durum ortaya çıkı-

yor. ABD Mısır'ın seçimle işbaşına gelmiş ilk cumhurbaşkanının darbeyle devrilmesini protesto için ÷lkeye her yıl yaptığı ekonomik yardımda kesinti yaptı ama Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Kuveyt hemen devreye girerek yoğun ekonomik yardımla ekonominin krize girmesini önlediler.

Mübarek ABD'nin de onayıyla iktidarı bırakmış ise, Mursi'yi deviren Mısır ordusu ABD'nin yakın müttefiki değil midir? Obama yönetimi Mısır'a yardımda kısıntıya gidince aradaki açığı yine ABD'nin yakın müttefikleri olan Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Kuveyt kapatmadı mı?

Mısır'daki Müslüman Kardeşler, ABD Başkanı W. Bush'un konuşmasında belirttiği gibi, Türkiye'deki gelişmeyi örnek almıyorlar mıydı? Ülkeden kaçmak zorunda kalan bu örgütün kadroları Katar ve Türkiye'ye gidecekti. Erdoğan'ın sürekli olarak kullandığı "R4bia" işareti Sisi darbesini protesto eden göstericilerin sembolü değil midir?

Ne Arap baharı ve ne de Mısır'daki gelişmeler "ABD'nin belirleyiciliğinde değişiklikler yapıldı" söylemiyle açıklanamaz. Bu anlayış ÷lke halkının iradesini dikkate almadığı gibi bölgesel politik aktörleri de ABD'nin kuklaları olarak değerlendirmektedir.

Sisi darbesinin büyük finansman kaynağı olan Suudi Arabistan da ABD'nin yakın müttefiki olmakla birlikte ekonomik gücünden kaynaklanan az çok bağımsız politik bir iradeye de sahiptir. Bunu anlamadan bırakın alt emperyalizm olgusunu genel olarak politik gelişmeleri bile anlamak mümkün değildir.

Bir görüşe göre Türkiye üzerinden yürüyecek olan Büyük Ortadoğu Projesi ABD patentlidir ama yine ABD'nin yakın müttefiki olan Mısır ve Suudi Arabistan bu projeye karşıdır. Bütün

lkeler emperyalizmin kuklasıdır ama sürekli olarak da birbirleriyle srtşmektedirler. Bunun nasıl olduğunun açıklanmasını görüşün sahiplerine bırakmak gerekir.

Burada şu sorulabilir: Suudi Arabistan gibi şeriat esaslarına göre yönetilen bir lke, Arap lkelerinde önemli örgütlenmesi bulunan Müslüman Kardeşler gibi bir başka islamcı örgüte neden karşıdır?

İslamcılar genel bir belirlemedir. Tıpkı sosyalistler gibi çok sayıda farklı grubun, i çelişkinin üzerinde genel bir belirlemedir. İslamcı rgtlerin Kuran'ı değişik yorumlarla genel referans olarak kabul etmesi aralarında bazen silahlı çatışmaya kadar varan çelişkileri ortadan kaldırmaz. İslamcılar arasında her fırsatta ayrı örgütlerin ortaya çıkması, birbirinden kopmalar ve i silahlı çatışmalar oldukça fazladır. Bölgesel farklılıklar, Kuran'ı yorum farklılıkları, çıkar ilişkileri, filanca örgütün gelişmesini kendisi için tehlikeli görmek; bunların hepsi ayrılık ve çatışma nedenidir.

Suudi Arabistan'daki yönetici kesim Müslüman Kardeşler'in gelişmesini egemenliği için tehlikeli görmektedir.

Bunun en aşırn rneği Al Kaida ile İslam Devleti arasındaki çelişkidir. İki rgt de Selefi olmasına karşın aralarında bazen sertleşen anlaşmazlıklar vardır. Al Kaida İD'nin şiileri ya da başka Müslümanları öldürmesine karşıdır ve kadınların bu örgütte görülebilecek kadar ön planda olmasını hoş karşılamamaktadır. Bir rgte göre kadının yeri evidir, diğerine göre savaşta görev almaktır. (Hassan Abu Hanieh ve Mohammad Abu Rumman: Dschihadistinnen (Kadın Cihatılar)

Arap Baharı'nın en önemli sonucu Türkiye'nin bölgede örnek ülke olamamasının ötesinde başta İD olmak üzere cihat-

çı örgütlerin bölge çapında yayılmasıdır. Bu konuda başlıca iki neden sayılabilir:

Birincisi; seçimle iktidara gelen Müslüman Kardeşler'in askeri darbeyle karşılaşması, ardından tutuklamalar, ağır hapis cezaları ve öldürmelerle tasfiye edilmeye çalışılmaları, "bu iş ancak silahlı mücadeleyle olur" anlayışına güç kazandırdı. İD ve diğer silahlı cihatçı örgütlerin en büyük rakibi Müslüman Kardeşler'in zayıflaması onların alanını genişletti.

İkincisi; Irak'ta ordunun ve Baas Partisi'nin dağıtılması, Şii yönetim tarafından Sünnilerin dışlanması İD'nin (daha önce Irak Al Kaidası olarak faaliyet gösteriyordu) hızla güçlenmesini ve bağımsızlaşmasını sağladı. Suriye'de merkezi devlet otoritesinin küçük bir alana sıkışması ve Libya'da devletin dağılması bu örgüte gelişme alanı sağladı. İD büyüdüğü oranda küçük ama silahlı mücadele yürüten başka cihatçı örgütleri de bünyesine katacaktı.

Burada Arap Baharı'nın bir başka ülkesi Libya'daki gelişme üzerinde de kısaca durmak gerekir. Libya Türkiye inşaat sektörünün dış yatırımları bakımından önemli yerdir.

Libya'da Kaddafi yönetimine karşı isyanın başlaması, Eylül 2012'de Bingazi'deki ABD elçiliğinin basılarak büyükelçinin öldürülmesinin ardından "Libya halkını Kaddafi yönetiminin saldırısından korumak" gerekçesiyle Güvenlik Konseyi kararıyla NATO müdahalesi gerçekleşti. Mısır ve Birleşik Arap Emirlikleri de Libya'daki isyancılara savaş uçaklarıyla saldırdılar. Ülkede devlet dağılmıştı ve silahlı cihatçılar güçleniyordu.

Kaddafi yönetiminin çevresinde hiç dostu bulunmuyordu, ek olarak da Libya ulusu zayıftı, ülke aşiretlere bölünmüş durumdaydı; isyan sırasında bu aşiretlerin birbiriyle çatışmaya

başlaması uzun sürmedi.

2011'de ya da Arap Baharı'nın başlangıcında Libya'daki Türkiye şirketlerinin inşaat faaliyetlerinde yaklaşık 25 bin işçi ve mühendis çalışıyordu. Savaş ve devletin dağılması Türkiye inşaat şirketlerinin faaliyetinin büyük oranda durmasına ve yapılanların da zarar görmesine neden oldu. www.emlakkulisi.com da belirtildiğine göre bu şirketler en azından güvenli bölgelede faaliyetlerine yeniden başlamış durumdadır. Zararlarının karşılanabileceğini umut ediyorlar ama bunun ne oranda ve ne zaman henüz belli değildir. Libya halen değişik güçler arasında bölünmüş durumdadır.

Suriye ve Irak'taki güçlerini kendisine yönelik sürekli operasyonlar nedeniyle bir oranda çeken İD bunların bir bölümünü Libya'ya gönderdi ve devletin dağılmış olduğu bu alanda hızla güçlendi. Akdeniz üzerinden bir AB ülkesine gidebilmek için Afrika içlerinden Libya'ya gelenler üzerinden önemli gelir elde ediyor. (Bkz. Mülteciler Göçmenler kitabı) Bunun dışındaki gelir kaynaklarını bilmiyoruz ama petrol gibi önemli zenginliğe sahip olan bir ülkede İD'nin para kaynakları bulmakta sıkıntı çekmesi düşünülemez.

Libya ulusun gelişmesinin devletin oldukça gerisinde kaldığı bir ülkedir. Devletin dağılmasının ardından isyancı aşiretler arasında iç savaş başlaması da bunun göstergelerinden bir tanesidir. Libya petrolden kaynaklanan büyük zenginliğe sahip olmanın gelişmiş uluslaşma için yeterli olmadığını, devletin baskıcı ve silahlı olduğunu ama ideolojik olarak zayıflığını gösteren bir örnektir.

Türkiye Kaddafi güçlerinin elindeki limanları bloke etmek için oluşturulan müdahale donanmasına gemi vermişti ama sonuçta büyük inşaat yatırımlarını koruyabilmesi için Libya uzak-

ta kalan bir ÷lkeydi. Şimdi bir milyar dolar olarak tahmin edilen zararın tazmini için çalıŐılmakta ve geçici yönetimle yeni inşaat anlaşmaları yapılmasına çalışılmaktadır.

Arap ÷lkeleriyle yakınlaşma ve onların T÷rkiye modelini örnek almasının olmazsa olmazı İsrail'e karşı tavır alınmasıydı. T÷rkiye alt emperyalizminin ilk döneminde, özellikle 1995 sonrasında bu ÷lkeyle ikili anlaşmalar yoluyla yakın işbirliği yapılmış, ordu İsrail'in desteğiyle modernleŐtirilmiŐ, elektronik savaş y÷r÷tebilir duruma getirilmiŐti. 2008 yılı sonunda İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırısında çok sayıda Filistinlinin ölmesi üzerine ilişkiler gerilmiŐ, sonraki yılbaŐında da Erdoğan'ın Davos Ekonomik Forumu'nda "one minute" ıkıŐıyla gerilim tırmanmıŐ, Mayıs 2010'da İsrail askerlerinin Gazze'ye yardım gt÷ren Mavi Marmara gemisine saldırması ve dokuz kişinin ld÷r÷lmesiyle ilişkiler kopma noktasına gelmiŐti. B÷y÷keliler karşılıklı olarak bir s÷reliğine çekilmiŐ, iki ÷lke arasındaki ticaret ise devam etmişti. Askeri işbirliği konusunda ise T÷rkiye'nin İsrail'e olan ihtiyaı azalmıŐti. Bu ÷lke yapısı Heron adlı insansız hava aracı (İHA) kullanılıyordu ama PKK'ye karşı operasyonlardaki yararını sınırlıydı. T÷rkiye ısrarla silahlı insansız hava aracı (SİHA) almak istiyor, bu araçların en gelişmiş örneklerine sahip olan, Afganistan'da ve d÷nyanın başka bölgelerinde kullanan ABD ise yanaŐmıyordu. İHA ile diyelim bir gerilla grubunun yeri belirleniyor, hedefin koordinatlarını iletteği merkez bunu hemen savaş ualarının bulunduğu ÷sse iletiyor, ualar havalanıyor ama bu arada da en az yarım saat zaman geçmiş ve hedefin koordinatları değişmiş oluyordu. SİHA ise roket taşıyabildiği için hemen ateş edebiliyordu. T÷rkiye önce Heron'un benzerini yapabilmek için uĐraŐacak, sonraki yıllarda SİHA'yı kendisi üretecektir.

Sonraki yıllarda T÷rkiye-İsrail ilişkisinde d÷zelme yaŐan-

dı ama eskisi gibi olmadı. Filistin iki ülke arasında önemli ayrılık konusu değildir, Türkiye Arap ülkeleriyle yakınlaşmak için bu konuyu öne çıkarmıştır, önümüzdeki yıllarda geriye çekmesi de kuvvetle muhtemeldir. Filistin Arap ülkeleri tarafından bile sahiplenilmeyen bir sorundur ve Hamas'a İran'ın desteğinin olmaması durumunda bugünkü kadar bile gündemde olmayacaktır.

Arap Baharı'nda kısa süre yükselen "Ortadoğu ülkelerine örnek olacak Türkiye modeli" kısa sürede unutulacaktı. Arap Baharı'nın sonuçlarından bir tanesi silahlı cihatçı örgütlerin yükselmesi olurken, Ortadoğu'da üç ayrı güç ekseninin de şekillenmesi oldu:

Türkiye-Katar, Mısır-Suudi Arabistan-Birleşik Arap Emirlikleri, İran-Suriye-Hizbullah-Hamas. Sonraki bölümde bu şekillenme üzerinde durulacaktır.

HEGEMONYADAN SAVAŞ VE İŞGALE

Hegemonya açık zor kullanmadan karşısındakini istediklerini yapmaya yönlendirmek anlamına gelir. Türkiye Arap baharı başlangıcında ekonomik gelişme kapasitesi ve islamiyetle parlamentarizmi birleştirmesiyle Ortadoğu ülkeleri üzerinde hegemonya kurabileceğini düşünüyordu. ABD'nin isteği de bu yöndeydi. Bu istekte kilit ülke Mısır idi ve bu ülke Türkiye'nin istediği gibi kendisini örnek almayınca, Türkiye modelinin başarı şansı da kalmamış oldu. Ek olarak Türkiye ve ABD Ortadoğu ülkelerinde ve özellikle de Mısır'da Osmanlı İmparatorluğu'na karşı duyulan tepkiyi de yeterince dikkate almamıştı. 19. yüzyıl başlarında Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa ile Sultan II. Mahmut arasındaki savaşları, Osmanlı'nın bunları peşpeşe kay-

betmesi sonucu başka ülkelerden yardım istemek zorunda kalmasını herhalde unutmışlardı. Mısır Osmanlı'yı yenebilmenin sembolüydü ve Osmanlı'nın izleyicisi iddiasındaki Türkiye'nin bölgede hak iddia etmesini ciddiye almaması normaldi.

Türkiye politika değiştirdi ve burada Suriye konusu önemle gündeme gelir.

Erdoğan 2009 yılı sonunda Şam'a gitmiş ve Esad ile ilişkileri geliştirme kararı alınmıştı. Ortadoğu ülkelerine açılmak isteyen Türkiye için Suriye ile işbirliği önemliydi. En azından karayoluyla yapılacak sınır ötesi ticarete Suriye'nin onayı olmazsa olmazdı. Ek olarak Suriye de Türkiye üzerinden AB ile yakınlaşmak istiyordu. Suriye'de iktidardaki Baas Partisi'nin eski politikasından eser kalmamıştı. Özelleştirmeler ve sübvansiyonların azaltılmasının yanı sıra genç insanların işsizliği ve pahalılık sürekli artıyordu. Suriye devlet kapitalizminden neo liberal politikaya yöneliyordu. Erdoğan'ın Filistin davasını savunması ilişkilerin geliştirilmesinde işe yaradı. Önceden de belirtildiği gibi her iki ülkenin de Filistin sorununu çıkarları için kullanmanın ilerisinde yaptığı ya da yapabileceği bir şey yoktu ama lafta da olsa soruna sahip çıkılıyor görüntüsünün verilmesi önemliydi.

Suriye ile ilişkiler Arap Baharı ile birlikte köklü değişikliğe uğradı ve Türkiye Şam'da işbirliği yapılacak değil devrilmesi gereken bir yönetim görmeye başladı.

Şam'da Nisan 2011'de yönetimi protesto eden barışçı bir gösteri zor kullanılarak dağıtıldı, çok sayıda kişi tutuklandı ve yönetim protestolara karşı artan oranda şiddet uygulamaya başladı ama gösterilerin yayılmasını engelleyemedi. Özelleştirmeler, fiyat artışları ve birkaç yıldır kuraklık nedeniyle tarım üretiminin düşmesiyle ülkede yıllardan beri süren baskı birle-

şince gösteriler yayıldı. Bunlara 1982’de yaşanan büyük katliama rağmen Müslüman Kardeşler’in örgütlü güç olarak varlığını sürdürmesini de eklemek gerekir. Mısır’da olan Suriye’de de olacakmış gibi görünüyordu.

Türkiye’nin tutumu bazı ara aşamalardan geçerek Esad yönetiminin devrilmesi için özellikle cihatçı muhalif grupların desteklenmesine yöneldi. Burada ABD ile Türkiye arasında çıkar birliği vardı. Sorun Suriye değildi, Esad yönetiminin devrilererek İran’ın artan bölgesel etkinliğine büyük darbe indirilmesiydi. ABD ve İsrail’in bunu istemesinin yanı sıra Türkiye de önemli bölgesel rakibi İran’ı geriletme istiyordu. Ortadoğu’da İran, Irak’ta çoğunlukta olan Şiiler, Suriye’de yönetimde etkin Nusayriler üzerinden Lübnan’da Hizbullah’a kadar “Şii kuşağı” oluşmuştu. Buna İran’ın desteklediği Gazze’deki Hamas da eklenebilirdi.

İran’ın güçlenmesini Suudi Arabistan-Birleşik Arap Emirlikleri ve Kuveyt de görüyordu ve bundan fena halde rahatsızdı. Bu bileşime Türkiye ve Katar da eklenecekti.

Türkiye ile İran arasındaki bölgesel güç mücadelesinin yükselmesinde iki noktaya özellikle dikkat edilmesi gerekir.

Birincisi; ABD İran’daki yönetimin değişmesini isterdi ama bunun için fazla umut yoktu; ilk aşama olarak bu ülkenin bölgedeki önemli müttefikinin tasfiyesi bu yönde atılmış bir adım olabilirdi. Bu çerçevede Türkiye’nin Esad yönetimine karşı tavır alması ve muhalifleri silahlandırma dahil desteklemesi önemliydi.

Türkiye ile İran arasındaki ticaret sanki bunlar olmuyormuş gibi sürecekti. Rusya Federasyonu’ndan sonra İran, Türkiye’nin ikinci önemli doğal gaz kaynağıydı. Benzer şekilde

ABD'nin İran'a uyguladığı ambargoyu bu ülke Türkiye üzerinden deliyor, ihracat Türkiye üzerinden yapıyordu. İki tarafın da kazandığı böyle bir ticaretin yapılmaması için neden yoktu.

İki ülkeyi birleştiren, bölgede Kürt devletine karşı olmak gibi önemli bir ortak nokta da vardı. İran hem Kürt devletine karşıydı hem de Türkiye'nin Kandil'e ortak operasyon için başvurularını sürekli geri çeviriyordu. İran Türkiye'nin uğraştığı büyük sorunların azalmasını istemiyordu.

Türkiye ile İran arasında dostlukla düşmanlığın, çıkar ortaklığıyla birbirini zayıflatmaya çalışmanın birlikte bulunduğu ilişkiyi değerlendirirken Humeyni'nin "İslam politika demektir, bunu anlamayan hiçbir şey anlamamıştır" sözünü hatırlamak gerekir. İslam özellikle oynak politika demektir ve bu durum Ortadoğu genelinde böyledir. Müttefikler ve düşmanlar sürekli değişir; "kimin eli kimin cebinde" diye sorulmaz çünkü herkesin eli herkesin cebindedir.

Aynı ismi taşıyalar ve aynı ideolojiyi benimser görünseler bile örgütler farklıdır hatta birbirine düşmandır. Irak ve Suriye'de Baas Partisi'nin iktidarda olduğu yıllarda bu iki parti birbirine neredeyse düşmandı. Suriye Baas'ı 1990'daki Birinci Irak Savaşı'nda ABD'yi destekleyecekti. 2001'deki İkiz Kuleler saldırısından sonra ABD'nin işkence uçaklarının indiği yerlerden bir tanesi de Şam'dı. Suriye Baas'ının anti Amerikancı olması böyle bir ilişkiyi engellemez.

Suriye ve Mısır'da aynı adı -Müslüman Kardeşler- adını taşıyan örgütler birbirinden farklıdır. Mısır'daki örgüt iktidara karşı silahlı mücadeleyi öne çıkarmazken Suriye'deki durum tersinedir.

Al Kaida Suudi Arabistan kökenli olmasına rağmen bu ör-

güt ve ülke yönetimi birbirine karşıdır. Al Kaida ABD işbirlikçiliğiyle suçladığı Suudi yönetiminin devrilmesini istemektedir. Sonraki yıllarda Al Kaida ile İD arasındaki çelişki de örnek verilebilir. İki örgüt de Müslümandır, Sünnidir ve Selefidir ama bu aralarındaki silahlı çatışmayı engellememektedir.

İslam sürekli yeni gruplar üreten bir dindir. Küçük bir çelişki ya da mevcut durum değerlendirmesindeki taktik bir farklılık yeni grubun ortaya çıkması ve eskisiyle çatışmaya girmesi için yeterlidir. Burada elitlerin –yöneticilerin ve yakın çevresinin- çatışmasına özellikle dikkat edilmesi gerekir. Mısır'daki Müslüman Kardeşler'i Türkiye ve Katar dışında destekleyen kalmamıştı çünkü diğer ülkelerin Sünni yönetimleri bu örgütün iktidarlarının devamı için tehlikeli görüyordu.

Aynı dinden –Müslüman- olmak, aynı mezhebe –Sünnilik- ait olmak ve hatta Sünniliğin alt ayrımlarında da aynı olmak –Selefilik- ayrılık ve hatta çatışmayı engellemiyor.

İkincisi; Arap ülkelerinde Şii nüfusun dağılımı şöyledir: İran, Irak, Lübnan ve Bahreyn'de Şiiler nüfusun çoğunluğunu oluştururken Kuveyt'te nüfusa oranları yüzde 20-30, Birleşik Arap Emirlikleri'nde yüzde 15, Suudi Arabistan'da yüzde 10-15'tir. Ek olarak Afganistan, Hindistan, Pakistan ve Kuzey Yemen'de de Şiiler bulunmaktadır. Suriye'de nüfusun yaklaşık yüzde 11'ini oluşturan Nusayriler Baas Partisi, devlet ve orduda önemli yerlerde bulunmaktadır. Şii olmamakla birlikte İran ile iyi ilişkileri vardır.

İran ile nüfusunun çoğunluğu Sünni olan Arap ülkeleri arasında yaşanan sorunların kaynaklarından bir tanesi 1979 İslam Devrimi'nin ardından İran'ın Şiiliği ileri derecede politikleştirmesidir. Teorisyenliğini Ali Şeriatî'nin yaptığı bu akıma göre din toplumun değiştirilmesinde devrimci bir rol oynayabi-

lır. İıran bu temelde sadece bölge ülkelerinden İsrail'i değil başta Suudi Arabistan olmak üzere Arap lkeleri yönetimlerini de hedef almaktadır. Suudi Arabistan'ın petrol yataklarının bulunduğu bölgede yoğun olan şii nüfusa sürekli baskı yapmasının nedenlerinden birisi de budur.

Son yıllarda Afganistan'da da örgütlenen İD'ye karşı İıran Al Kaida'yı desteklemektedir. Gerekçesi ise İD'nin Irak'ta şii nüfusa yönelik saldırılarıdır. ıkar söz konusu olunca şiilikle Sünniliğin en katı kolu Selefililiğin bir çeşidi pekala yan yana gelebiliyor.

Ortadoğu bölgesinde şii ve Sünni eksen oluşmuştur: İıran-İrak-Suriye-Hizbullah (buna İıran'ın desteklediği Hamas da eklenebilir) ve buna karşı Suudi Arabistan-Kuveyt-Birleşik Arap Emirlikleri. Türkiye-Katar ikilisi ise en başta Mısır'daki Müslüman Kardeşler'i destekleme konusunda ortaktır. Türkiye'nin Sünni ekseninde olduğu söylenemez ama İıran'ın etkinliğinin geriletilmesi konusunda diğerleriyle görüş birliği içindedir ve bu da ABD'nin bölgedeki hedefiyle uyum içindedir.

Türkiye için İıran'ın etkinliğinin geriletilmesinde belirleyici olan Esat yönetiminin devrilmesi ve yerine Müslüman Kardeşler ya da benzerlerinin yönetime gelmesidir. İki ülkenin devlet başkanları arasında yapılan toplantıda "kardeşim Esat" olan kişinin daha sonra "Esed" olarak anılmasının nedeni budur.

Türkiye uzun süre Suriye'deki iç savaşa doğrudan müdahale etmemiş, bunun yerine rejime karşı savaşan grupların bir araya getirilmesi, lojistik destek sağlanması, silah yardımı yapılmasına yönelmiştir. Bu gruplar arasında en önemlisi İD'dir ve üzerinde durulması gerekir.

SİLAHLI CİHAT VE İSLAM DEVLETİ

İD'nin Irak'taki Şii Maliki yönetimi altında dışlanan Sün-nilerin isyanı sonucu oluştuğu, feshedilmiş Irak ordusundan çok sayıda subayı ve Baas Partisi militanlarını bünyesine alarak hızla güçlendiği belirtilmişti. İD'nin militan kaynağı bununla sınırlı değildir. Özellikle Avrupa ülkelerinden gelen çok sayıda kişi –çoğunluğu erkek, bir bölümü kadın- bu örgüte katılmıştır. Aralık 2015'te yayınlanan tahmini rakamlara göre dışarıdan gelen savaşçıların sayısı yaklaşık şöyledir: Tunus 6000, Suudi Arabistan 2500, Rusya Federasyonu 2400, Türkiye 2100, Ürdün 2000. Batı Avrupa ülkelerinden gelenler ise yaklaşık 5000 kişidir: Fransa 1700, İngiltere ve Almanya 760, Belçika 470, Avusturya ve İsveç 300'er kişidir. ABD, Kanada gibi uzak ülkelere katılan daha az sayıda kişi de bulunmaktadır.

Rakamlar tahmini olmakla birlikte geniş bir coğrafyaya yayılmış önemli bir dış katılım görülmektedir.

Tunus gibi diğer Arap ülkelerine göre daha laik bir yapıya sahip olan ülkeden yüksek katılım İD'nin propaganda gücünün yanı sıra İslamiyet içinde bir taraftan başka bir tarafa ve özellikle güçlü olana geçişin önemini de göstermektedir. RF'den gelenlerin büyük bölümü Çeçenistan kökenlidir. Bunlara “gezgin savaşçılar” da denilebilir. Çeçenistan'da olduğu gibi silahlı cihat mücadelesi bir alanda bastırıldığında buradan başka bölgeye gidilmektedir. Arap ülkeleri dışında en büyük katılım RF'nundur.

İD Suriye'de darbe yediği oranda militanlarının bir bölümünü Kuzey Afrika'ya aktaracaktır.

Türkiye ile ilgili sayı büyük oranda eksiktir. Türkiye'den İD ve El Nusra'ya katılanların sayısı bunun birkaç katı olarak tah-

min edilmektedir. Bazı camilerin İD üssü haline gelmesi, Suriye sınırına yakın bazı şehirlerde yoğun İD varlığı dikkate alındığında ilk sayının tahmini bile olsa gerçekten az olduğu görülebilir.

İD nasıl militan buluyor?

Bunların önemli bir bölümü inanmış cihatçılardır, genellikle Arap ülkelerinden ve Çeçenistan'dandır. Sayısı az olmayan intikamcılar da buna eklemek gerekir. Bunlar özellikle Irak'tandır ve özellikle Şiilere düşmandırlar. İD, Irak'tan doğduğu ve ABD işgalinden sonraki Şiilerin dışlamasına tepki gösteren Sünnileri temsil ettiği için Şiilere özellikle düşmandır. Özellikle Bağdat'ta Şii-Sünni savaşı birkaç yıl sürmüştür.

İD'ye Batı ülkelerinden katılanlar için ise mevcut düzene tepki gösteren ve alternatif gördüklerine katılanlar belirlemesini yapmak doğru olur. Diyanet İşleri eski başkanı İD için "öfkeli gençler topluluğu" derken bunu kastetmiş olsa gerektir ama bu belirleme hem bütün İD'liler için geçerli değildir hem de görüşün orijinali cihat konusunda yıllardır çalışma yapan Oliver Roy'a aittir. Referans vermeden başkasının görüşünü kendi görüşü gibi sunmak bizde alışılmış bir uygulamadır.

Batı ülkelerinden İD'ye katılanların biyografileri üzerinde yapılan çalışma bu gençlerin büyük bölümünün önce örgüte katılmaya karar verdiklerini, ardından islamcı olduklarını gösteriyor. Belirleyici olan içinde buldukları duruma tepki ve arayıştır, din sonra gelmektedir. Bu apayrı ve büyük bir konudur, bu nedenle ayrıntıya girilmeyecektir.

İD aralarında Türkiye'nin de bulunduğu ülkelerin kendi amaçları için kullandıkları bir örgüt değildir. İD islamcı örgütlerin tipik gelişme çizgisini izler: güçsüzken ilerde rakip olabilecek ama o an güçlü olanla birlikte yükselmek ve bunu yaparken

de o güçlünün rakibine karşı birlikte karşı durmak; yeterince güçlenildiğine inanıldığında da kendi yoluna gitmek ve gerekirse eski dostla savaşa girmek...

Taliban'ın Afganistan'daki gelişme çizgisi böyledir. Aynı çizgi değişik biçimde Gazze'de Hamas tarafından da izlenmiştir.

İD Şiilere ve dolayısıyla İran'a karşıdır, Suriye'de rejimin devrilmesinden yanadır (zaten önceki adı da "Irak Suriye İslam Devleti" idi). Bu durumda İran'ın bölgedeki etkisinin geriletmesini ve bunun için de öncelikle Suriye'deki rejimin değişmesini isteyen Türkiye İD ile neden işbirliği yapmasın?

Politikada kazan-kazan temeline dayanan işbirlikleri karşılıklıdır. Bir tarafın diğerini kullanmasından söz etmek yanlış olur, kullanma karşılıklıdır. Tarafların burada dikkat ettikleri kullandıklarından daha fazla kullanılmamaktır. Bir tarafın kazancı sona erince işbirliği de biter ya da azalır, hatta düşman da olunur.

İD'nin kendi amaçları vardır ve bunlar gerektirdiği oranda Türkiye ve hatta rejimine karşı savaştığı Suriye ile bile işbirliği yapabilir. Bir dönem Suriye'deki rafinerilerin bir bölümünü elinde tutan İD petrolün bir bölümünü Türkiye bir bölümünü ise Suriye üzerinden dünya piyasasına sürüyordu. İD kendi adına piyasaya süremeyeceğine başka türlü mümkün değildi. İD buradan önemli gelir elde etti, ticarete katılan diğer ülkeler de ettiler.

İD'nin Kobane'ye saldırması da sadece bölgedeki herhangi bir Kürt oluşumuna karşı olan Türkiye'nin isteğiyle açıklanamaz. İD hem Suriye'de yeni bölgeleri denetimi altına almak istiyordu ve hem de sınırın hemen yakınının ele geçirilmesi kuzeyden gelecek lojistik destek için önemliydi. Avrupa'dan İD'ye

katılmak için gelen müstakbel militanların Türkiye üzerinden kolayca Suriye'ye geçtiği biliniyor. Kobane'nin ele geçirilmesi İD'nin prestijini yükselterek yeni katılımların yolunu açacağı gibi isteklerini de daha etkili dayatabilecekti.

Kobane'de YPG'nin direnişi ve ardından ABD uçaklarının bombardımanı sonucu başarılı olmadılar.

Bu başlıktaki bölümün sonucu olarak şu belirtilebilir: İD yenilince kaybolacak bir örgüt değildir, bir alandan başka alana geçer. Nitekim Kuzey Afrika'da güçlenmiş ve bölgedeki daha küçük örgütleri bünyesine katmıştır. Suriye ve Irak'ta yediği önemli darbelere rağmen ortadan kalkmadığı yaptığı ve çok insanın ölümüyle sonuçlanan bombalı eylemlerle görülmektedir.

SURİYE'DE YENİ İÇ SAVAŞ

Haritada yerini bulmakta zorlanacağımız Afrika ülkelerinin birisinde bile iç savaş çıktığında değişik dış güçler müdahale ediyor ise, Suriye gibi konumu önemli bir ülkedeki savaşa şu veya bu oranda müdahale edenlerin çokluğunu normal karşılamak gerekir. Bu ülkedeki iç savaşın yayılmasında dış müdahalenin rolü vardır ama bu ülkede yıllardan beri süregelen baskıyı, ekonomik durumun son yıllarda bozulmasını ve Müslüman Kardeşler'in eskiden beri örgütlü olmasını da unutmamak gerekir. İçerde zemin varsa, bu zemin dış destekle büyütülebilir. İçerdeki zemin zayıfsa, ne kadar büyük olursa olsun dış destek fazla bir şey yapamaz; iç savaş yeterli yayılma zemini bulamadığı için bir süre sonra söner.

Suriye'deki iç savaşla ilgili olarak birkaç özelliği vurgulamak gerekir.

Birincisi; buradaki savaş temsilciler savaşı değildir. Temsilciler savaşı, savaştaki güçlerin başkaları adına savaşmaları anlamına gelir. O güçler doğrudan savaşa girmemekte, başkaları onlar adına savaşmaktadır. Suriye’de ise savaşan bütün örgütlerin kendi amacı vardır ya da en başta kendi adlarına savaşmaktadırlar. Aynı amacı paylayan diğer örgütlerle ve devletlerle işbirliği yapabilirler ama bu durum onların esas olarak kendi amaçları için savaştığı gerçeğini ortadan kaldırmaz.

ID ve El Nusra kendi adlarına savaşıyorlar ve Suriye’de rejimin yıkılması amacını paylaştıkları devletlerden de değişik oranlarda yardım alıyorlar.

İkincisi; Suriye’deki ve değişik Arap ülkelerindeki savaşların Avrupa’da 1618-1648 arasındaki “30 yıl savaşları”na benzetilmesi nedensiz değildir. Avrupa’daki savaş mezhepler arasındaki din savaşıydı; arkasında politik ve ekonomik çıkarlar yatmasına karşın görüntü böyleydi.

Resmi adı Suriye Arap Cumhuriyeti olan ülke Arap ülkeleri arasında yalnızdır. Sünnilerin bir kesimiyle ittifakları bulunsa bile Nusayrilerin yönetiminde etkin olduğu Suriye, İran ve Lübnan’dan Hizbullah’ın dışında başka desteğe sahip değilse, savaşın mezhep savaşı karakterine bürünmesi kaçınılmazdır. Amaç, Esad rejimini devirerek Akdeniz’e kadar uzanan Şii kuşağını engellemek, İran’ın bölgedeki etkisini geriletmektir ve bunun için özellikle Sünni ülkeler çaba gösteriyorsa, mezhep savaşı görünümü kaçınılmazdır.

Suudi Arabistan-Birleşik Arap Emirlikleri-Kuveyt bir yanda, Türkiye ve Katar diğer yandadır. Türkiye için İran’ın etkisinin yayılmasına karşı olup Suriye’de de Selefi gruplar desteklendiğinde Sünniliğe daha fazla yönelme kaçınılmazdır ve bu durum pratikte de görülmektedir.

Sivas, Çorum ve Maraş'taki gibi Alevi katliamları yaşanmıyor ama Aleviler değişik şekillerde dışlanıyorlar. Daha da önemli olan AKP'nin Alevilerin Sünnilere yakınlaştırılmasında önemli adımlar atmış olmasıdır. "Alevilik nedir?" gibi genel bir soruya bile ortak cevap üretemeyen Alevilerin Sünnileşme asimilasyonunu engellemesi zor görünüyor, en fazla yavaşlatabiliyorlar.

Üçüncüsü; bitmeyen ya da oldukça uzun süren iç savaş örneği Suriye'de görülebilir. Bu ülke fiilen parçalanmış durumdadır. Suriye devletinin alan hakimiyetindeki artışı savaşın sonu olarak gören anlayış ciddi olarak eksiktir. Bir dönem İD de ülkenin yarısını kontrol ediyordu ama bu alanın büyük bölümünü çöl oluşturuyordu. Burada da rakamlarla yanıtmanın başka bir örneği görülebilir. ABD ülkedeki üslerinin yanı sıra Fırat'ın doğusunda gözlem noktaları (bunlara karakol demek daha doğru olur) kuruyor. Türkiye'nin de kuzey Suriye'de sayısı bilinmeyen ama en az on tane olarak tahmin edilen karakolları bulunuyor. İdlib ve Minbiç'te asker bulunduran Türkiye, az olmayan sivil yerel güçlerin de desteğine sahiptir. Bunun verdiği güvenle İdlib ve çevresine kaymakam ve jandarma komutanı atandığı açıklanmıştı. Ne oranda uygulandığı bilinmemekle birlikte böyle bir tutum "burası benimdir" anlamına gelir.

İran'ın ülkede ne kadar askeri olduğu bilinmiyor. İran bu ülkedeki iç savaşa aktif olarak müdahale etti ve aralarında generallerin de bulunduğu çok sayıda kayıp verdi. Esad rejiminin varlığını sürdürmesi İran için hayati önem taşıdığından Lübnan'dan Hizbullah'ın da İD ve El Nusra karşısında fazla varlık gösteremeyen Suriye ordusunun yardımına gelmesini sağladı. Savaşta aktif olarak yer alan ve önemli kayıplar veren İran, doğal olarak bu ülkede kalıcıdır. Benzer saptama özellikle Türkiye için de yapılabilir. Türkiye bütün askerlerini geri çekse, bütün

karakollarını kapatsa bile kamplarda eğittiği çok sayıda cihatçıyı bu ülkeye yerleştirmiştir ve etkisini bunlar aracılığıyla sürdürecektir.

Suriye'nin kuzeyindeki Kürtler de ülkenin bir başka bölünmesini temsil ediyorlar. Rejimle yaptıkları görüşmelerde anlaşmaya varılamamıştır ve mevcut durum şimdilik sürmektedir.

Dördüncüsü; Suriye'de mevcut durum değişebilir ama şimdiye kadarki gelişme dikkate alındığında "Türkiye'nin Suriye politikası iflas etmiştir" gibi bir değerlendirme doğru değildir. Esad rejimi sona ermedi ama başka bir gelişme oldu: Esad kaldı, Suriye gitti. 20 milyonluk ülkedeki nüfusun beş milyondan fazlası özellikle Türkiye'de olmak üzere mülteci oldu, en az bu kadarı da içerde yer değiştirmek zorunda kaldı. Ölü sayısı kesin olarak bilinmiyor, değişik rakamlar veriliyor ama en az 400 bin civarında olduğu tahmin ediliyor. Lazkiye ve çevresiyle Şam dışında ülkenin her tarafı da yıkılmış durumdadır.

Türkiye izlediği politikayla Suriye'de asıl hedefine -Esad yönetiminin devrilmesi- ulaşamamış olmakla birlikte değerlendirmeyi burada bırakmak doğru olmaz. Hedefe ulaşamamış olmakla birlikte başka şeyler yapmıştır.

Türkiye eskiden Suriye'de yoktu, şimdi ülkenin bir bölüm toprağını neredeyse kendisine katmış durumdadır ve etkinliği de askerlerinin bulunduğu alandan geniştir. Suriye politikasını, ülkedeki mültecileri dikkate almadan Esad rejimi ya da işgal edilen Suriye toprağıyla sınırlandırmak doğru olmaz.

Beşincisi; Suriye'deki iç savaşın özgün özelliği Avrupa çapında mülteci krizine neden olmasıdır. Türkiye sınırı açarak birkaç milyon mülteciyi almış ve bunlar da Ege üzerinden Yu-

nanistan'a geçerek Almanya, Fransa, Hollanda ve olabilirse İsveç yollarına düşmüştür. AB ile yapılan mülteci anlaşmasıyla Türkiye mülteci krizinde kilit ülke durumuna gelmiştir. Türkiye mültecilere eğitim, sağlık ve barınma hizmeti götürürken AB de masraflara katılacaktır. Bu bağlamda AB tarafından 6 milyar Avro ayrılmış ve önemli bölümü de ödenmiştir. Bu para ne oranda mülteciler için harcanmıştır, yeterince bilinmemektedir. İlgili AB kurumları Türkiye'nin ne kadar paranın nereye harcandığı konusunda yeterli bilgi vermediğini açıklamıştır.

Türkiye'ye gelen en az 3,5 milyon Suriyeli mülteci el emeği maliyetini düşürerek en ucuz işgücü olmuş, Suriyeli kadınların yoğun girişiyle fuhuş piyasası altüst olmuştur. Ek olarak Suriye'de sınıra yakın kentlerdeki atölyeler sahipleri tarafından sökülerek Antep ve Nizip'e taşınmış, üretime burada devam edilmiştir. Üst ve orta gelir kategorisindeki insanlar da Türkiye'ye gelmiştir; bu bağlamda mültecileri sadece yoksullar olarak görmemek gerekir.

Kayıtsızlar ve yeni doğumlarla birlikte sayıları dört milyona yaklaşan bu insanlar büyük oranda kalıcıdır. Bu mültecilerin özelliği dönecek ülkelerinin bulunmamasıdır; nereye dönecekler, ülke büyük oranda yıkılmış durumdadır, önümüzdeki yıllarda büyük tamir ve yeniden inşa faaliyeti de zayıf ihtimaldir.

Suriyelilerin şimdilik küçük bir bölümü vatandaş olmuştur, bu sayı artacaktır. Tahmin edilebileceği gibi büyük kesimi AKP taraftandır, yoğun mülteci akımından AKP oy da kazanmaktadır.

Normal olarak muhalefet ve özellikle de sol mülteci haklarını savunur, iktidardakiler ise buna karşı çıkar ama bizdeki durum tersinedir. Ana muhalefet partisi büyük kentlerde görünür duruma gelen ve bir bölümü de dilencilik yapan mültecileri

eleştirisi konusu yaparken, sosyalistler genellikle konuyla ilgilenmemeyi tercih ediyorlar.

Suriye'deki iç savaştan bugüne kadar en kazançlı çıkan ülke İran'dır. Esad rejiminin değişmesini engelleyerek Akdeniz'e kadar uzanan ve "Şii koridoru" olarak adlandırılan hattı korumuştur.

İkinci ülke RF'dur. Haziran 2014'te Musul'u ele geçirerek Irak ordusunun çok sayıda ağır silahına el koyan İD karşısında Suriye ordusu tutunamadığı gibi, İran'ın yoğun askeri desteğine rağmen de üstün gelinememiştir. RF savaş uçaklarının ağır bombardımanı olmasaydı İD'nin Suriye'deki etkinlik alanı şimdikinden daha fazla olurdu. RF eskiden beri müttefiki olduğu Suriye'deki savaşa ağırlıklı hava gücüyle de olsa katılarak Ortadoğu'ya yeniden dönmüştür. Bu alan RF'nuna Türkiye ile yeni pazarlıklar yapmak konusunda da geniş olanaklar sağlamıştır.

Suriye'deki iç savaştan üçüncü kazançlı çıkan ülke Türkiye'dir. Konuya sadece "Esad'ın yönetimden uzaklaştırılması" bağlamında bakılmazsa bu kazancı görmek zor değildir. Suriye konusunda Türkiye'nin büyük sıkıntısı Rojava'daki özerk oluşumdur. Rojava Türkiye alt emperyalizminin olanaklarını ve sınırlarını da göstermektedir. Türkiye dünya çapındaki iki büyük güç, ABD ve RF arasında genellikle ikisiyle birden pazarlık yürüterek oynamakta ve kendi isteklerini hayata geçirmeye çalışmaktadır.

Suriye'deki savaştan kazançlı çıkan bir başka ülke ABD'dir. Bu ülke eskiden Suriye'de hiç bulunmuyordu, şimdi ise üs sayısını yaklaşık 30'a çıkarmaktan söz etmektedir.

Kitap yazılırken ABD Başkanı Trump ülkesinin Suriye'den ayrılacağını açıkladı. Son bölümde konu üzerinde durulacaktır.

Suriye'deki Kürtler de Rojava'nın oluşmasıyla savaştan kazançlı çıktılar.

Değişik oranlarda bu kadar kazananın yanında tek kaybeden Suriye oldu.

KÜRTLER

Başlıktaki gibi genel bir politik özne bulunmuyor, bu nedenle "hangi Kürtler" diye sorulması gerekiyor. AKP'li Kürtler, KDP'li Kürtler ya da Barzani önderliğindekiler ve KCK ile onunla yakın ilişki içindeki PYD'li Kürtler; Kürtler başlığı altında başlıca bu üç büyük grup sayılabilir. Başka bileşenler de bulunmakla birlikte bunlar oldukça küçüktür. Bu üç kesimin birleşmesi şu anda mümkün gözüküyor, ulusal konferans bile toplanamıyor. Arada sürtüşmeler olsa da AKP ile KDP'nin iyi ilişkileri vardır ve her iki kesim de üçüncü büyük gruba kesin olarak karşıdır.

Kuzey Irak'taki Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin alanı Türkiye'nin sermaye ve hizmet olarak işgali altındadır. Tüketim maddeleri Türkiye'den gelmekte ve çok sayıda inşaat şirketi burada yatırım yapmaktadır.

Rojava olarak da bilinen PYD denetimindeki Batı Kürdistan'ın ortaya çıkmasında ise, kitabın başlarında da belirtildiği gibi Türkiye'nin önemli rolü olmuştur. Bu alanda yıllardan beri yürütülen politik çalışma bulunmakla birlikte Suriye devleti zayıflamadan özerklik isteyen bir güç olarak ortaya çıkmak mümkün değildi; kısa sürede ezilirdi. Türkiye, Suriye devletinin zayıflamasına katkıda bulunarak hiç istemediği bu oluşumun ortaya çıkmasına katkı yapmış ve ardından da gelişmesini engellemek ve hatta ortadan kaldırmak için sürekli çaba harcamıştır.

Konuyu İD, ABD, Türkiye ve RF açısından olmak üzere dört yönden ele almak gerekir.

İD 2014 yılı sonlarında Musul'dan ele geçirdiği ağır silahları da kullanarak Kobane'ye saldırdı. Kenti savunanlar sert direniş göstermelerine rağmen İD'nin silah gücü karşısında sürekli gerilediler. Kentin her an düşmesi beklenirken ABD savaş uçaklarının bombardımanı sonucu İD'nin ilerlemesi durdu ve kentin kuşatılması da giderek kırıldı.

İD Kobane'yi ele geçirebilseydi büyük prestijin yanı sıra Türkiye sınırının yakınında konuşularak stratejik avantaj da elde edecekti.

ABD, İD güçlerini bombalayarak geri çekilmeye zorladı ama fazla da üzerlerine gitmedi. ABD için önemli olan bu alanda mümkün olduğu kadar fazla politik aktörün bulunması ve hiç birisinin de fazla güçlenmemesiydi.

ABD'nin Suriye'de kara gücüne ihtiyacı vardı. Savaş uçaklarının bombardımanı önemli olmakla birlikte geniş bir araziye yayılmış rakibi sadece hava gücüyle yok etmek mümkün değildir; piyade gereklidir. İran örneği korkutucu düzeyde ortadaydı. Suriye'nin hava gücü bulunmasına ve İran ordusunun da katkısına rağmen İD ile baş edememişti. İran savaşta ağır kayıp vermişti. Ağır silahlara sahip olan İD ayrıca Irak'ın önceki ordusunun savaş tecrübesi olan subaylarınca yönetiliyordu. Bu nedenle ABD özel birliklerle bazı İD yöneticilerinin öldürülmesinin ilerisinde Suriye'de kara savaşına girmiyor ve kendisine piyade arıyordu.

Türkiye ve YPG bu role talip oldular. ABD Türkiye'nin Rojava'yı ortadan kaldırmak istediğini bildiğinden talebe sıcak bakmadı ve tercihini YPG yönünde kullandı. ABD açısından Rojava

Suriye'deki rejimi zorlayan, küçülten bir alan olarak kalmalıydı. ABD'nin "Kürt sevgisi" bu temele dayanıyor. ABD Türkiye'nin YPG'ye saldırısını önlemek için Fırat'ın doğusunda 12 gözlem noktası kurmaya karar verdi. YPG oldukça kaygan bir alanda büyük olmayan askeri bir güç olarak değişik büyük odaklar arasında oynayarak varlığını sürdürmeye çalışıyor. Bir dönem RF'na güvendiler ve bedelini pahalıya ödediler. Türkiye'nin İdlib'e yönelik harekatta savaş uçakları kullanması RF'nun onayı olmadan mümkün değildi, keza İdlib'i ele geçirmesi de... RF Türkiye'nin iki nükleer santral ihalesi ve doğal gazı Karadeniz altından Türkiye'ye getirecek "Türk akımı" projesi karşılığında PYD'yi yalnız bırakmakta sakınca görmedi. RF büyük devletlerin tipik hareket tarzını izlemiş, çıkarının fazla olduğuna inandığı tarafa yaklaşmıştır. RF Türkiye'nin ABD ve NATO'dan kopmayacağını biliyor ama aralarındaki çelişkiyi mümkün olduğu kadar derinleştirmeye çalışıyor. Bunun için Rojava pekala feda edilebilir.

ABD ise sürekli olarak tersini söylese bile pratikte Rojava'yı savunmaktadır. Rojava'nın varlığı hem Suriye'nin biraz daha parçalanması demektir ve hem de Rojava İran'ın hiç hoşlanmadığı bir oluşumdur. Türkiye, İran ve Suriye bölgedeki bağımsız ya da geniş özerkliğe sahip Kürt oluşumuna karşıdır.

Ocak 2013 ile Mart 2015 arasında devletle Öcalan üzerinden PKK ile yapılan görüşmelerde Rojava sürekli gündem maddesiydi. Öcalan 2013'te Diyarbakır'da okunan Nevruz mesajında "Misak-i Milli sınırlarını birlikte genişletmek önerisinde bulundu.

"Halep'in kuzeyinden başlar Misak-ı Milli. Sen oraya tel örgü dikmek yerine sınırları kaldırmalısın. Var olanları sökmelisin. El Nusra ve benzeri çeteleri destekleyeceğine niye bunu görmüyorsun? Nasıl İran, Hizbullah'ı destekliyorsa onlar da PYD'yi destekleyecek. Davutoğlu'nun çevresinde karışık insanlar var.

Suriye’de Kürtler olmazsa süper faşist güç oluşur. Bunlar Esad’ı tanımıyor. Ben 20 yıl uğraştım, aslan sırtında siyaset yaptım. Bunlar Türkiye’yi 50 yıl uğraştırır. PYD’yi destekleyerek bunu önleyebilirsiniz. Amerika’yı, Esad’ı, İsrail’i dengelemek budur.” (Aktaran Fehim Taştekin: Rojava Kürtlerin Zamanı, S. 203)

Mesaj açıklı: Türkiye Esad’ı devirmek istiyorsa kuzey Suriye’deki Kürt bölgesini bünyesine alarak Misak-ı Milli’yi genişletmelidir. PYD Suriye’de Esad’a karşı desteklenmesi gereken güçtür.

Politika da açıklı: O dönem güçlü olanla birlikte yükselmek, önce Esad’ı ve aynı politikayı Irak’a yayarak Barzani’yi bertaraf etmek; bunu yaparken karşı tarafın ana hedefini –Misak-ı Milli’yi genişletmek- kabul etmek ve bunu birlikte yapmayı istemek...

1980’li yıllarda bunun tersi yapılmıştı: Fırat’ın suları nedeniyle Türkiye arası açık olan Suriye’nin sağladığı olanakları kullanarak Türkiye’ye karşı mücadele etmek...

Türkiye bu teklife yanaşmadı. Bunun tek nedeni olmasa da önde gelen nedenlerinden birisi islamcı çevredeki değişik örgütlerin yıllardan beri aynı yöntemle güçlenmiş olmasıydı. Hükümet bu öneriyi kabul etmenin kazançtan çok zarar getireceğini, kendi eliyle PYD’ye meşruiyet kazandıracağını gördü.

Rojava’daki yönetim modelinin bölge halkları tarafından benimseneceği ve yaygınlaşacağı umuluyordu ama bu yönde herhangi bir belirti bulunmuyor. Türkiye’nin kuzey Suriye’deki varlığı Rojava’nın coğrafi yayılmasını da engellemiştir ve varlığını sürdürebilmek şu anda Rojava’nın en büyük sorunudur.

ORDU, SİLAHLANMA, SAVAŞ

“Yeni Osmanlılık” olarak adlandırılan “Türkiye’nin Osmanlı İmparatorluğu bünyesindeki alanlarda hakkı vardır” anlayışı Cumhuriyet’in kuruluşundan beri geri planda da kalsa her zaman vardı. Yarbay Mustafa Kemal askeri ateşe olarak bulunduğu Sofya’da Mayıs 1914’te yapılan bir baloya yeniçeri kıyafetiyle katılır. Yeniçerilerin yıllarca Osmanlı ordusunun vurucu gücü olduğu ve bu gücün de Balkan ülkelerinden genç Hıristiyan çocukların ailelerinden kopararak alınması ve ardından asimilasyon düzeyinde yoğun olarak eğitilmeleriyle oluşturulduğu dikkate alınır, mesaj açık olarak anlaşılır. Osmanlı İmparatorluğu birkaç yüzyıldır egemenliğinde olan Balkanları kaybetmiş, yeni ulusal devletler kurulmuş ve çok sayıda Müslüman –o yıllarda eskisi kadar olmasa bile yine de ön planda olan dindi-Anadolu’ya göç etmek zorunda kalmıştı. İmparatorluğun en ileri ve belirleyici bölgesi Balkanlardı. I. Beyazıt 1402’deki Ankara savaşında Timur’a yenilip Osmanlı dağılma tehlikesiyle karşılaştığında (Fetret devri) toparlanmayı sağlayan Balkanlarda işgal edilmiş topraklar olmuştu.

Orta Asya’daki “esir Türkler”i kurtarma anlayışının yeni Osmanlılıkla ilgisi yoktur çünkü Osmanlı bu alanda hiç olmamıştır. Ek olarak yeni Osmanlılık Balkanları dışarıda bırakmak zorundadır çünkü bu alanda genişlemek mümkün değildir. Balkan ülkeleri NATO ve Avrupa Birliği üyesi olmuşlardır, bunlarla –Yunanistan örneğinde olduğu gibi- çelişkiler ve hatta restleşmeler yaşanabilir ama ordunun gücü ne düzeyde olursa olsun savaş mümkün değildir. Türkiye’nin RF ile savaşı da düşünülemez. İran ile sınır ise 1639’da imzalanan Kasr-ı Şirin Antlaşmasından beri değişmemiştir. Bu durumda Suriye ve Irak dışında coğrafi genişleme alanı kalmamaktadır. Aradaki ülkeleri atlayarak Kuzey Afrika’daki “eski topraklar”a uzanmak ise mümkün

görünmemektedir.

Bazı ülkelerin uluslararası antlaşmalarla tanınmış ve haritalarda da belirtilen resmi sınırlarıyla gerçek sınırları birbirinden farklıdır. Türkiye de bu ülkelerden birisidir. Kuzey Kıbrıs Federe Türk Cumhuriyeti resmîyette ayrı bir devlettir, gerçekte ise Türkiye'nin uzantısıdır. Kuveyt'te kurulan üssün yanı sıra Suriye ve Irak'ta asker bulundurulmuş bölgeler de aynı kapsamda düşünülmemelidir. Tersine bir örnek olarak Suriye verilebilir. İç savaş başlamadan önce bu ülkenin gerçek sınırları işgal edilen Lübnan'ın üçte birini de kapsıyordu, ardından devletin resmî sınırlar içindeki alanın büyük bölümünü kontrol edemediği duruma gelindi; savaşın gelişmesi içinde gerçek sınırlar yeniden değişti.

Coğrafi yayılma için güçlü ordu önemlidir. Bu yayılmada önemli olan -Suriye gibi- başka ülkelerin topraklarını kendine katmak değil, resmîyette olmasa bile fiilen orada egemen olmaktır. Türkiye bunu Kuzey Irak ve Kuzey Suriye'de hayata geçirmektedir.

1995'te İsrail ile yapılan anlaşma uyarınca TSK birkaç yıl içinde gece savaşı yürütebilecek duruma geldi. Modernleşmede önemli adım atılmakla birlikte yeterli olmadı çünkü ordu modern silahları kullanmakta yeterli değildi. Bu silahların kullanımını sürekli eğitim gerektirir ama bu da ordunun yapısı gereği subay ve astsubaylarla sınırlıydı. Bu nedenle de özellikle AKP iktidarı döneminde ordu, polis ve genel olarak devlet yeniden örgütlenecekti.

Bu önemli yeniden örgütlenmeyi birkaç maddeye ayırarak incelemek gerekir.

Birincisi; ordunun profesyonelleştirilmesidir. TSK yıllardan beri subay ve astsubay kademesinde profesyonellerden ya

da askerliği meslek seenlerden oluşuyordu. Bunun dışında her yıl çok sayıda kişi askere alınıyor, 18 ay askerlik yapıyorlar, bu süre içinde temel eğitim görüyorlar ve bir bölümü ülke içinde PKK'ye karşı yürütülen savaşa katılıyor, bazıları sınır ötesi operasyonlarda yer alıyor, ardından da terhis oluyorlardı. Bunların yerini yeni gelenler baştan başlayarak alıyor, tecrübe birikimi profesyonel askerlerle sınırlı kalıyordu. Gerektiğinde üç alanda –mesela Suriye'de, Irak'ta ve ülke içinde- çarpışacak bir ordu için bu büyük bir eksiklikti. Ek olarak gittikçe modernleşen ve sürekli yenilenen silahları etkin olarak kullanabilmek bu alanda tecrübe birikimini ve sürekliliği gerektiriyordu.

Hiçbir askeri eğitim ve tatbikat savaş tecrübesinin yerini tutmaz. Ek olarak 18 aylık askerlikte görülen temel eğitimde insanların fazla bir Şey öğrendikleri de söylenemez. Bunun ilk rneği 1974'teki Kıbrıs hareketinde görülmüş, savaşa katılan temel eğitimini görmüş müstakbel asteğmenler arasında çok kişi yaralanmıştı. Yaralanmaların büyük oranda topuktan olmasının nedeni cephede tam siper yatmayı bilmemeleri ve yere yattıklarında topuklarını yana yatırmamalarıydı.

Aynı askeri tecrübesizlik ve eğitim eksikliği ülke içinde PKK ile yapılan savaşta da yüksek kayıp verilmesine neden oluyordu. Karşıdaki ölünceye kadar gerillaydı, birikmiş savaş tecrübesi vardı; TSK ise aynı özelliğe sınırlı oranda sahipti.

zm olarak ordunun profesyonelleştirilmesine geçildi. Son iki yıl içinde TSK'ya 45.293 uzman erbaş ve sözleşmeli er alındı. Çatışma ve operasyon bölgelerinde sadece profesyonel askerler bulundurulmaya başlandı. Bu kişilere iyi bir eğitim ve iyi maaş verildiğini de belirtmek gerekir. Belki de en önemlisi savaş tecrübesindeki birikimdir.

Ordunun profesyonelleşmesiyle askerlik 12 aya indirildi.

Orduya profesyonel asker alımı halen sürmektedir.

AKP döneminde polis yeni personel, yeni silahlar ve eğitimle özellikle güçlendirildi. AKP ile ordunun ilişkisinin iyi olmadığı 2000'li yıllarda polis ikinci ordu gibi örgütlendi. Özel Tim zaten vardı, özel eğitim gören Polis Özel Harekat (PÖH) kuruldu. Yakın zamanda jandarmanın sorumluluğu TSK'dan alınarak İçişleri Bakanlığı'na bağlandı, Jandarma Özel Harekat kuruldu ve jandarmanın iç güvenlikteki rolü pekiştirildi.

İç güvenliğe eskisinden daha büyük önem verilmesinin nedeni esas olarak içerde ve dışarıda savaşılan karşı gücün büyük oranda benzer olmasıdır. Aynı olguyu devletin yeniden örgütlenmesi ve temizlenmesi konusunda da göreceğiz.

İkincisi; silah sanayisinin geliştirilmesi ve SİHA yapılmasıdır. Türkiye'nin silah sanayisi kurması ve bunun için büyük fon ayrılmasına Özal döneminde karar verilmişti. Amaç küçük silah üretiminden orta ve büyük silah üretimine geçmek, iç ihtiyacın karşılanmasının yanı sıra ihracat yapmaktır.

Bu konuda önemli adımlar atıldı. Türkiye obüs gibi silahlar yapabildiği gibi helikopter ve tank üretimine de montaj bazında da olsa yöneldi. Bu silahların motorları başka ülkelerden alınıyor. Savaş uçağı üretilmesi de planlanmakla birlikte bu konuda alınması gereken uzun bir yol bulunuyor.

Türkiye'nin keşif ve havadan yer hedeflerine saldırı konusundaki en önemli adımı SİHA yapabilmek oldu. Bu aşamaya yıllarca İsrail'den alınan İHA'ların taklitlerinin üretilmesi çabası sonucunda ulaşıldı. SİHA araçları özellikle dağlık arazideki operasyonlarda TSK'nın asker kaybını özellikle azalttı.

2017 rakamlarına göre dünyanın en büyük yüz silah şirketi

arasında Türkiye'den iki isim yer alıyor: Aselsan ve TAI. Bu iki isim dünya silah üreticileri sıralamasında 67. ve 76. sıralarda yer alıyorlar. Türkiye büyük bir silah üreticisi değildir ama gelişmektedir. 2013-2017 arasındaki silah satışı önceki beş yıla göre yüzde 145 artmıştır. Bu dönemde Türkiye dünya silah ihracatında 15. sıradadır ve toplam içindeki payı yüzde 0,8'dir. Silah ithalatında ise 12. sıradadır ve son beş yılda sıralamadaki yeri altı basamak gerilemiştir.

Türkiye'nin silah ihracatının yüzde 31'i Türkmenistan'a, yüzde 24'ü Birleşik Arap Emirlikleri'ne ve yüzde 16'sı da Suudi Arabistan'a yapılmaktadır. Türkiye çok sayıda silah fuarına katılmakta ve üretimini pazarlamaktadır. Bazı Afrika ülkelerine yönelik silah ihracatı da vardır.

Silah ihracatı konusunda Türkmenistan'ın payı dikkat çekicidir. Türkiye Kafkasya ve Orta Asya'daki ve bu çerçevede Türkmenistan üzerindeki etkinlik mücadelesini RF'nuna karşı kaybetmiş olmakla birlikte, eskiden hiç bulunmadığı bu alana girmiş, inşaat faaliyetlerinin yanı sıra silah satışına da yönelmiştir.

Türkiye'nin silah ithalatında yüzde 59 ile ABD ilk sırada yer alırken bunu yüzde 16 ile İspanya ve yüzde 10 ile İtalya izlemektedir. Türkiye önemli bir silah ihracatçısı olan Almanya'dan silah aldığı gibi SS 400 füzelerinin alımı konusu kesinleşmediği için RF listede yer almamaktadır.

Bu bilgiler merkezi Stockholm'de bulunan Uluslararası Barış Enstitüsü'nün 2013-2017 dünya küresel silah artışı raporundan alınmıştır (www.sipri.org)

Üretilen silahların savaşta denenmiş olması satışta öncelik sağlar. Her çeşit silah piyasaya sürülmeden önce değişik de-

nemelerden geçmekle birlikte savaşta deneme farklıdır. Savaş dışı denemelerde ortaya çıkmayan eksiklikler burada görülebilir ve düzeltilmesine girilir. Türkiye bu konuda zengin bir pratiğe sahiptir. TSK yıllarca engebeli arazide karşı gerilla savaşı yürütmekte önemli tecrübe kazandığı gibi, basındaki haberlere göre silah fuarlarında ilgi gören SİHA da bu alanda sürekli denenmektedir. Türkiye'nin Afrin'e yönelik askeri harekatta yeni silahları denediği de basında yer alan çok sayıda fotoğraftan anlaşılıyor.

Üçüncüsü; gözetleme toplumunun oluşturulmasıdır. Büyük kentlerin meydanları, caddeleri, bazı sokaklarının yanı sıra otoyollar ve otoyol dışındaki karayolları, küçük beldelere giriş çıkış noktaları kameralarla donatılmış durumdadır. Bunların dışında hemen her mağazada ve çok sayıda dükkanda kamera bulundurulması zorunlu kılınmıştır. Her yerde gözetleniyorsunuz. Bir kişinin filanca gün kentin hangi bölgelerinde dolaştığını öğrenmek istiyorsanız, bilgilerin toplandığı merkezi sisteme kişinin fotoğrafını giriyorsunuz, sistem o fotoğrafın hareketliliğini size liste olarak çıkarabiliyor.

Cep telefonlarının izlenmesi ve dinlenmesi bilinen bir konudur.

İnsanları denetlemede en gelişmiş toplum olarak Çin Halk Cumhuriyeti biliniyor. Her insan için puanlama sistemi geliştiriyor ve yeterli puan alamayan ya da uygun vatandaş olmayan kişi tren bileti alırken bile sorunla karşılaşabiliyor.

Gözetleme toplumu bütün kapitalist ülkelerde değişik oranlarda hayata geçiyor ve Türkiye bu konuda özellikle AKP iktidarı döneminde gelişmiştir. Kameralı gözetlemede Türkiye Almanya'dan daha ileridedir denilebilir, buna sosyal medya hesaplarının izlenmesini de eklemek gerekir. Bu izleme bize özgü değildir, çok sayıda ülkede bulunmaktadır ama kapsamı terö-

rizm propagandası, şiddetin yüceltilmesi ve çocuk pornografisiyle sınırlıdır. Bunun dışındakiler, içeriği ne olursa olsun so- ruşturma konusu yapılmamaktadır. Bizde ise insanlar sınırları dar bir alanın içine hapsedilmiş durumdadır. “Uyumlu olduğun oranda özgür olursun” anlayışı bu ülkeye özgü değildir ama bu- rada sınırlar dardır.

Türkiye’nin olabildiğince Osmanlı’nın sınırlarına ulaşmak isteği içerde ve dışarda sürekli gerginlik ve savaş demektir. Bu- nun biçimleri değişebilir ama sürekli. Bu savaşta Kürtlerin bir bölümü kendisine karşı savaşılanlar olarak önemli rol oynadık- ları için içerdeki ve dışardaki savaşlar birbirlerinin uzantısıdır. Ateşkes sürecinde ve barış görüşmelerinin yapıldığı dönemde Rojava’nın “kırmızı çizgi” olarak belirlenmesi de bunun göster- gelerinden bir tanesidir.

PKK’nin tabanını oluşturan Kürtler 1990 öncesindeki gibi ağırlıklı ülkenin belirli bir bölgesinde toplanmış, ülkeye fazla yayılmamış olsalardı, içerdeki gerginlik ve savaş daha sınırlı ola- bilirdi. Zorunlu göç ve ekonomik nedenler sonucu bu kitlenin ül- kenin hemen her tarafına yayılmış olması beraberinde gerginlik ve savaşın da ülke çapında olmasını getirmektedir.

Burada daha az oranda İD ve benzeri örgütlerin rolü de bu- lunuyor. Bunlar dost-düşman-dost döngüsü içinde rollerini sü- rekli olarak değiştirirler.

Dördüncüsü; devletin temizlenmesidir. Sosyalistlerin ve hatta genel olarak muhaliflerin devlet içinde örgütlenmesi ne- redeyse gelenek denilebilecek kadar eskidir. Genç Osmanlı’larda padişah muhalifleri aynı zamanda devlet memuruydu ve hat- ta tehlikeli görülen rakipler dolgun bir maaşla devlet memuru olarak bir ülkeye elçi tayin edilip uzaklaştırılırdı. Cumhuriyet döneminde de sosyalistlerin devlet kurumlarında örgütlenmesi

büyük boyutlara ulaştı ve bu nedenle de özellikle darbe dönemlerinin ardından devletin bu insanlardan temizlenmesi tipik uygulama durumuna geldi. Öğretmenler, öğretim üyeleri, mühendisler ve başka mesleklerden çok sayıda kişi hem muhalif hem de devlet memuruydu. THKP-C ordu içinde de örgütlenmişti ve 12 Mart 1971'in ardından TSK'da tasfiye yaşandı. 1970'li yıllarda POL-BİR'e karşı POL-DER vardı, orduda aynı oranda saflaşmadan söz edilemese bile yok değildi. Bunlara öğretmenler, mühendisler, öğretim üyeleri ve bir bölüm sendikacıyı da eklemek gerekir. 12 Eylül 1980'in ardından bu kez daha büyük tasfiye yaşandı

15 Temmuz 2016 darbe girişiminin ardından devlet kurumlarında yapılan büyük tasfiye aynı uygulamanın devamıdır. Sadece Fettullahçılar değil şu veya bu nedenle muhalif olduğu düşünülen hemen herkes tasfiye edildi. Bunlara yeni bir örnek olarak doktorlar da katıldı. Eskiden işten atılmakla hakkında dava açılmak ve hapse girmek birbirinden farklıydı, şimdi ise bu farklılık önemli oranda ortadan kalktı. İşten atılanların başka alanda benzer işlerde çalışmaması için önlem alındı. Kuşatıldılar ve sürekli olarak izlenmeye alındılar.

Türkiye gözetleme ve korku toplumu oldu. “Sesini çıkarma, uyumlu ol (ya da istediğimiz gibi ol) rahat et” anlayışı geniş çevreyi sardı.

Yaygın ihbar mekanizmasını da korku ve denetim toplumunun oluşmasında önemli faktörlerden birisi olarak görmek gerekir. Özellikle darbe sonrası dönemlerde bu mekanizma sürekli vardı ama 15 Temmuz sonrasında özellikle yaygınlaştı.

Eskisinden farklı olarak sivil milislerin muhaliflere yönelik “ifade özgürlüğü kapsamında” olarak değerlendirilen tehditleri de korku toplumunun tamamlayıcısı oldu.

Yasama - yürütme - yargı'nın önemli oranda birleşmesi, eskiden suç olmayan eylemlerin daha sonra suç oluşturması (geçmişin tipik örneklerinden bir tanesi yasal olarak kurulmuş Barış Derneği yöneticilerinin 12 Eylül 1980 sonrasında yargılanmaları) korku yaratma ve sindirmeye önemli katkı yapmıştır.

CHP'nin tek parti iktidarından sonra başkanlık sistemine geçilinceye kadar ülkede hükümet ve iktidar ayrılığı vardı. Gerçek iktidar ordunun ve bunun üst kademesinin yer aldığı Milli Güvenlik Kurulu (MGK) idi. Hükümetlerin bu iktidar üzerindeki denetimi sınırlıydı. 1960, 1971 ve 1980 darbelerinde zamanın hükümetlerinin önemli bir direniş göstermemesi de bırakalım denetimi, ordu içindeki gelişmeler konusunda bile yeterince haberinin bulunmadığını gösteriyordu. Ordunun basından meslek kuruluşlarına kadar uzanan çok sayıda sivil bağlantısı bulunuyordu.

Başkanlık sisteminde bu ikilik kademeli olarak ortadan kalktı ve tek parti iktidarı dönemindeki gibi hükümet, devlet başkanı ve iktidar özdeşleşti. TBMM'nin işlevi sınırlandırıldığı için bakanların Meclis'e hesap vermesi, hükümetin sonuçta buradan onay almak zorunda olması ciddi oranda sınırlandırılmıştır. Bu yapı Türkiye'nin yayılcılığı için idealdir denilebilir. Önemli her adımda Meclis'ten onay almak gerekli değildir, ek olarak buradaki Kürtlerin temsilcisinin muhalefet olanakları da oldukça kısıtlanmıştır. Yayılcılığın özellikle Suriye'de Kürtlerle çatışmayı zorunlu kılmasıyla bu uygulamanın birbirini tamamladığı söylenebilir.

Silahlanma, silah sanayisi kurulması, profesyonel askerlik, ordu ve iç güvenliğin yetkinleştirilmesi, gözetleme ve korku toplumu yaratılarak muhalefetin her alanda bastırılmaya çalışılması birbirine bağlıdır. İçerde ve dışarıda sürekli gerilim ve savaş bize özgü olmayan bu uygulamaların olabildiğince geliştirilme-

sinin nedenidir.

Türkiye modeli yükseldi ve düştü, Arap ülkelerinin izlemesi gereken örnek olunamadı. Eğer özellikle askeri ve bir oranda ekonomik gücünüz varsa büyük güçler arasında oynamak ve kendinize yeni gelişme kapıları açmak, en azından bunu zorlamak şansınız vardır. Türkiye'nin ABD ile RF arasındaki manevra alanına geçmeden önce Balkanlar ve önemli AB ülkeleri içindeki örgütlenmesinin incelenmesi gerekir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

DEVLETİN GENİŞLEMESİ VE AVRUPA ÖRGÜTLENMESİ

Ülke dışında ne kadar TC vatandaşı ve yaşadığı ülkenin vatandaşlığını almış ama çifte vatandaşlık kabul edilmediği için TC vatandaşlığından çıkmış toplam kaç kişinin yaşadığı bilinmiyor. Sayının altı milyonun üzerinde bulunduğu, bunların yaklaşık beş milyonunun Batı ve Orta Avrupa ülkelerinde yaşadığı, kalanının ise ABD, Kanada, Avustralya, Kuzey Avrupa ülkelerinde yaşadığı tahmin ediliyor. TC vatandaşlarının bulunmadığı ülke yok gibidir. Afrika ülkelerinden Latin Amerika ülkelerine kadar hemen her ülkede az da olsa TC vatandaşları ve vatandaş olmasalar bile Türkiye kökenli insanlar yaşamaktadır.

Altı milyon sayısı özellikle 15 Temmuz 2016 sonrasında yaşanan büyük dış göçle arttı ama bu konuda kesin rakamlar bilinmiyor. Bilinen çok sayıda üniversite mezununun, doktor, subay ve diğer bürokratların Avrupa ülkelerinden iltica talebinde bulunduğudır.

Türkiye göç almasının yanı sıra özellikle 1980 sonrasında, 1990'lı yıllarda ve son yıllarda yoğun göç veren bir ülkedir. 2017'de ülkeyi terk edenlerin sayısı 250.000'den fazladır, 2018'de bu rakamın artacağı yıl bitmeden belli olmuştur.

Alt Emperyalizm ve Türkiye'de (s. 122-134) Türkiye'nin Batı Avrupa ve özellikle de Almanya'daki örgütlenmesinin 1990'lı yıllarda geçirdiği büyük değişim açıklanmıştı. 2000'li yıllarda da sürecek olan bu değişimin temelinde ülke dışındaki insanları buldukları ülkelerde kalıcı olarak kabul etmek ve onlar arasında örgütlenerek yaşanan ülkenin –özellikle de Almanya'nın- politikasında etkileyici olabilmek çabası bulunur.

“... ülkenin dışarıya açılma, sınırları oldukça geniş bir bölgede dikkate alınması zorunlu bir güç olarak ortaya çıkmak politikası ve bu amaçla da özellikle ülke sınırları dışında yaşayan Türk kökenlilerle bağ kurulmasıdır. ‘Avrupa Türkleri’ Türkiye’den gelmiş oldukları için, onlarla bağların sıkılaştırılması Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya’daki Türk kökenlilere göre daha kolaydır. (s. 126)

AKP döneminde ülke dışında yaşayan TC vatandaşlarına Türkiye’deki cumhurbaşkanlığı ve genel seçimde oy kullanma hakkının tanınması bu politikada önemli bir dönüm noktasıdır. 1963 yılından beri önce Batı Almanya ardından başka ülkelere yönelik sözleşmeli işçi göçü nedeniyle sürekli konuşulan ülke dışındaki TC vatandaşlarının seçimde oy kullanabilmesi konusu nihayet 2014 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı seçiminde gerçekleşti. Daha önce seçimde oy kullanabilmek için sınır kapılarından birisine gitmek gerekiyordu. AKP yıllarca üzerinde çok konuşulan ama yapılmayan bu uygulamayı gerçekleştirerek en başta kendisi için önemli bir adım attı ve sonucunu da hemen gördü. AKP’nin ülke dışında ulaştığı oy oranı, ülkedekinden daha yüksekti.

AKP’nin Avrupa ülkelerinde ve özellikle Türkiye kökenlilerin yaklaşık yarısının bulunduğu Almanya’da geliştirdiği yeni örgütlenme ve yaşanan ülkenin politikasında etkili olma anlayışına geçmeden önce, Türkiye’nin içinde geçerli olan gözetleme ve korku toplumu oluşturmanın değişik yöntemlerle bu alanda da hayata geçirilmesi üzerinde durulması gerekir.

AKP ile ilişkili “Osmanlılar” adlı çeteler aracılığıyla muhaliflere yapılan tehditlerin etkisi yoktur denilemese bile oldukça sınırlıdır; bunun yerine geniş bir ihbar ve istihbarat ağı oluşturulmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı camilerle kahveler bu konuda özellikle aktiftir. Almanya’da Fettullahçıları ihbar

ettikleri ve Ankara'ya sürekli istihbarat verdikleri gerekçesiyle DİTİB (Diyamet İşleri Türk İslam Birliği) camilerinin daha iyi denetlenmesi bazen geri plana itilse bile sürekli gündemdedir.

Geniş istihbarat ve ihbar örgütlenmesiyle Şu veya bu nedenle muhalif olan herkes fişlenmekte, Türkiye'ye gittiklerinde havaalanında gözaltına alınmakta, haklarında soruşturma açılmakta ve bazen tutuklanmaktadırlar. Benzer durum Facebook'ta AKP ve Erdoğan aleyhinde paylaşımlar yapanlar için de geçerlidir. Türkiye ile herhangi bir Şekilde ilişkisi olan, arada bir oraya giden herkes "ayağını denk almak" zorundadır. "Uyumlu ol, sesini çıkarma, rahat et" politikası burada da geçerlidir.

Önemli bir başka baskı aracı ise Interpol'dür. Türkiye çok sayıda kişi hakkında bu kuruma başvurarak "kırmızı bülten" ya da uluslararası yakalama emri çıkarılmasını sağlamıştır. Bu emir kişinin yaşadığı ve büyük bölümünün de en azından iltica hakkı aldığı ölkelerde dikkate alınmamakla birlikte, kişi başka bir Avrupa ölkesine gittiğinde burada yakalanabilmekte, iade işlemleri için Türkiye'den dosyası istenmekte, sonuĉta Türkiye'nin iade talebi –avukatların müdahale etmesi ve dayanışma kampanyası nedeniyle- kabul edilmemekte ama ilgili kişi de bir ile üç ay arasında değişen süre içinde tutuklu kalabilmektedir. Interpol özellikle Avrupa'da Türkiye tarafından kullanılan ciddi bir baskı aracıdır. Haklarında kırmızı bülten çıkarılan kişiler iade edilmese bile buldukları ölkeden başka yere gitmeleri zorlaşmaktadır.

Almanya vatandaşı olan yazar Doğan Akhanlı'nın bu bülten nedeniyle İspanya'da gözaltı alınması sonucu Almanya hükümeti doğrudan müdahale etmiştir. Kırmızı Bülten'in Türkiye tarafından kötüye kullanılması sürekli olarak gündemdedir. Bu bülten son olarak Fettullahĉılar için de çıkarılmaya başlanmıştı.

Türkiye “Avrupa’nın kenarı” sayılan Balkan ülkeleriyle 1990’lı yıllarda geliştirdiği ilişkiyi daha sonra da sürdürdü. Bosna-Hersek, Kosova, Moldavya gibi ülkelerle geliştirilen ilişkiler sonucu Fettullahçıların bazı kadroları bu ülkelerden kaçırılarak Türkiye’ye getirildi. Hırvatistan ise Türkiye tarafından kırmızı bültenle aranan kişileri en çok gözaltına alan ülkedir denilebilir.

Türkiye bu ülkelerle ticaret ilişkilerini geliştirdi ve ek olarak bürokrasiyle iç temaslar da kurdu. Çek Cumhuriyeti’nde gözaltına alınan Salih Müslim’in havaalanına inmiş MİT’e ait küçük bir uçakla kaçırılması planlanmıştı ama olmadı. Bu tür planlar ülke polisinin en azından bir bölümüyle yakın ilişki geliştirilmeden mümkün değildir.

Almanya’da iç güvenlikle ilgili daireler MİT’in polise sızma çabasını birkaç kere ortaya çıkardılar. Bilinmeyenler de mutlaka vardır. Can güvenliği olmadığı için Türkiye’yi terk eden Diyarbakırsporlu futbolcu Deniz Naki’ye başarısız suikast düzenlendi.

AKP milis örgütlenmesini Avrupa ülkelerinde de bir oranda hayata geçirdi. Almanya’da Osmanlıcılar ile Kürt Bahozcular arasındaki kavgalar basına yansdı.

Belçika’daki seçimlerde aday olan ve seçilen Türkiye kökenlileri yönlendirmede başarılı olduğu söylenebilecek olan AKP, benzer başarıya başka ülkelerde ulaşamadı, özellikle Almanya’da ulaşamadı.

Almanya ve Fransa’da seçimde başarılı olabilecekleri umuduyla “Ankara partileri” kuruldu. Alt Emperyalizm ve Türkiye’de açıklandığı gibi aynı girişim 1990’lı yıllarda da yapılmış ancak sonuç vermemişti. Fransa’daki parti varlık gösteremeyen, Almanya’da Alman Demokratlar Birliği genel seçimde 41.000 oy aldı. Ülke geneli dikkate alındığında önemsiz olan bu

rakamı oluşturan insanların büyük oranda tek eyalette –Kuzey Ren Vestfalya- toplandığı dikkate alınır, ulaşılan sayının Türkiye kökenlilerin yoğunlaştığı bu eyalette önemsiz sayılamaya cağı ortaya çıkar.

Ek olarak akademisyenlerden öğrencilere, işverenlerden esnaflara kadar Ankara’ya doğrudan ya da dolaylı bağı olan çok sayıda dernek ve benzeri kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşlar Almanya hükümetine karşı bazen protesto bildirimleri yayınlamakta, nadiren de yürüyüş düzenlemektedir. Genellikle fazla dikkat çekmeden ama Türkiye kökenliler üzerinde varlığını hissettiren baskı unsuru olarak faaliyetlerini sürdürdükleri söylenebilir. Kürtler ve Türkiye kökenli ilerici insanların da sayıca az olmaması nedeniyle olay çıkarıp dikkat çekmek istemiyorlar. Almanya’da yaygın bir örgütlenmeye sahip olan Ülkü Ocakları’nın da yıllardır benzer çizgiyi izlediği söylenebilir.

Almanya’da örgütlenmekte, bu ülkeye ve Türkiye’ye yönelik politika yapmakta, kitleselleşmekte üç yapının öne çıktığı söylenebilir.

Birincisi, AKP’dir. Bir yıl kadar önce Siegen Üniversitesi’nde yapılan bir toplantıda bu partinin Almanya’da örgütlenmede bilimsel sayılabilecek yöntemler kullandığı anlatılmıştı. Türkiye kökenli kitleye yaklaşırken değişik yöntemler kullanıyorlar. Bunlardan bir tanesi, ülkede geldikleri yöreden hareket etmektir. Diyelim Çankırılılar nerede oturuyorlar, geldikleri il ile bağlantıları nasıldır, oranın özellikleri nelerdir ve bu kitleye yaklaşırken bu özellikler nasıl kullanılabilir?

Türkiye’de olduğu gibi Almanya’daki AKP örgütlenmesinde kadınlar özellikle aktiftir.

Örgütlenmede din önemli bir faktör olarak kullanılmakla

birlikte AKP sadece Müslümanlıkla fazla gidilemeyeceğini, bunun çok sayıda başka faktörle desteklenmesi gerektiğini çoktandır anlamıştır.

İkincisi, Fettullahçılardır. Fettullah Gülen okulları bu ülkede yıllardan beri faaliyet göstermektedir. Ek olarak binlerce denilebilecek sayıda Fettullahçı Türkiye'den kaçarak Almanya'da iltica başvurusunda bulunmuştur. Bu kesim Türkiye'nin Almanya'ya iade edilmeleri için sürekli isim listeleri iletmesi nedeniyle eskisi kadar ortalıkta görünmemektedir.

Üçüncüsü, HDP'dir. Bu partinin Avrupa ülkelerindeki oranı Türkiye'dekinin iki katına yakındır, AKP'den sonra ikinci parti durumundadır. Örgütlenmeyle seçimde alınan oy arasındaki ilişki her iki parti örneğinde de görülebilmektedir.

Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinde oy kullanmak sadece konsolosluklarda mümkündür ve bunun için genellikle kilometrelerce yol gidilmesi gerekmektedir. AKP ve HDP otobüslerle seçmeni konsolosluklardaki seçim sandığına taşımakta en faal olan iki partidir. Avrupa ülkelerinde yaşayan Türkiyeli seçmenin yaklaşık yarısı bu ülkede yaşadığı için Almanya'da alınan oy önemli oranda belirleyici olmaktadır. Son seçimde HDP'nin barajı aşarak TBMM'ne girmesi Avrupa ülkelerinde aldığı oyla mümkün olmuştur denilebilir.

Sonuç olarak dünyanın her tarafına dağılmış altı milyondan fazla TC vatandaşı ve yaşadığı ülkenin vatandaşı olan Türkiye kökenli insanın bulunduğu her yerde TC hazır ve nazır olmaya çalışmaktadır. 1990'lı yıllarda Almanya'da Büyükelçi Onur Öymen'in başlattığı konsoloslukların kadrolarının değişmesi ve buldukları bölgede TC vatandaşlarını ilgilendiren her faaliyette aktif olmaları anlayışı 2000'li yıllarda gelişerek sürdürülmüştür. Şu veya bu nedenle hayatını kaybeden ve bir bölümü

Almanya vatandaşı olan Türkiye kökenli gençlerin cenazelerine sahip çıkılması ve ilgili konularda konsolosluklar aktiftir.

Almanya’da Nazi örgütlenmesi NSU’nun Türkiyeli göçmenleri öldürmesiyle ilgili görülen ve uzun süren davada da TC elçiliği ve Münih konsoloslugu aktif katılım sağlamış, dava süresince açıklamalar yapmışlardır.

AKP’nin Avrupa seçimlerinde ulaştığı oy oranının Türkiye’dekinden daha yüksek olması sadece Türkiye’ye yönelik çalışmayla açıklanamaz. Yaşanılan ülkede de artık o ülkenin vatandaşı olsalar bile Türkiye kökenlileri ilgilendiren her konuda taraf olunmaktadır. Bu konuda büyük acemilikler yapılmasına rağmen durum böyledir.

Türkiye bütün çabasına rağmen Almanya’da yıllardan beri hayalini kurduğu “Türk lobisi”ni gerçekleştiremedi. Bunun önemli nedenlerinden birisi, çoğunluk AKP tarafında olsa bile Türkiyeli kitle içindeki büyük bölünmedir. Kürtler dahil herkes kendi lobisini kurmaya çalışmaktadır denilebilir.

Bir başka önemli neden ise Alman halkının Almanya hükümetinden daha fazla AKP’ye ve özellikle Erdoğan’a tepki duymasıdır. Erdoğan’ın Almanya’ya yönelik “Nazi” benzetmesi hükümetler arasındaki ilişkide unutulabilir ve bunun için birkaç büyük ihale verilmesi yeterli de olabilir ama benzer durum Alman halkı için geçerli değildir. Almanlar bir dönem Türkiye’de tatili boykot etmişlerdi, daha sonra durum biraz düzeldi ama eski düzeye halen ulaşamadı. Yıllarca Türkiye’ye en çok turist Almanya’dan geliyordu ve bunlar kişi başına iyi harcama yapıyorlardı. Turizmde de önemli olan kişi sayısından çok kişi başına düşen harcama miktarıdır.

Türkiye'nin AB üyeliği Alt Emperyalizm ve Türkiye yayımlandığı yıl (2000) günceldi, Türkiye üyelik için hamle üzerine hamle yapıyordu ama başaramadı. 2018'de ise üyeliğin güncelliğinden söz etmek mümkün değildir. Türkiye'nin üye olamayacağı –bir kere daha- belli olmuştur. Ek olarak İngiltere'nin AB üyeliğinden çıkma kararıyla birlikte Türkiye Birlik içindeki en önemli müttefikini de kaybetmiştir. İngiltere, ABD de böyle isteği için, Türkiye'nin AB üyeliğinin önde gelen savunucusuydu.

Türkiye'nin üyeliğini özellikle isteyen bir başka ülke Polonya idi ve bu ülke de ABD'nin isteği doğrultusunda hareket ediyordu. Polonya yine AB içinde bulunmakla birlikte artık aynı talebi savunması mümkün değildir. Polonya'daki yönetim –Macaristan'daki gibi- Müslüman mülteci istemediğini defalarca açıkladı. Bu ülkenin Müslüman bir ülkenin AB üyeliğini savunması artık mümkün değildir.

Avrupa'daki Türkiyelilere verilen mesaj şudur: Biz büyük ülkeyiz, biz her yerdeyiz! Bu büyüklüğü göstermek için geçtiğimiz yıllarda Hollanda ve Almanya konusunda olduğu gibi sert ifadeler kullanılabilir; daha sonra bu ifadelerden dönülse bile bunların unutulmayacağı herhalde biliniyordur. AKP'nin bu konudaki en büyük güvencesi, “bizden vazgeçemezler” inancıdır. Özellikle Almanya'nın Türkiye'de önemli yatırımları bulunuyor, ek olarak Türkiye büyük bir mülteci kitlesini sınırları içinde tutuyor ve gerektiğinde bunu tehdit unsuru olarak kullanıyor. Uluslararası diplomasi kurallarına uymayan sert ifadeler ve bazen açık saldırganlık bu temelde yapılıyor. Türkiye ve Avrupa'dakilerin önemli bölümü de bu davranış tarzından açıkçası memnun oluyor.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:

DIŞ TİCARET, SERMAYE İHRACI VE EKONOMİK KRİZ

Türkiye’de ekonomik kriz yaşanıyor, burası açık, yeterince açık olmayan ise ekonomik krizin gerçekte daha ağır olması gerekirken, hafifletici nedenler ve bunların ülkenin bölgesel konumu ve faaliyetleriyle ilişkisidir.

Ülkeye sürekli olarak yüksek miktarda kayıt dışı nakit giriyor. 13 Aralık 2018’de Tele 1’de Merkez Bankası’nın son raporu açıklanırken ülkeye son on ayda 18,4 milyar Dolar kaynağı belirsiz nakit girişinin gerçekleştiği belirtildi. Son yıllarda kaynağı belli olan ama yüksek miktarı bilinmeyen diğer nakit girişlerinden birkaçı örneklenecek olursa:

ABD, İran’a nükleer programı nedeniyle yıllarca ambargo uyguladı. İran bu ambargoyu –başka yolların yanı sıra- Türkiye üzerinden de deldi. İran bazı mallarını Türkiye üzerinden ihraç etti ve doğal olarak gerekli komisyonu da ödedi. Miktar bilinmiyor ama yüksek olduğu kolayca tahmin edilebilir.

Suriye’de İD ve benzeri islamcı örgütlerin ele geçirdiği rafinerilerden Türkiye’ye yıllarca tankerler ve portatif boru hatlarıyla petrol taşındı. RF’nun son iddiasına göre bu nakliyat bir oranda halen sürmektedir. İD ve diğer örgütler gerekli yüksek komisyonu da mutlaka ödemişlerdir.

Bir başka yüksek nakit kaynağı Türkiye’nin askeri üssünün bulunduğu ve Suudi Arabistan’a karşı himayesine aldığı Katar olabilir. Petrol zengini minicik bir ülkede paradan bol ne var?

Dünyanın hemen her ülkesine yayılmış Türkiyelilerin

açtığı çok sayıda işletme bulunuyor. Bunların en yaygın olanı küçük marketlerdir denilebilir; o kadar yaygın ki, Dışişleri Bakanlığı bile toplam sayıyı bilmiyor. Bu marketler Türkiye’den en başta artan yiyecek ithalatı demektir. Bunu genellikle doğrudan kendileri yapamaz, toptancılarla anlaşırılar. Burada önemli olan, satış yerlerinin sayısı arttığı oranda Türkiye’den yapılan ithalattın da artmasıdır.

Ek olarak, ülke dışında bulunan Türkiyelilerin gönderdikleri dövizlerin de önemli nakit girdisi oluşturduğunun belirtilmesi gerekir. Özellikle Almanya kaynaklı olan bu girdi eskisine göre azaldı ama sürmektedir. 1982 yılında Almanya’dan ülkeye gönderilen dövizle Türkiye’nin ihracat geliri neredeyse eşitti; yıllardan beri durum değişmiştir ama cumhurbaşkanı bu insanlara “Sünnet düşünlerinizi Türkiye’de yapın” çağrısı yaptığına göre hem nakite ihtiyaç vardır hem de bu insanlarda döviz bulunmaktadır.

Türkiye’nin özellikle Almanya için “vazgeçilmez ülke” statüsünde bulunması ekonomik kriz döneminde özellikle önemlidir. Bu ülke ithalat ve ihracatta Türkiye’nin en önemli partneridir ve isteseler krizin derinleşmesini sağlayabilirler. Almanya Başbakanı Merkel “Türkiye ekonomisinin sağlıklı olması Almanya’nın çıkarınadır” diyerek böyle davranmayacaklarını, tersine destek olacaklarını açıkladı. Demiryollarının yenilenmesi projesinin, bu maliyeti oldukça yüksek projenin Siemens’e verildiği basına yansıdı ama anlaşmanın ayrıntıları bilinmiyor. Kalabalık bir Alman iş insanları heyetinin yakın zamanda ülkeyi ziyaret etmesi de yeni yatırımlar yapılacağına, ülkeye önemli sermaye girişi gerçekleşeceğinin göstergesidir.

Krizi Türkiye’nin bölgesel ve uluslararası konumunu dikate almadan sadece ekonomik veriler üzerinden tahlil etmek yanıltıcıdır.

Alt emperyalizmin ilk döneminde Türkiye'nin ekonomik gücü azdı, o kadar ki Kafkasya ve Orta Asya'da yakın ilişki kurmak istediği yeni devletlerin yatırım ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak kaldı. Bu dönemde Güney Kore bile bu alana Türkiye'den fazla yatırım yapmıştı. 2000 sonrasındaki yıllarda ise Türkiye'nin dış yatırımlarında belirgin artış oldu. Türkiye firmaları Kuzey Irak'tan Libya'ya, Almanya'dan Afrika ülkelerine kadar değişik alanlarda yatırım yapmaya yöneldiler.

Mustafa Sönmez'in konuyla ilgili analizine göre (Bkz. www.mustafasonmez.net Türkiye'nin Dış Yatırımları ve Sanayi, Şubat 2018) Türkiye'nin doğrudan yatırım biçimindeki sermaye ihracı 2008'de 18 milyar Dolar iken, bu rakam 2017'de 31 milyar dolara yükselmiştir. Bunun dörtte üçünden fazlası Avrupa ülkelerine yöneliktir ve yüzde 68'i de finansla ilgilidir. Sanayi kesiminin dış yatırımları yüzde 15'te kalmaktadır ve bunlar arasında Arçelik, Şişecam, Anadolu Efes, Ülker, TPAO, Tösyalı Demir Çelik'in yatırımları öne çıkmaktadır.

Türkiye'nin dış yatırımlarının yöneldiği ülkeler arasında Hollanda açık farkla öndedir, ardından diğer Avrupa ülkeleri, ABD, değişik Asya ve Afrika ülkeleri gelmektedir. Tekstil ve giyim eşyaları üretimi dış yatırımlarda en başta yer alırken bunu ana metal sanayi ve fabrikasyon üretimi ile gıda, içecek ve tütün ürünleri üretimi izlemektedir. Bazı durumlarda başka ülkelerdeki firmalar satın alınarak pazara girilmektedir.

İmalat sanayisinde dışarıda firma satın alan şirketlerden birisi Yıldız (Ülker) Holding'tir. ABD ve İngiltere'de bisküvi ve çikolata firmalarını satın alan bu holding dünyanın en büyük üçüncü bisküvi üreticisi durumundadır.

Anadolu Endüstri Holding'e bağlı olan Anadolu Efes'in Türkiye dışında 14 bira fabrikası bulunuyor. Satış hacmi bakı-

mından alanında Avrupa'nın 6'ncısı, dünyanın 14'üncüsüdür. RF, Kazakistan, Moldova, Avrupa, Orta Asya ve Orta Doğu ülkelerinden oluşan geniş bir coğrafyada bira, malt ve alkolsüz içecek üreten ve satan Anadolu Efes'in ürünleri 70'ten fazla ülkede tüketilmektedir.

Şişecam Topluluğu başka bir önemli dış yatırımcıdır, 13 ülkede 44 üretim tesisi bulunmaktadır. Bu firma dünya cam ev eşyasında üçüncü, cam ambalaj ve düz camda ise beşinci büyük üretici durumundadır. Ciro sunun yüzde 58'ini uluslararası satışlar oluşturmaktadır.

Koç Grubu'nda bulunan Arçelik için iç pazar doymuş durumdadır. Bu şirket Güney Afrika, Pakistan ve Romanya'da üretim tesisleri satın alarak dış pazarını genişletmeye yönelmiştir. 2016'da Arçelik A.Ş.'nin dünya genelindeki satış ve pazarlama ofislerinin sayısı 34'e ulaşmıştır. Beko markasıyla ABD pazarına giren şirket dünyanın altıncı büyük nüfusuna sahip Pakistan'ın lider beyaz ev eşya markası Dawlance'ı üç üretim sitesi ve dağıtım ağıyla bünyesine katarak yüksek ekonomik potansiyele sahip bu bölgede önemli bir avantaj elde etmiştir.

Arçelik 2016'da 16 milyar TL konsolide ciro gerçekleştirirken bunun yüzde 60'ı uluslararası pazarlardan elde edilmiştir. Firma Beko markasıyla beyaz eşya pazarında Avrupa'da ikinci durumdadır. Firma Romanya ve Güney Afrika pazarlarında değişik beyaz eşya markalarıyla lider durumdadır.

Koç Grubu'nun savunma sanayisindeki şirketi Otokar ise Birleşik Arap Emirlikleri'nin amfibik zırhlı araç ihtiyacını karşılamak için büyük bir anlaşma imzalamıştır. Otokoç ise toplam yedi ülkede 236 noktada otomotiv perakendeciliği, araç kiralama ve sigorta hizmetleri sunmaktadır.

Madencilik-petrol alanındaki dış yatırımlar ise ağırlıkla bir kamu kuruluşu olan TPAO tarafından yürütülmektedir. Şirket Azerbaycan'da üretim faaliyetinin yanı sıra Kırgızistan, Irak, Afganistan ve RF'unda değişik arama, geliştirme ve boru hatları projelerine ortakır.

Türkiye'nin dış müteahhitlik hizmetleri ise ayrı önem taşıyor. Bu firmalar özellikle Bağımsız Devletler Topluluğu'nda (Azerbaycan, Beyaz Rusya, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Özbekistan, Rusya Federasyonu ve Tacikistan), Orta Doğu ve Afrika'da projeler üstlenmişlerdir. Bunların 2018 Ocak sonu itibariyle dağılımı şöyledir: BDT yüzde 46,7 (166,1 milyar dolar), Ortadoğu yüzde 26,3 (93,4 milyar dolar), Afrika yüzde 18 (64,1 milyar dolar), Avrupa ve Amerika yüzde 5,7 (20,2 milyar dolar) ve Asya Pasifik bölgesi yüzde 3,3 (11,8 milyar dolar).

2017'de dış müteahhitlik firmalarınca üstlenilen projelerin en büyüğü Tanzanya'da gerçekleşmiştir (yüzde 16,8).

“Müteahhitlik hizmetleri sektörünün önde gelen yayınlardan ‘Engineering News Record (ENR) Dergisi’nin bir yıl içerisinde üstlenilen uluslararası projelerin toplam bedeli üzerinden her yıl belirlediği dünyanın en büyük 250 müteahhitlik firmasını gösteren listede Türkiye, 2003 yılında 8 müteahhitlik firmasıyla yer alırken, 2017 yılında listeye 46 firma girmiştir.”

Başka bir ifadeyle dünyanın en büyük 250 müteahhitlik firmasının yaklaşık beşte biri Türkiye'dendir.

Bir başka örnek TAV Havalimanları işletmeciliğidir. Türkiye'de İstanbul Atatürk, Ankara Esenboğa, İzmir Adnan menderes, Milas-Bodrum ve Gazipaşa-Alanya havalimanlarını işleten bu şirket yurtdışında ise Gürcistan'da Tiflis ve Batum, Tunus'ta Monastır ve Enfidha-Hammamet, Makedonya'da Üsküp ve Oh-

rid, Suudi Arabistan’da Medine, Yanbu, Quassim, Hail ile Hırvatistan’da Zagreb havalimanında hizmet sunuyor. Bunlara Letonya’nın Riga havaalanının da eklenmesi gerekir.

Telekomünikasyon firması Turkcell ise Kuzey Kıbrıs’ın yanı sıra Ukrayna’da yüzde yüz hissesine sahip olduğu Lifecell şirketiyle, Belarus’ta hisselerinin yüzde 80’ini satın aldığı bir başka şirket ile ve ek olarak Almanya’da faaliyet sürdürmektedir.

Bu açıklamadan sonra “Türkiye’nin sermaye ihracı var mı?” sorusunun anlamsızlığı ortaya çıkar. Türkiye sermaye ihracından daha fazla sermaye ithal eden bir ülkedir ama belirgin sermaye ihracı da söz konusudur. Türkiye’nin toplam sermaye ihracı ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya ile karşılaştırılmaz ama bu durum onun dikkate alınmaması gerektiği anlamına gelmez.

Türkiye yeni yatırımlar için boşluk gördüğü her alana girmektedir ve bu konuda Afrika’nın özel yeri vardır.

Fransa’nın eski sömürgelerinin bulunduğu Afrika’dan büyük oranda çekilmesinin ardından gelişme potansiyeli yüksek olan kıta farklı ülkelerin yatırım alanı durumuna geldi. Bu alandaki ilk dört ülke Çin Halk Cumhuriyeti, Hindistan, Brezilya ve Türkiye’dir.

Dışişleri Bakanlığı sitesinin Türkiye-Afrika ilişkileri bölümünde belirtildiğine göre 2005 yılı hükümet tarafından “Afrika yılı” ilan edilmiş ve yeni büyükelçilikler açılması planlanmıştır. Amaç özellikle Sahra’nın güneyindeki ülkelerle ekonomik işbirliğinin geliştirilmesidir.

2008’de 49 Afrika ülkesiyle Afrika Birliği dahil 11 uluslara-

rası ve bölgesel örgüt temsilcisinin katılımıyla İstanbul'da 1. Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi düzenlendi. 2011'de yine İstanbul'da bakanlar düzeyinde işbirliği uygulamasının gözden geçirilmesi toplantısı yapıldı. İkinci Zirve ise 2014'te Ekvator Ginesi'nin başkenti Malabo'da yapıldı. 2009'da kıtada yedisi Sahra'nın güneyinde olmak üzere toplam 12 büyükelçilik bulunurken bu sayı 39'a yükselmiştir. Benzer şekilde çok sayıda Afrika ülkesi de Ankara'da büyükelçilik açmıştır. Sayının artması beklenmektedir.

Erdoğan 2015'ten başlayarak Etiyopya, Fildişi, Gana, Nijerya, Gine, Uganda, Kenya, Somali, Tanzania, Mozambik ve Madagaskar'ı ziyaret etmiştir. Bu ziyaretlerin kalabalık bir iş insanları heyetiyle yapıldığını belirtmek gerekir. Her ziyarette yeni yatırım ve ticaret anlaşmaları imzalanmıştır. Türkiye'nin kıtadaki toplam yatırımlarının değerinin 6 Milyar ABD Dolarını aştığı tahmin edilmektedir.

Türkiye Afrika'daki insani yardım ve kalkınma fonlarına para yatırmayı da ihmal etmemektedir.

Türkiye ile Venezüella'nın yakınlaşmasının hangi karşılıklı beklentilere dayandığını bilmiyoruz. Venezüella katı ABD ambargosu nedeniyle –tıpkı İran'ın yaptığı gibi- Türkiye üzerinden farklı ülkelerle ticaret yapmak isteyebilir. İki ülke arasındaki büyük uzaklık önemli bir sorundur ve amacın ne olduğu bir süre sonra daha açık görülebilecektir.

Burada önemli olan Venezüella gibi uzak bir ülkede bile Türkiye'nin yatırım yapmak ve ticaretini geliştirmek için fırsat kolluyor olmasıdır.

“Bu nasıl alt emperyalist ülke, ciddi bir ekonomik kriz yaşıyor” itirazı getirilebilir. Böyle bir itiraz anlamsızdır çünkü güncel Fransa örneği vardır. Fransa ekonomisi krizin eşliğinde dola-

şıyor; ağır zamlar yapılıyor, geniş protesto sonucu geri alınıyor ve kriz daha da yaklaşıyor. Buradan hareketle Fransa'nın dünyanın önde gelen silah ihracatçılarından birisi olması, sermaye ihracındaki rolü, nükleer bir güç olması herhalde tartışılmaz.

İtalya ise bir süreden beri AB'nin başının belası olarak görülüyor çünkü Yunanistan gibi küçük değil büyük bir ülkedir, bütçe açığı ve işsizlik sürekli artmaktadır. Son iki yıldır çok sayıda İtalyan iş bulmak umuduyla Almanya'ya göç etmiş bulunuyor.

Ekonomik kriz gerekçesiyle Türkiye'nin bölgesel konumunun önemini, yayılmacılığını reddetmek mümkün değildir.

Emperyalist ve alt emperyalist ülkelerde ekonomik güçle askeri güç arasında her zaman uyum bulunmaz. Böyle bir uyum 20. yüzyılın başlarında, Lenin'in Emperyalizm kitabının yazıldığı dönemde aranabilirdi; 1945 sonrasında ise artan oranda aranmaz.

20. yüzyıl başlarında ekonomik gelişme bakımından geride olan emperyalist bir ülkenin (mesela Almanya) sıçramalı bir gelişmeyle diğerlerine (sömürge imparatorluklarına sahip ülkeler İngiltere ve Fransa) yetişmesi, aynı zamanda askeri olarak da yetişmesi anlamına gelirdi. Ekonomik gelişme askeri alana da yansırı. Sömürgelerin yeniden paylaşılması amacıyla savaşa girilebilmesi için askeri güçlerin az çok denk duruma gelmesi zorunludur, aksi durumda geriden gelen ülkenin savaş için birkaç kere düşünmesi gerekir.

1945 sonrasında ve özellikle de yakın yıllarda bu özellik değişmiş durumdadır. Emperyalist bir ülkenin ekonomik olarak güçlü olması, askeri olarak da aynı özelliği taşıması anlamına gelmez. Almanya ekonomik olarak Fransa'dan güçlüdür ama

askeri olarak zayıftır.

Ortadoğu'da ABD'nin çıkarlarını temsil eden ama gerektiğinde isteklerini ona dayatabilecek güce sahip olan İsrail örneği de verilebilir. İsrail'in askeri gücü ve bu güce dayanarak yıllardan beri gerçekleştirdiği yayılcılık ekonomik gücünün oldukça üzerindedir. İsrail ekonomik olarak da güçlü bir ülke olmakla birlikte askeri gücü belirgin olarak ön plandadır.

Bir başka örnek RF'dur. RF dünya çapında büyük bir askeri güçtür, ABD'nin bile çekindiği tek askeri güçtür ama ekonomik gücü için aynı belirleme yapılamaz. RF'nun petrol ve doğal gaz gibi zengin yer altı kaynakları bulunmasaydı ekonomik durumu kötü olurdu. RF da Türkiye gibi inşaat faaliyetine önem vermekte ama bunu petrol ve doğal gaz boru hatlarının inşaatıyla gerçekleştirmektedir. Dışarıda ilk nükleer santrali da Türkiye'de kurmaktadır. Bunun da önemli bir sermaye ihracı olduğunu belirtmek gerekir.

Türkiye 2000'li yıllarda ekonomik olarak önemli büyüme gerçekleştirmekle birlikte askeri yönden de yerinde saymamış, silah sanayisinin kurulması ve ordunun profesyonelleştirilmesiyle askeri gücünü de artırmıştır. Alt emperyalizmin ilk döneminde askeri ile ekonomik güç arasındaki nispeten geniş açığı azalmış olmakla birlikte askeri güç halen ağır basmaktadır. Ortadoğu gibi hiçbir sorunun çözülmediği, hemen her ülkenin başka ülkelerin toprakları üzerinde hak iddia ettiği belalı bir coğrafyada başka türlü de mümkün değildir.

İslamda mezhep sorunu yüzyıllardır çözülmemiştir, tersine değişik kollara ayrılmış yaygınlaşarak sürmektedir. Arap sorunu ters anlamda çözülmüştür; Arapların birleşmesi gündemden düşmüş, Arap ülkeleri arasındaki düşmanlık öne çıkmıştır. Filistin ve Kürt sorunları da çözülmemiştir. Bölge ülkeleri arasında

ki ortaklıklar da sürekli değişmektedir. Irak merkezi yönetimi, var olduğu kadarıyla Suriye, İran ve Türkiye bölgede bağımsız Kürt devletine karşıdır ama döneme göre Kürtlere karşı işbirliği konusunda aralarında sorun çıkabilmektedir. İran, Türkiye'nin Kandil'e yapmayı planladığı operasyona destek vermiyor çünkü Türkiye'nin önemli bir sorununun ortadan kalkmasını ya da geri plana itilmesini istemiyor. Bölgede şu veya bu konudaki haklılık ve haksızlık özellikle askeri güç temelinde şekillenmektedir. Askeri güç olarak gelişme ise, bire bir oranda olmasa bile, ekonomik güçlenmeye bağlıdır.

Türkiye'nin ekonomik ve askeri gücüne dayanarak büyük güçler –özellikle ABD ve RF- arasında oynayabilmesine, gerektiğinde bu güçleri birbirine karşı kullanabilmesine geçmeden önce Alt Emperyalizm ve Türkiye'nin son sayfalarında 2000 yılında yapılan belirlemeyi aktarmakta yarar bulunuyor.

“... alt emperyalist ülke, dışa bağımlı da olsa, şu veya bu alandaki gelişmişliğiyle değişik güç merkezleri arasında oynamakta, emperyalist çıkarlara uygun bölgesel faaliyetten pay alabilmekte, kendisi için önemli olan konularda isteklerini dayatabilmekte, tipik bir azgelişmiş, yeni-sömürge ya da 3. dünya ülkesine göre daha geniş olanaklara sahiptir. Örneğin; Türkiye, ABD'nin aksine Irak'ın toprak bütünlüğünden yanadır ve yine ABD'den farklı olarak bölgedeki her çeşit Kürt oluşumuna karşıdır. Türkiye, İran'a karşı ABD politikasıyla tam bir uyum içinde de değildir, ABD'nin Türkiye için son derece önemli bir konuda, onu bir kenara iterek, bölgedeki Kürt politikasını kendi başına belirlemesi ve bunu gerçekleştirmeye yönelmesi mümkün gözükmemektedir.” (S. 149)

Yukarıdaki alıntının esası aynı kalmakla birlikte içerikte bazı değişiklikler gerçekleşmiştir. 2000 yılında Suriye'de özerk bir Kürt oluşumu yoktu ve Türkiye Kuzey Irak'taki federe Kürt

oluşumuna da karşıydı. Bir başka önemli değişiklik RF'nun bölgeye dönmesiyle birlikte Türkiye'nin büyük güçler arasında oynama alanının genişlemesidir. Türkiye alt emperyalizminin ilk döneminde bölgede tek büyük güç vardı ve Türkiye'nin isteklerini dayatması daha zordu. Bunu Kafkaslar ve Orta Asya'ya yönelik politikada ABD ile tam bir uyum içinde bulunmasından hareketle yapabiliyordu. Türkiye'nin böyle bir uyuma bir süreden beri eskisi kadar ihtiyacı bulunmuyor. ABD ve RF'nun Türkiye'ye önem vermesi ve yanlarına çekmek için çaba göstermesi için öncelikle karşılarında dikkate alınacak düzeyde bir gücün bulunması gereklidir.

ABD ve RF aynı zamanda Türkiye'ye sınırlarını da gösteren güçlerdir. RF savaş uçağı düşürüldükten sonra "Haklıydık, gerekirse yine düşürürüz" denilmiş, ardından RF'in sert tutumu, Türkiye'den tarım ürünleri ithaline kota koyması ve Rus turistlerin Türkiye'ye gelmemesi üzerine yumuşamak zorunda kalmış, özür dilenmiş ve tazminat ödenmiştir.

Türkiye sınırları zorlamayı hiçbir zaman bırakmayacak, "ya tutarsa" düşüncesiyle sürekli deneyecektir.

ABD-TÜRKİYE-RUSYA FEDERASYONU

RF "sahaya indi". Suriye ile arasında eskiden beri anlaşmalar bulunuyordu ve bu çerçevede Tartus'ta askeri üssü de vardı ancak 1991'de SSCB'nin tarihe karışmasının ardından eskiden önemli bir güç olduğu Ortadoğu'ya dönebilmek için 25 yıl kadar beklemek zorunda kaldı. Bu yıllar boyunca bölgede önemli değişiklikler yaşanmıştı.

İlk olarak; Saddam rejiminin ABD tarafından devrilmesiy-

le İran Irak'taki nüfusun çoğunluğunu oluşturan Şiiler üzerindeki etkisini önemli oranda artırmıştı. Bu olmadan İran'ın Suriye'deki iç savaşa aktif müdahale etmesi daha zor olurdu.

İkincisi; Filistin konusunda SSCB'nin sahip olduğu etkiye ulaşılabilmesi mümkün değildi. Filistinli ilerici örgütler neredeyse kaybolmuşlar, Filistin Kurtuluş Örgütü eski gücünü fazlasıyla kaybetmiş ve asıl belirleyici güç Hamas olmuştu.

Üçüncüsü; Suriye ordusu İD karşısında varlık gösterememiş, İran'ın ülkeye yoğun askeri müdahalesi de sonucu fazla değiştirmemişti. Suriye'nin savaş uçakları bulunmasına İD'nin ise hava kuvvetleri bulunmamasına rağmen durum böyleydi. RF, Suriye'de kara savaşına girmek istemiyordu. Afganistan deneyimi öncesinde kara savaşına cesaretle girerlerdi ama Afganistan Kızıl Ordu'nun Vietnam'ı olmuştu. Bu nedenle Suriye ve İran'ın kara birlikleriyle koordineli olarak hava bombardımanlarına başladılar.

Suriye'de ABD'nin özel birlikleri de vardı. ABD ve RF bir birlerini kollayarak hareket ediyorlar ve doğrudan çatışmaya girmemeye özen gösteriyorlardı. RF arada bir Suriye'deki hedeflere hava saldırılarını düzenleyen İsrail'i de dikkate almak zorundaydı. RF Suriye'ye hava savunma roketleri veriyordu ama İsrail ile doğrudan çatışmaya girmiyordu. Ek olarak İsrail'in Suriye'ye yönelik hava saldırılarının önemli bir bölümü gerçekte İran'a yönelikti ve "İsrail sınırına fazla yaklaşma" mesajı veriliyordu.

Türkiye ABD'nin İD güçlerini bombalayarak Kobane'nin düşmesini engellemesinden hoşlanmadı. Ardından RF'nun İD, El Nusra ve Suriye'deki rejime karşı savaşan diğer islamcı güçleri bombalayarak güçten düşürmesinden de hiç hoşlanmadı ama alana inen RF'nun kendisine getirdiği yeni hareket imkanlarını görmekte de gecikmedi.

Bu sırada Türkiye RF'nun bir savaş uçağını düşürdü, RF büyükelçisi Ankara'da öldürüldü. Zamanlama olarak oldukça manidar eylemlerdi, arkalarında kimlerin bulunduğu ortaya çıkmadı. Zaten bu tür eylemlerde gerçek failer hiçbir zaman ortaya çıkmaz ama Türkiye ile RF'nun arasını bozmayı özellikle ABD'nin isteyeceği düşünülebilir.

15 Temmuz 2016'daki darbe teşebbüsünde de RF'nun Türkiye'ye "olağanüstü hareketlilik gözlemleniyor" bilgisini verdiği ve Erdoğan'ın uçağını da onların koruduğu kısıntılar halinde başına yansıdı, arkası çıkmadı.

RF için belirleyici olan yakınındaki ülke Türkiye'nin ABD'den olabildiğince uzaklaştırılmasıdır. Türkiye'nin NATO'dan çıkmayacağını RF de biliyor ama mesafeli ilişki içinde bulunması bile RF için önemli kazançtır.

Baltık ülkeleri olan Estonya, Letonya, Litvanya AB üyesi olduktan sonra NATO'ya üye olacaklardı ama RF'nun şiddetli tepkisi sonucu gerçekleşmedi. RF bu ülkelerin NATO'ya girmesiyle iyice çevrildiğini düşünüyordu ve haksız da değildi. Bu nedenle NATO üyesi olarak kalsa bile Türkiye'nin mesafeli tutuma girmesi RF için önemlidir.

Belirleyici olan bu olmakla birlikte iki ülke arasında gelişen ekonomik ilişkiyi de ihmal etmemek gerekir. Türkiye için RF tarım ürünlerinde önemli bir pazardır, bazı tarım ürünleri içerdikleri yüksek dozajda kimyasal madde nedeniyle ülkeye alınmasa bile bu böyledir. Türk Akımı projesiyle RF doğal gazı Türkiye'ye ulaşacaktır, Karadeniz'in altından geçen boru hattının yapımı bitmek üzeredir.

RF 20 milyar dolarlık yatırımla Mersin Akkuyu'da Türkiye'nin ilk nükleer santralini yapacaktır. 2020'de tamamlanması

beklenen santral RF'nun ülke sınırları dışında yaptığı ilk nükleer santraldir.

Türkiye'nin RF'nundan silah almaya başlaması başka bir önemli gelişmedir. İki ülke S 400 savunma füzeleri konusunda anlaşmıştır. ABD bu füzelerin alımına NATO silah sistemine uymayacağı gerekçesiyle şiddetle itiraz etmekte ve bu itirazını Türkiye'ye satılmasına daha önce karar verilen F-5 savaş uçaklarının teslimini durdurmaya kadar götürmüştür.

RF ile Türkiye arasında Suriye'deki pürüzsüz olmayan işbirliğini bu temel üzerinde değerlendirmek gerekir. RF için belirleyici olan Türkiye'nin ABD ve NATO ile ilişkisini olabildiğince gevşetmektir. Türk savaş uçaklarının İdlib'i bombalaması, ardından zırlıklı birliklerin ve askerlerin kenti PYD'nin elinden alması ancak RF'nun verdiği izinle mümkün olmuştur. Bir yetkilinin belirttiği gibi, "Rusya izin vermeseydi İHA bile kaldıramazdık".

Türkiye yıllardan beri Esad rejiminin devrilmesini istiyor, RF ise aksini savunuyor. Esad ile Rojava Kürtleri özerklik konusunda anlaşamadılar; bu durumda Türkiye'nin yakın gelecekte Esad ile birlikte çalışması ve RF ile görüş ayrılığının önemli oranda ortadan kalkması muhtemeldir.

Türkiye ABD'den silah almayı yine sürdürebilir; sonuçta sürtüşme ayrı, ticaret ayrıdır. İsrail ile kavgalı bulunduğu zamanda da karşılıklı ticaret sürmüştü. ABD için Türkiye bırakın vazgeçmeyi, biraz geri plana bile atılamayacak önemli bir bölgesel güçtür. Türkiye ile Suudi Arabistan'ın arası kötü, ABD ile Suudilerin arası özellikle iyi olabilir. Türkiye Kaşıkçı'nın öldürülmesini ısrarla gündemde tutarken, ABD silah alımında en büyük müşterisi olan Suudilerin kendi vatandaşı Kaşıkçı'yı öldürmüş olmasını umursamayabilir. Bu durum iki ülke arasındaki ilişki-

nin üst düzeyde sürmesini engellemez.

ABD Suriye’de –çekileceğini açıklamış olsa bile- şu veya bu oranda kalıcıdır, aynı durum Türkiye için de geçerlidir. ABD PYD’nin varlığını sürdürmesinden yanadır çünkü Suriye’deki Kürtlerin özerkliği Esad rejimi için sürekli sorun olacaktır. ABD’nin hem PYD hem de İD’ye İran’a karşı ihtiyacı vardır. Aynı çizgiyi İsrail’in de paylaştığı söylenebilir. Ortadoğu’da özerk veya bağımsız bir Kürt oluşumunu destekleyen tek bölge ülkesi İsrail’dir. Gerekçesi ise, şu veya bu özellikteki bir Kürt oluşumunun Arapları böleceğidir. Arapların fazlasıyla bölünmüş olduğunu ve düşman kamplara ayrıldığını İsrail de biliyor ama ek bir bölünme de fena olmaz diye düşünüyor olsa gerektir.

Bölgenin devletsiz iki halkından birisi olan Filistinlilerin de Kürt devletine kesinlikle karşı olması başka bir ilginçliktir. 1988’deki Enfal katliamının ardından Saddam’ı kutlayanlar arasında Bağdat’a giden Yaser Arafat da bulunuyordu.

Filistin sorunu zayıflayarak sürmektedir. Çok sayıda Filistinli ya dünyaya dağılmış ya da İsrail vatandaşı olmuştur. İki devletli bir çözüm ufukta bile görünmemektedir. Gazze’de Hamas’ın yaptığı çıkışlar ise İran ve Lübnan Hizbullah’ı çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bunların desteği olmadan Hamas İsrail için önemli tehlike sayılmaz.

Türkiye Misak-ı Milli’yi ancak Irak ve Suriye üzerinden genişletebilir, başka imkan bulunmuyor. Her iki ülkenin de kuzeyinde Kürtler yaşıyor. Türkiye başlangıçta varlığını reddettiği Kuzey Irak Kürtlerini tanıdı ve iyi ilişkiler geliştirdi. Bir dönem bölgenin petrolünü Irak merkezi hükümetini devre dışı bırakarak dünya pazarına sürülmesinde de aracı oldu. Ardından Barzani’nin bağımsızlık referandumunun sonucunu Irak merkezi hükümeti ve İran ile birlikte hareket ederek geçersiz kıldı ve ar-

dından Barzani'yi geri plana itip yeniden Irak merkezi hükümetiyle ilişkisini geliştirdi.

Türkiye'nin bölgesel gücü böyle zikzaklı hamleler yapmasına izin veriyor. Ortadoğu'da dostluk ve düşmanlık sürekli değişir ve bu değişimde çelişkili hamleler kaçınılmazdır. Türkiye bölgede "Benimle dost olmaya çalışın" a oynadı ve bunda başarısız da olmadı. Alt emperyalizmin ilk döneminde çıkarların tümüyle uyuştuğu ABD ile bazen hasım konumuna bile düşüldü. RF sahaya inmemiş ve iyi ilişkiler kurulmamış olsaydı böyle yapılamazdı.

Türkiye ile ABD ve RF ilişkisinde ise keskin hasımlık gündeme gelmeyecektir. Bunu ne Türkiye ne ABD ne de RF istemez. Türkiye de "önemli ülke" statüsünü kaybetmemek için bölgedeki her gelişmede doğru hamle yapmak ve gücünü sürekli arttırmaya çalışmak zorundadır. Bir süreden beri en büyük sorunu Suriye'deki Kürtlerdir. Onları ne yok edebilir ne de bölgelerinden sürüp çıkarabilir. Bölge Kürtlerinin Suriye'nin bir parçası olarak eski sessiz statülerine dönmeleri de mümkün değildir. RF Kürtlerden çok özerk ya da bağımsız Kürt oluşumuna karşı olan İran, Suriye ve Türkiye'yi tutacak, ABD ise tersine YPG'ye destek olacaktır. Türkiye'nin ne ABD ile çatışmaya girmesi ve ne de ilişkisini koparması beklenemez.

TÜRKİYE SADECE BÖLGESEL GÜÇ MÜDÜR?

Türkiye'nin yayılmacı hedefleri olan bölgesel bir güç olduğu açıktır. Hedeflerine ilerlerken ABD ve RF arasında oynayabilecek, onlara isteklerini belirli oranda dayatabilecek alt emperyalist bir ülke konumundadır.

Burada soru şudur: alt emperyalist özelliğe sahip bölgesel güç belirlemesi Türkiye'nin konumuna uygun mudur yoksa bu belirlemenin biraz dar gelmesinden söz edilebilir mi?

Türkiye alt emperyalizmin ilk döneminden beri saldırgan ve yayılmacı bir politika izliyor. Yayılmacılığı esas olarak başka ülkelerin topraklarını işgal etmek olarak görmemek gerekir. Yabancı ülkelerde üs kurmak, ordularını eğitmek, şu veya bu nedenle orada asker bulundurmak yayılmacılığın asıl çeşididir.

Türkiye'nin KKTC'de 40 bin askeri bulunuyor. Bu ülke kağıt üzerinde bağımsız olmakla birlikte tanıyan ülkelerin azlığı dikkate alındığında Türkiye'nin uzantısı olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'nin Suriye ve Irak'ta da üsleri ve askerleri bulunuyor. Sayıları sürekli değişmekle birlikte her birisi için birkaç bin askerden söz edilebilir.

Afganistan'da uluslararası askeri güç bünyesinde 2000 askeri bulunuyor. Kosova'da 400, Arnavutluk'ta ise az sayıda askeri var. Türkiye bir dönem Arnavutluk ordusunu da eğitmişti.

Türkiye yıllardan beri Somali ordusunu eğitiyor ve ülkede 200 kadar askeri bulunuyor. Askeri eğitim ülke çapında her düzeyde ilişki kurmanın önemli bir yoludur.

Katar'da ise 300 askeriyle birlikte üssü de bulunuyor. Bu üs aracılığıyla Birleşik Arap Emirlikleri'nin Katar'da yapmak istediği darbe engellendi. Ülke küçük olduğu için birkaç yüz asker önemli güç oluyor.

Türkiye'nin Azerbaycan ve Lübnan'da da askerleri bulunuyor ama sayıları azdır.

Son olarak Afrika'nın Hac Kapısı olarak bilinen Sevakin

adası Sudan tarafından Türkiye'ye tahsis edildi. Türkiye burada askeri ve sivil gemiler tarafından kullanılabilir bir liman yapacak ve bunun anlamı da adanın askeri üs olarak da kullanılacağıdır. Yakın gelecekte Afrika ülkeleriyle ilişkilerin geliştirilmesiyle birlikte kıtada yeni üsler kurulması veya silahlı kuvvetlerin eğitilmesi söz konusu olabilir. Bir ülkede üs kurmak ve silahlı eğitim vermek aynı zamanda silah sanayisine pazar bulmak anlamına da gelir. Bu sanayide ülkeler pazarlarını değişik yollardan kendileri yaratırlar. Erdoğan'ın Afrika ülkelerini ziyaretinde kalabalık bir iş insanları grubunun kendisine eşlik etmesi başka ülkelerin başbakan ve cumhurbaşkanlarının yıllardan beri uyguladığı tipik yöntemdir.

Ülke dışında yaşayan altı milyondan fazla Türkiyelinin bulunduğu her yerde etkin olmaya çalışan Türkiye'nin AB ülkelerinden Almanya, Hollanda ve Belçika'daki örgütlenmesi önemlidir. Fransa ve özellikle Almanya'da kurulan "Ankara partileri"nden önemli bir sonuç alınamamış olmakla birlikte değişik ülkelere dağılmış Türkiyelilerin yaklaşık yarısının bulunduğu Almanya'da sürekli olarak gelişen açık ve gizli örgütlenme vardır. Almanya polisi özellikle son iki yıldır ülkede MİT faaliyetinin yoğun olarak arttığını belirtmektedir. Bu kişilerden bazıları yakalanmış, haklarında dava açılmış, sınır dışı edilmiştir ama bunlar sayı olarak çok az oldukları için örgütlenmeyi etkilememiş olsalar gerektir.

Yayılcılık aynı zamanda kültürel faaliyet demektir, kültürel boyutu eksik olan yayılcılık sakat kalır. Sermayenin ve askerin giremediği yere kültür girebilir ve zamanla diğerlerinin yolunu açabilir. Türkiye bu konuda başarısızdır ve ulaşabildiği düzey sermaye ihracının ve askeri faaliyetlerinin gerisindedir.

Türkiye dış ülkelere yönelik kültürel faaliyetini üç koldan yürütmekle birlikte hiç birisinde kayda değer sonuçlara ulaş-

mamıştır.

Birincisi; Kafkasya ve Orta Asya ülkelerindeki Türk kökenlilere yönelik faaliyetlerdir. Anadolu Türkçesiyle Kazakça, Özbekçe, Azerice ortak sözlükler hazırlanmış, dil kurultayları düzenlenmiş, eskiden hiç bulunulmayan bu alana girilmiş ama önemli bir etki yaratılamamıştır. Türkiye Kırgızistan'da Suudi Arabistan ile birlikte cami yaptırmaktadır ama bu ülkelerdeki Müslümanlık anlayışı farklıdır. Türklerin büyük bölümü gibi Sünni olan Kırgızlarda da alkollü içki dini olarak yasaktır ama sadece votka bu kategoride sayılmaktadır; bira, konyak vb. alkollü içki statüsüne girmemektedir.

İkincisi; Balkanlar'da eski Osmanlı topraklarındaki kültürel faaliyetlerdir. Yunus Emre Enstitüleri açılmasının yanı sıra bölge ülkeleri televizyonlarında –bazı Arap ülkelerinde olduğu gibi- Türkiye yapımı film dizileri gösterilmeye başlanmıştır. Bu diziler bazı ülkelerde daha sonra yayından kaldırıldı. Etkilerinin ne derecede olduğunu belirlemek zordur.

Üçüncüsü; dini faaliyet ya da Türkiye islamıdır. Türkiye ne kadar fazla sayıda imam hatip okulu ve ilahiyat fakültesi açarsa açsın İslam dünyasında bu konuda şansını çok azdır. Türkiye Seyyid Kutub, Ali Şeriatî, Mevdudî gibi adı bilinen teorisyenler yetiştiremeyen bir İslam ülkesidir. İslam ülkelerindeki teorik eğitim merkezleri İran ve Mısır'da bulunmaktadır. Türkiye'nin de bunların arasına giren dini eğitim kurumları açması yakın gelecekte mümkün görünmemektedir.

Erdoğan da “Kültürel konuda yetersiz kaldık” derken yukarıda sayılanların tümünü kastetmektedir.

Eski Osmanlı topraklarındaki cami ve köprü gibi kültürel eserleri onarmanın nostaljinin ilerisinde etkisinin olması bekle-

nemez. Türkiye'nin bir türlü anlayamadığı şudur: Osmanlı egemenliğinde yaşamış olan halklar o dönemi hiç de iyi duygularla hatırlamıyor. Bu konuda haksız da değiller; kim sömürgeciliği iyi duygularla hatırlayabilir?

Bugünkü Sırbistan'da 1389'da 1. Murat (Hüdavendigâr) ile Sırp Prensi Lazar arasında gerçekleşen ve Osmanlı'ya Avrupa kapılarını açan 1. Kosova savaşı ülke tarihindeki acı bir hatıra olarak anılır.

Türkiye'nin Bulgar Türklerine yönelik etkileme politikasının da beklenen sonucu vermediği söylenebilir. Bulgaristan'ın AB üyesi olması, Türkiye'nin ise olmasının mümkün görünmemesi bu etkisizliğin önemli nedenlerinden birisi olarak görülebilir.

Benzer durum Yunanistan'daki Türk nüfus için de geçerlidir.

Sonuç olarak kültürel yayılma konusunda başarısız olmakla birlikte başka ülkelerin ordularını eğitmesi, askeri gücü, çok sayıda ülkeye yayılmış olarak yaşayan Türkiyeliler ve devletin bunlarla yakından ilgilenmesi temelinde Türkiye'nin bölgesel güç olmanın ilerisinde konuma sahip olduğu belirtilebilir. Türkiye bölgesel ve küresel güç arasında bir konuma sahiptir ve ikincisinden çok birincisine yakındır ama ikincisine yükselebilmek için sürekli çaba harcamaktadır.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne sürekli üye olmak için yollar aranması bu çabanın göstergelerinden bir tanesidir. "Dünya beşten büyüktür" söylemi (Güvenlik Konseyi'nin beş sürekli üyesi vardır) bu bağlamda değerlendirilmelidir. Almanya Konseyi'nin sürekli üyesi değildir ama Brezilya ve Hindistan ile birlikte istemektedir. Listeye iki üye daha eklenseydi bunlar bü-

yük ihtimalle Türkiye ve Güney Afrika Cumhuriyeti olacaktır.

Türkiye bunun için yol aramaktadır ve eğer bu üç ülke yeni ve sürekli üyeler olursa, Türkiye talebini daha yüksek sesle gündeme getirecektir. “Dünyanın önde gelen ekonomilerinden birisi olacağız”, “en güçlü ordular arasında yerimizi alacağız” söyleminin bir amacı da budur. Türkiye yıllardan beri G-20 içindedir, sermaye ihracında ve silahlanmada sürekli gelişmektedir ama küresel bir güç olmaktan henüz uzaktır.

Kısa süre önce Uzay Araştırmaları Merkezi kurulduğu açıklandı ama bu alanda yıllardan beri çalışan ve önemli adımlar atmış başka ülkelerden farklı olarak ne yapılacağı belli olmadı. Türkiye'nin önde gelen hedefi ABD veya daha iyisi RF ile birlikte uzaya astronot göndermek olsa gerektir. Bunda bir şey yok, yıllardan beri değişik uluslardan çok sayıda astronot uzaya gitti ve geldi ama Türkiye'nin imajı açısından önemlidir.

Türkiye alt emperyalizminin ilk dönemindeki kifayetsiz muhterislik ikinci dönemde de sürüyor. Türkiye çapının çok üzerinde amaçlara ulaşmaya çalışıyor, ulaşamasa bile yaklaşıyor imajını yaymaya çalışıyor.

Bu imaj faaliyeti dışarıdan daha fazla içeride inandırıcıdır.

İMPARATORLUK BİLİNCİ

Eskiden “küçük Amerika olacağız” denirdi ama “küçük Rusya” olmaya yaklaşıldı. RF ve Türkiye birbirinden çok farklı ülkeler olmakla birlikte geçmişe duyulan özlem ve geçmişin bugünde yeniden üretilmesi çabası yönünden oldukça benziyorlar. Buna kısaca “imparatorluk özlemi” denilebilir.

2000 yılında yayımlanan Alt Emperyalizm ve Türkiye'nin son sayfasında şu belirleme vardı: "Türkiye 'büyük bölgesel güç' hatta 'dünya devleti'ne denk düşen bir dünya görüşünü geniş bir kesime benimsetebilmiştir. Türkiye'nin yayılmacılığının her biçimi halktan büyük destek bulmuştur, bugünün koşulları sürdüğü sürece bundan sonra da bulacaktır." (S. 173)

Aradan 18 yıl geçti ve bu özellik sürmektedir.

Bu konuda Türkiye ile RF'nun karşılaştırılması yerinde olur.

Her iki ülke de bugünkü büyüklüklerini geçmişten örnekler vererek sergiliyor.

RF'nun geçmişte temelini oluşturduğu SSCB geniş bir coğrafyadan çekilmek zorunda kaldı. Balkanlar'da etkisi kalmadı. Kafkasya ve Orta Asya'da hakimiyeti kaybetmedi ama bu alanda BDT içinde yer alsalar bile artık bağımsız devletler bulunuyor, alan hakimiyeti eskisinin gerisindedir. Ortadoğu'daki etkisini büyük oranda kaybetti. Bölgede SSCB yanlısı komünist partileri eğer hala var iseler marjinalleştiler. Eskiden sosyalizm denilince SSCB ve bu bağlamda da Rusya akla gelirdi. Dünyanın en uzak köşesinde bile böyle olan durum 1991'de tarihe karıştı ve bunun üzerinden daha otuz yıl bile geçmedi...

Devlet Başkanı Putin konuşmalarında sürekli olarak Rusya'nın tarihteki büyüklüğünü vurgular ve Büyük Petro'ya, Kor-kunç İvan'a, Çariçe Katherina'ya referans verir. "Rusya 500 yıllık tarihi boyunca imparatorluk olmuştur, SSCB bunun özel halidir" anlayışı büyüklüğün sürekliliğini göstermesi bakımından önemlidir.

RF'nun askeri gücü ekonomik gücünün oldukça üzerinde-

dir, askeri manevralarla, yeni silahların teşhiriyle ve Suriye'deki savaşta yaptığı bombardıman gösterileriyle bu alandaki kapasitesini sürekli göstermektedir.

RF komşularına karşı fırsat bulduğu oranda saldırgan politika izliyor. Gürcistan ve Ukrayna konusunda durum böyledir, aynı politikayı sergileyebileceği başka alan şimdilik bulunmuyor. RF'nun Türkiye ile ilişki geliştirmeye özel önem vermesi, bu ülkenin geçmişte SSCB'nin çekilmek zorunda kaldığı Ortadoğu'ya farklı bir tarzda geri dönmesi bağlamında da değerlendirilebilir.

SSCB'nin dağılması Türkiye için büyük umutların doğmasına neden olmuştu. NATO'nun güneydoğu bekçisi olmaktadır kurtulup büyük güç, ardından dünya devleti olmak planları yapmaya başladı. ABD desteğiyle Kafkasya ve Orta Asya'da RF'nun hakimiyet kurmasını engellemeye çalıştı, başaramadı ama eskiden hiç bulunmadığı bu alana bir oranda girebildi.

2000'li yıllarda hiçbir zaman unutmadığı Osmanlı'ya geri döndü. Üç kıtaya yayılan imparatorluk Birinci Dünya Savaşı'ndaki yenilginin ardından çökmüş, Anadolu ve Trakya'nın bir bölümü zorlukla kurtarılabilmişti. Osmanlı'nın gerilemesi ve çökmesinde Çarlık Rusya'sının önemli rolü vardı. Osmanlı ile Çarlık arasındaki savaşlarda, 1711'deki Prut savaşı hariç tamamını Çarlık kazanmış ve özellikle Balkanlardaki Hıristiyan halkların bağımsızlık kazanmalarını sağlamıştı.

İki ülke hırslaşarak ve paslaşarak büyük günlerini bugüne taşımaya çalışıyorlar.

Türkiye'de Alpaslan, Fatih ve Abdülhamit sürekli referans verilen gözde padişahlardır. Sırpların 1389'da Kosova savaşını anması gibi biz de 1071'deki Malazgirt savaşını anarız. İstan-

bul'un fethi de her yıl anılır. Mustafa Kemal'in bu anmada biraz geride kalmasının önemli nedenlerinden birisi, kendisinin büyük bir imparatorluğun batışının ardından ortaya çıkmasıdır. Putin nasıl sosyalizmin Rusya'yı kendi değerlerinden uzaklaştırdığını söylüyorsa, Mustafa Kemal de imparatorluktan geriye kalanı o dönemin değerlerinden uzaklaştırmaya çalışmıştır. Her iki ülkede de din önemlidir, gerek Ortodoks kilisesi gerekse de Diyanet devleti desteklemektedir.

Her iki ülkede de basın ve TV kuruluşları denetim altındadır, basın özgürlüğü oldukça sınırlıdır. Eğitimde milli değerlere –din bu değerlerin içindedir- önem verilmesine dikkat edilmektedir. Milliyetçi ve dinci bir gençlik yetiştirilmesi her iki ülke için de önemlidir.

Benzer örnek Macaristan ve Polonya için de verilebilir ama burada konumuz değildir.

İki ülke halkı da yayılcılığı, büyük ülke olmayı, komşularla gerginliği destekliyor. Kendilerini her zaman haklı görüyorlar, yayılcılığa “orası zaten bizimdi” anlayışıyla yaklaşıyorlar.

Kırım'ın RF'una katılmasının ardından Putin'in popülaritesi yükseldi, “Rusya'nın toprağını toplayan adam” olarak anılıyor.

Türkiye'nin özellikle Afrin operasyonu sonrasında Suriye topraklarında girdiği yerlere kaymakam ve jandarma komutanı atandı. Bunun anlamı “burası bizim” demektir. Ordunun Suriye ve Irak'a yönelik operasyonlarına bugüne kadar HDP dışında karşı çıkan olmadı. Her iki operasyon da muhalefet partilerinin yanı sıra halkın büyük bölümü tarafından desteklendi.

Türkiye'nin durumu RF'undan daha zordur çünkü Türkiye mevcut gücünün oldukça daha fazlasını istiyor. Bölgesel güç olmak, emperyal emellere sahip olmak ve bunları bir oranda gerçekleştirmek, sermaye ihracını artırmak için boşluk gördüğü her alana girmek, silah sanayisi kurmak ve sürekli silahlanmak, gittikçe güçlenen alt emperyalist bir ülke olmak ona yetmiyor; küresel güç olmak istiyor. Bu isteğin daha doğrusu ihtirasın üç önemli sonucu vardır.

Birincisi; her alanda ne kadar büyük olduğunu ya da olacağını sürekli tekrarlamaktır. Önümüzdeki yıllarda dünyanın önde gelen ekonomileri arasına girilecektir, ordumuz çok kuvvetlidir, cumhurbaşkanımız asrın lideridir ve hatta dünya bizi kıskanmaktadır...

Almanya örneğinde görüldüğü gibi gücünden emin olan bunu sürekli olarak tekrarlamaz. Türkiye ise tersine sürekli olarak güç gösterisi yapmak durumundadır. Gösterinin alanları genişlebilmekte ama süreklilik kesilmemektedir.

İkincisi; Türkiye kendisini göstermek istediği konumda değildir; istemektedir, yaklaşmaktadır ama alınması gereken yol oldukça uzundur. Kişinin, grubun ve hatta bir halkın gerçekte bulunduğu konumla, olması gerektiğine inandığı konum arasındaki mesafe büyüdükçe şiddet eğilimi artar. Şiddet kullanımını aradaki açığı kapatmış gibi olmanın, kendini geçici olarak da olsa buna inandırmanın kısa yoludur.

Ülkedeki şiddet patlaması bu bağlamda değerlendirilebilir. Türkiye'deki şiddet toplumsal olarak yaygındır, devlet şiddetine indirgenemez. Erkeğin erkeğe, erkeğin kadına, kadın ve erkeğin çocuğa, hayvanlara ve doğaya yönelik şiddeti azalmandan sürmektedir.

Kıfayetsiz muhterislikten şiddete geçişin yolu genellikle kısadır.

Üçüncüsü; gösterişçiliktir. Büyük olmak ihtirasının doyurulamadığı yerde gösterişçilik önemlidir, varsın altı görüldüğü kadar dolu olmasın... Yaygın inşaat faaliyetini, mimarının büyük oranda değiştirilmesini, gösterişli köprüleri ve yapıları bu bağlamda da değerlendirmek gerekir. Eski bir bakanın belirttiği gibi, köprü sadece üzerinden geçmek için yapılmaz. Başka bir deyişle gösteriş için de yapılır.

Örneklerden birisi olarak Çanakkale Boğazı üzerindeki köprü verilebilir. Köprüyü yapan firmaya her ay belirli sayıda aracın geçeceği konusunda garanti verilmiştir ama geçiş ücretinin pahalı olması nedeniyle bu sayıya ulaşılammakta, aradaki farkı devlet ödemektedir. Burada “Köprü yapıldı ama zarar ediyor” demekle yetinmek konunun sadece bir yanını görmektir; diğer yan ise gösterişli bir eserin yapılmış olmasıdır. Saray için de söylendiği gibi “ihtişamdan tasarruf yapılmaz”. Kese hafiflese bile asıl önemli olan gözlerin doymasıdır ya da imajın sürekli güçlendirilmesidir. İmaj ve gerçek birbirinden farklı olabilir ama denetim altındaki medyada birbirinin neredeyse aynı propaganda yayınları vasıtasıyla bu fark azaltılabilir.

SONUÇ YERİNE...

2000 yılında yayımlanan Alt Emperyalizm ve Türkiye'nin aynı ara başlıkla sona ermesinden farklı olarak, bu bölüm biraz daha belirsiz olacaktır. Türkiye alt emperyalizminin ilk döneminde de Ortadoğu'da faaliyet vardı ama konunun merkezinde değildi. Bu dönemin bölgesi Kafkaslar ve Orta Asya iken ABD ile uyum içinde hareket eden Türkiye'nin başlıca rakibi RF idi. Bu alan gündemden düşmedi ama geri plana itildi, yeni alan Ortadoğu'dur.

Bu bölgede gelişmelerin çok hızlı ve çelişkili olduğu, müttefiklerin ve düşmanların sürekli değiştiği, bu nedenle önceden tahmin yapılamayacağı defalarca yazılmıştır. Görünürde bu belirleme doğrudur, Ortadoğu gerçekten de kaygan bir zemindir, bu nedenle de yakın gelecek konusunda bile kalıcı saptamalarda bulunmak zordur.

Bölgedeki gelişmeleri anlamak için uygun tarih anlayışıyla hareket etmek gerekir ve böyle yapıldığında bölgenin sanıldığı kadar belirsiz olmadığı görülecektir.

Fernand Braudel'in ve Fransız Annales tarih okulunun anlayışından söz edeceğim. Bu anlayış bütün değildir, içinde farklılıklar taşır ama burada önemli olan ana saptamalardır.

Tarihin akışı genel olarak iki farklı düzlemde ve hızda düşünülebilir. Bir düzlemde kısa vadeli gelişmeler (günlük, aylık, yıllık) vardır. Bu düzlemde –özellikle de Ortadoğu gibi bir bölgede- yüksek hız söz konusudur. Başka bir düzlemde ya da bunun altında bulunan ve kolay görülemeyecek düzlemde ise gelişme yavaştır. Yukarısı ne kadar çalkantılı olursa olsun aşağıdaki gelişme bazen hiç olmuyormuş gibi görünecek kadar yavaştır. Yukarıdaki bazen başdöndürücü hızla gelişen olayları belirleyen

aşağıdaki süreklilik gibi görünen ağır değişmedir. Bu belirleyiciliği bire bir olarak düşünmemek gerekir, her olayın değil olaylar bileşiminin aşağıdaki “uzun dönem”de karşılığı vardır. Yukarıda her şey değişmiş gibi görünürken, aşağıda halen neredeyse aynı dönem yaşanıyor olabilir.

Bölgedeki muhtemel gelişmeleri yukarıdaki hızlı gibi görünen değişmelere bakarak tahmin etmeye çalıştığınızda sürekli olarak kendinizle çelişkiye düşersiniz, beklentilerinizin neredeyse hiç birisi doğru çıkmaz. Yukarıdaki kısa zamanları aşağıdaki “uzun zaman” ile birlikte değerlendirirseniz yanılma ihtimaliniz de azalır.

Bölgenin “uzun zaman”ı bu bağlamda değerlendirilecek olursa:

Birincisi; Ortadoğu’da hiçbir sorun çözülmemiştir. Ne İslamdaki Sünni-Şii ayrışması, ne Arap sorunu, ne Filistin ve ne de Kürt sorunları çözülmemiştir. Arap sorunu gibi bazı sorunlar negatif anlamda çözülmüştür ya da Araplar o denli karşıt saflara bölünmüşlerdir ki, birlik sorunu kalmamıştır.

Sünni-Şii ayrışması gibi yüzyıllardır süren bir sorun her dönemde farklı görünümle kendini gösterir. Son durum İran’dan başlayan ve Akdeniz’e kadar uzanan Şii koridorudur. Şiiilerin azınlıkta olduğu bir nüfusa sahip olan Sünni ülkeler – Suudi Arabistan, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri- İran’ın etkisinin yayılmasına karşıdır. İran’ın yanı sıra Irak, Bahreyn ve Lübnan’da Şiiiler çoğunluktadır. Yemen’de süren şiddetli savaş Suudi Arabistan ile İran arasındaki savaş olarak da görülebilir. Türkiye ve özellikle İsrail de İran’ın etkisinin artmasından rahatsızdır. Türkiye bölgedeki Sünni ekseninde yer aldığı oranda içerdeki mezhep baskısının artması neredeyse kaçınılmaz olmaktadır.

İran ile Türkiye arasındaki iyi ekonomik ilişkiden, 1639'dan beri değişmeyen ortak sınırdan hareketle konuya yaklaşırsanız, yüzyıllardır süren sorunu görmezseniz, yanlış öngörülerde bulunmanız kaçınılmazdır.

Bölgeye ilişkin politik tahlillerin büyük bölümü kısa vadeli gelişmeleri uzun döneme genelleştirerek yapılmakta ve büyük yanlışlar kaçınılmaz olmaktadır.

İkincisi; Ortadoğu'da Birinci Dünya Savaşı sürmektedir. Büyük bir savaş barış antlaşmaları yapıldığı zaman değil, sonuçları önemli oranda ortadan kalktığı zaman gerçekten sona ermiş olur. İkinci Dünya Savaşı tarih olarak 1945'te gerçekte ise 1989'da bitmiştir. Bunun nedeni savaşın temel alanı olan Avrupa'daki büyük değişikliklerin 1989'da ortadan kalkmış olmasıdır. Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla savaş sonucunda ikiye bölünen Almanya'nın birleşmesinin yolu açılmış, Doğu Avrupa ülkelerindeki reel sosyalist rejimler çözülerek ortadan kalkmıştır.

Ortadoğu'da ise Birinci Dünya Savaşı'nın sonuçları ortadan kalkmamıştır. İngiltere ve Fransa'nın bölgeden çekilirken çizdikleri yapay sınırların böldüğü ama geçen yıllar içinde konsolide olan ülkelerin çatışması farklı biçimler alarak sürmektedir. Ortadoğu'da çok sayıda ülke başkasının sınırlarını tanımaz ve o sınırlarının ötesinde hak iddia eder. Bilinen örnek İsrail'in Filistin'i sürekli küçülterek genişlemesidir. Suriye Lübnan'ın üçte birini yıllarca işgal etmiştir. Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesini ve ardından gelen ABD müdahalesini de eklemek gerekir.

İran dersiniz milattan önce Persler zamanından beri yayılmacı bir ülke olmuştur. Bu yayılmacılık dönemin özelliklerine göre değişir. Ortadoğu'da çok sayıda ülkede bulunan Şii nüfusu etkisine almıştır, Suriye'deki Nusayrileri de etkilemektedir.

Türkiye için ise Osmanlıyı unutmamak, Birinci Dünya Savaşı'nı sürekli hatırlamak demektir. Yeni Osmanlılık, Birinci Dünya Savaşı'nın bölgedeki sonuçlarını olabildiğince değiştirmek olarak da görülebilir. Osmanlı esas olarak bir Balkan ülkesi olmakla birlikte bu bölgedeki sınırları zorlamanın imkanı ortadan kalkmıştır. Savaşın sonuçlarının değiştirilmeye çalışılabileceği tek alan Ortadoğu'dur ve burada da alan sınırlıdır. İmparatorluk zamanındaki gibi Hicaz'a kadar inmek mümkün değildir; Irak'ta Musul-Kerkük ve Suriye'nin bir bölümünden ileriye gidilemez.

Türkiye sonuçlarından birisi Osmanlı İmparatorluğunun dağılması olan Birinci Dünya Savaşı ile aradan yüz yıl geçtikten sonra hesaplaşmaya, sonuçları biraz da olsa değiştirmeye çalışıyor. Yeni Osmanlılık da bu temelde yükseliyor.

Üçüncüsü; Yeni Osmanlıcı anlayışın önündeki büyük engellerden bir tanesi PKK-PYD/YPG'dir. Abdullah Öcalan Türkiye sınırları dışına yayılacak çatışmanın geldiğini görerek "Misak-ı Milli'yi birlikte genişletmeyi" önermiş ama kabul görmemiştir. Burada yapılan kısa vadeli ve "ya tutarsa" bağlamında yapılan taktik bir hamledir ve tutmamıştır.

İran ve Türkiye ile Irak merkezi yönetimi, Suriye ve diğer bütün Arap ülkeleri bölgede özerk ya da bağımsız bir Kürt oluşumuna karşıdır. Ek olarak Kuzey Irak'taki Kürt oluşumu da Suriye'dekine (Rojava) karşıdır. Bölgede özerk ya da bağımsız bir Kürt oluşumunu savunan tek ülke İsrail'dir.

Bu durumda Rojava'nın ABD ve RF'nun da eklenmesiyle düşünülmesi gereken bölgedeki büyük güçler arasında sürekli ve uygun biçimde oynayarak varlığını koruyabileceği ortaya çıkmaktadır. Bunun yeterince bilincine varıldığı söylenemez; tersine "21. yüzyıl Kürt yüzyılı olacak" gibi belirlemelerle bir çe-

şit “erken uçmaya kalkmak” söz konusudur. Rojava’da kurulan yönetimin bölge halklarına örnek olacağı beklentisi de karşılık bulmamıştır.

Rojava Türkiye gibi ABD ve RF arasında oynayamaz çünkü hem askeri ve ekonomik gücü ve büyük güçlere verebileceği ödünler, sağlayacağı imkanlar oldukça azdır. Konumuna uygun başka yol bulması gerekir.

RF Dışışleri bakanı Lavrov 24 Aralık 2018’de yayımlanan açıklamasında Suriye’nin İdlib’de Türkiye’nin varlığını kabul ettiğini belirtti ve bu da Türkiye’nin orada kalıcı olduğu saptamasını doğrulamaktadır. Türkiye bir süredir eğittiği islamcı grupları buraya yerleştirdiği için resmi olarak çekilecek bile olsa İdlib’de -işgali altındaki başka alanlarda da- kalıcıdır.

ABD Başkanı Trump’un Suriye’den çekileceklerini açıklaması ise gerçekçi olarak değerlendirilmelidir. ABD Afganistan’dan da çekilmişti ama orada halen vardır. Ek olarak ABD’nin Suriye’deki askeri varlığı Fırat’ın doğusundaki 2000 askerden ibaret değildir, ülkenin güneyinde büyük bir üssü vardır.

ABD’nin asıl amacı İran’ın Şii koridorunu parçalamak ise ve bu amaç özellikle İsrail ve geri planda Türkiye tarafından da destekleniyorsa, ABD’nin Suriye’den gerçekten çekilmesi mümkün değildir; askeri varlığını bir şekilde sürdürecektir.

Kısa vadeli ve genellikle birbiriyle çelişen açıklamalara göre değil, bölgedeki uzun vadeli özellikler temelinde değerlendirme yapıldığında gelecekteki gelişmeler konusunda yanılma ihtimali azalmaktadır.

Türkiye alt emperyalizmi 1990-2002 arasındaki ilk dönemde başlayan küresel güç olmak isteğini ikinci dönemde de

sürdürüyor. Eski düşman, RF, işbirliği yapılan dostlardan birisi olmuş, bu ülkenin Ortadoğu'ya dönmesiyle Türkiye'nin manevra alanı genişlemiştir. Türkiye ilk dönemde ABD ile gerektiğinde açık zıtlaşmayı göze alamazdı.

Türkiye temelleri ilk dönemde atılan silah sanayisini kurdu ve bu alanda hızla gelişiyor, gittikçe daha karmaşık silahlar (SİHA gibi) üretebildiği gibi bunları ihraç da ediyor.

Türkiye'nin sermaye ihracı ABD, Almanya, Fransa, İngiltere gibi ülkelerle karşılaştırıldığında küçük kalsa bile gelişmektedir. Türkiye merkezli firmalar başka ülkelerde firma da satın alarak farklı pazarlara girmektedir.

İnşaat sektöründe sadece içerde değil ülke dışında da büyük gelişme vardır. Dünyanın en büyük 250 müteahhitlik firmasından yaklaşık yüzde 20'si (46 tanesi) Türkiye'dendir. Türkiye dış yatırım yönünden görece boş kıta sayılan Afrika'da en fazla varlık gösteren ilk dört ülke arasındadır; diğerleri Çin Halk Cumhuriyeti, Hindistan ve Brezilya'dır ve Türkiye'nin alt emperyalist bir ülke olarak aynı statüde yer alan Hindistan ve Brezilya ile benzerlikleri vardır.

Sınırları dışında yaşayan 6 milyondan fazla Türkiyelinin bulunduğu bütün ülkelerde değişik düzeylerde örgütlenme yapan Türkiye bu sayının yaklaşık yarısının yaşadığı ve en büyük ticaret ortağı olan Almanya'ya özel önem vermektedir. Türkiye'de en fazla yatırımı bulunan ülke olan Almanya'nın yeni büyük yatırımlara girecek olması önemli bir gelişmedir. Türkiye sadece ABD ve RF için değil, dünyanın önde gelen güçlerinden Almanya için de önemlidir.

Kitaptaki önemli belirlemelerden bir tanesi Türkiye'nin yaşadığı ekonomik krizin sadece ekonomik veriler temelinde

değerlendirilemeyeceğidir. Türkiye'nin bölgesel konumu ve bölge dışındaki ülkelerle ilişkileri dikkate alınmadan krizin değerlendirilmesi kısa yoldan çöküş senaryosuna götürmektedir ama bu doğru değildir. Ülkeye her yıl yüksek miktarda kaynağı yeterince bilinmeyen nakit girmektedir, ek olarak Almanya gibi bir ülkenin Türkiye'de yeni ve büyük yatırımlara yönelmesi önemlidir. Türkiye özellikle ekonomik olarak ciddi sıkıntı içindedir ama buradan çöküş senaryoları üretmek boş beklentidir.

Bütün emperyalist ve alt emperyalist ülkelerde de olduğu gibi Türkiye örneğinde de ülke dışındaki gelişmeler iç politikayı güçlü biçimde etkilemektedir. Ordunun Suriye'ye girmesi daima "milli sorun"dur. Dışarıdaki her başarı ve başarısızlığın içeride sonucu vardır.

Alt emperyalist ülke, bulunduğu bölgeyle birlikte düşünülmelidir. Ülke sadece içe dönük olarak değerlendirildiğinde, işçi sınıfının değişen yapısını anlamak bile mümkün değildir. Türkiye sadece göç veren değil, yoğun göç alan bir ülkedir. Ülkede sayıları dört milyonu aşan Suriyelinin yanı sıra bir milyona yakın da Afganistanlı bulunmaktadır. Bianet'in 19 Aralık 2018 tarihli haberine göre 2018'de en az 106 göçmen-mülteci işçi hayatını kaybetmiştir (gerçek rakam muhtemelen daha fazladır). Ölenlerin yüzde 44'ü Suriyeli, yüzde 26'sı Afganistanlıdır; diğerleri Türkmenistan, Irak, Pakistan ve Azerbaycanlıdır. Doğu Karadeniz'de mevsimlik çay işçileri eskiden Kürtlerdi, şimdi Gürcistan'dan gelmektedir. Çevre ülkelerden evde bakım hizmetleri için gelenlerin sayısı ise belli değildir.

İşçi sınıfının çokuluslulaşması alt emperyalizmin ilk döneminde de vardı, ikinci dönemde bu özellik hızla artmış ve evde bakım hizmetlerinden farklı alanlara yayılmıştır.

Türkiye'nin bölgesel konumunu anlamadan işçi sınıfın-

daki değişimi anlayamazsınız.

Türkiye alt emperyalizmin ilk döneminde olduğu gibi çağın çok üzerinde oynamak, ihtiraslı hedeflerine ulaşmaması bile ulaşıyormuş gibi görünmek çabasındadır. Bölgesel güçle küresel güç olmak arasında ilkinde daha yakın olarak durmakta ve ikincisine ulaşmaya çalışmaktadır. Bu amaç yönünde yol almıştır ama alması gereken yol aldığından fazladır.

Yayılmak, başka ülkelerin topraklarını şu veya bu şekilde kendine katmak, büyük savaşın yüz yıl önceki sonuçlarını olabildiğince ortadan kaldırmak, dünyada yeterince dolu gibi görünmeyen her alana yatırım yapmak için dalmak... Bu politikanın sadece dışarıda değil içeride de sürekli gerginlik ve savaş üretmesi kaçınılmazdır. Bu sorunu baskı, gözetleme ve gösteriş toplumu çerçevesinde tutmak ancak kısa süreli politikalarla ve o da zorlukla mümkündür. Hemen her gün saldırılacak yeni bir düşman, tarihsel büyüklüğümüzün yeni bir görünümünün uydurulması ve propagandası gereklidir. Burada önemli olan kısa vadeli ve sürekli değişen politikalar altında sürekli olanı görmek ve buna göre hazırlanmaktır. Kısa vadelilerle teorik olarak bile olsa fazla uğraştığımızda, karşıdakinin alanında kalmayı, başka bir deyişle belirlenmiş olmayı da kabullenmiş olursunuz. Politikada yaptığınız kadar karşıdakinin yaptığını mümkün olduğu kadar belirlemek, onu istediğiniz alana çekmek ya da hapsetmek de önemlidir. Bunun yapılabilmesi karşıdakinin size bağımlı duruma gelmesi demektir.

Alt Emperyalizm ve Türkiye'nin son paragrafı şöyleydi:

“Büyük Türkiye'nin ideolojik gücü, nesnel gücünden daha büyüktür. Bu uyumsuzluğun ciddi sorunlar yaratmaması mümkün değildir. Ne var ki, taraf olarak ortaya çıkabilecek ve ancak sol'da gerçekleştirilebilecek ciddi bir seçenek olmadığı süre-

ce, zorlanarak da olsa keskin çelişkileri kendi çerçevesi içinde tutmayı başaracaktır.”

18 yıl sonra da bu saptama geçerliliğini koruyor. Sol’un seçenek olabilmesi ise öncelikle bulunduğu ülkeyi ve bölgeyi doğru yorumlamasıyla mümkündür. Örneklerden sadece birisi olarak belirtilirse; Irak’taki Sünni isyanını bilmeden İD’nin doğuşunu, hızlı gelişmesini, Türkiye ile işbirliğini ve çatışmasını anlayamazsınız. Arap Baharı’nı ve başka konuları doğrudan emperyalizme bağlayarak açıklamak, bir şey anlamamakla özdeşdir. Halkların ve bölgesel aktörlerin önemli rolleri de vardır ve Türkiye örneğinde olduğu gibi bunları yok sayarak doğru analiz ve bu bağlamda sürece doğru müdahale mümkün değildir.

Bu yapılmadığı sürece her yeni gelişmede felaket senaryoları yazarak çöküş beklentisi içinde bulunmak sonuç vermeyecektir. Karşı tarafın ciddi sorunlarının bulunması ancak onları kullanabilecek alternatif bulunduğu anlam kazanır. Fırsatlar ancak ona hazırlanmış olanlara yardımcı olur, aksi durumda fırsat gelir ve gider ve nitekim böyle olmaktadır.

KAYNAKLAR

- Anderson, Scott: Zerbrochene Lander, Suhrkamp, 2017.
- Armitage, David: Burgerkrieg, Klett Cotta, 2017.
- Cockburn, Patrick: The Rise of Islamic State, Verso, 2015.
- Cockburn, Patrick: Kaos ve Halifelik, Agora Kitaplığı, 2016.
- Davutoğlu, Ahmet: Stratejik Derinlik, Kure Yayınları, 2016.
- Erkiner, Engin: 40 Yıl Sonra TDAS, Turkiye Devriminin Acil Sorunları, TDAS Yayınları, 2015.
- Hanieh, H.A ve Abu Rumman, Mohammad: Dschihadistinnen, Dietz, 2018.
- Lynch, Marc: Die neuen Kriege in der arabischen Welt, Korber-Stiftung, 2016.
- Indien im system der globalen Kapitalismus, isw Report Nr. 114.
- Schmid, Ulrich: Technologien der Seele, Suhrkamp, 2015.
- Taştekin, Fehim: Rojava Kurtlerin zamanı, İletiflim Yayınları, 2016.
- Tuğal, Cihan: Das Scheitern des turkischen Modells, Kunstmann, 2017.
- Socialist Register 2005.
- www.mustafasonmez.net
- www.sipri.org
- www.emlakkulisi.com
- www.bianet.org

Küresel İç Savaş ve Türkiye

İç savaşın bir ülkenin yurttaşlarıyla sınırlı kalması eskidendi, artık her iç savaş küreseldir. Yakın ve uzak ülkelerden çok sayıda devlet başka bir ülkedeki iç savaşa doğrudan katılmaktadır. 2000 yılında yayımlanan Alt Emperyalizm ve Türkiye'nin devamı olan bu kitapta; Suriye'de somutlaşan yeni savaşın özellikleri, Türkiye'nin bölgesel-küresel faaliyetleri ve sermaye ihracı incelenmektedir. Dünyanın en büyük 250 müteahhitlik firmasının beşte birine sahip olan Türkiye artık bölgesel güç kategorisine sığmıyor ama gücünün sınırlarını zorlayan çabasına rağmen daha yukarıya da çıkamıyor.